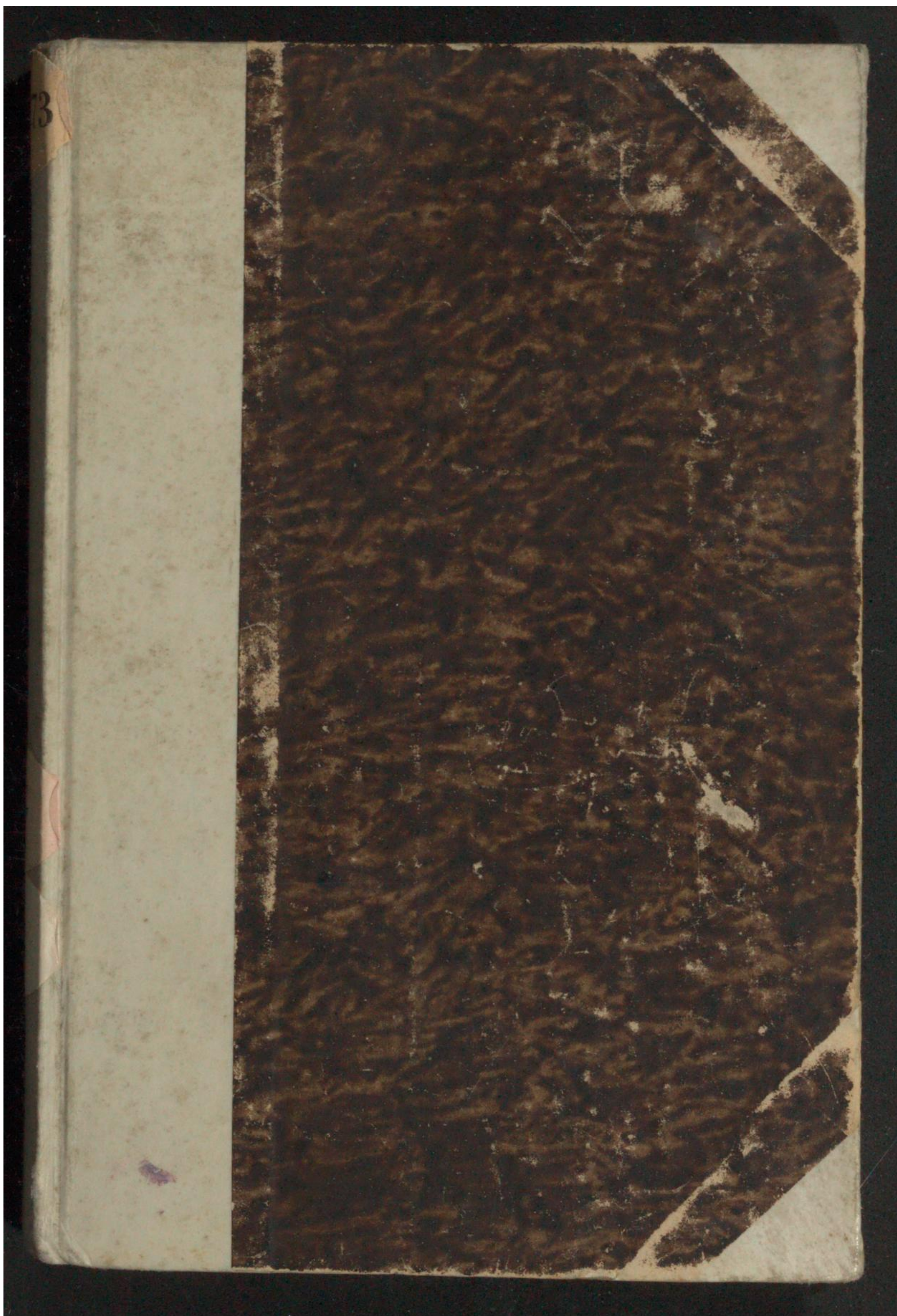

3173
ERASMUS. De Kerst
G
21
1607

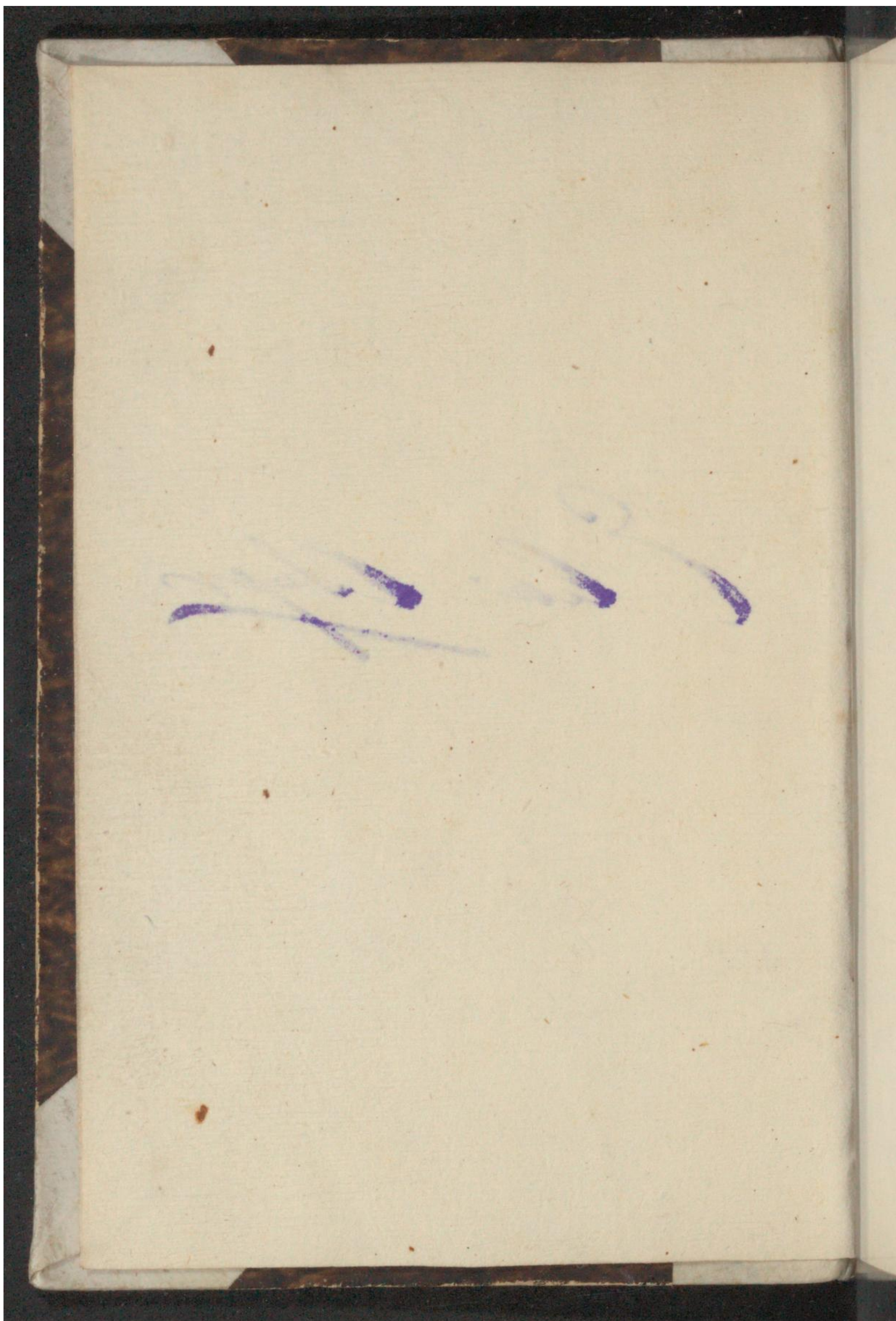

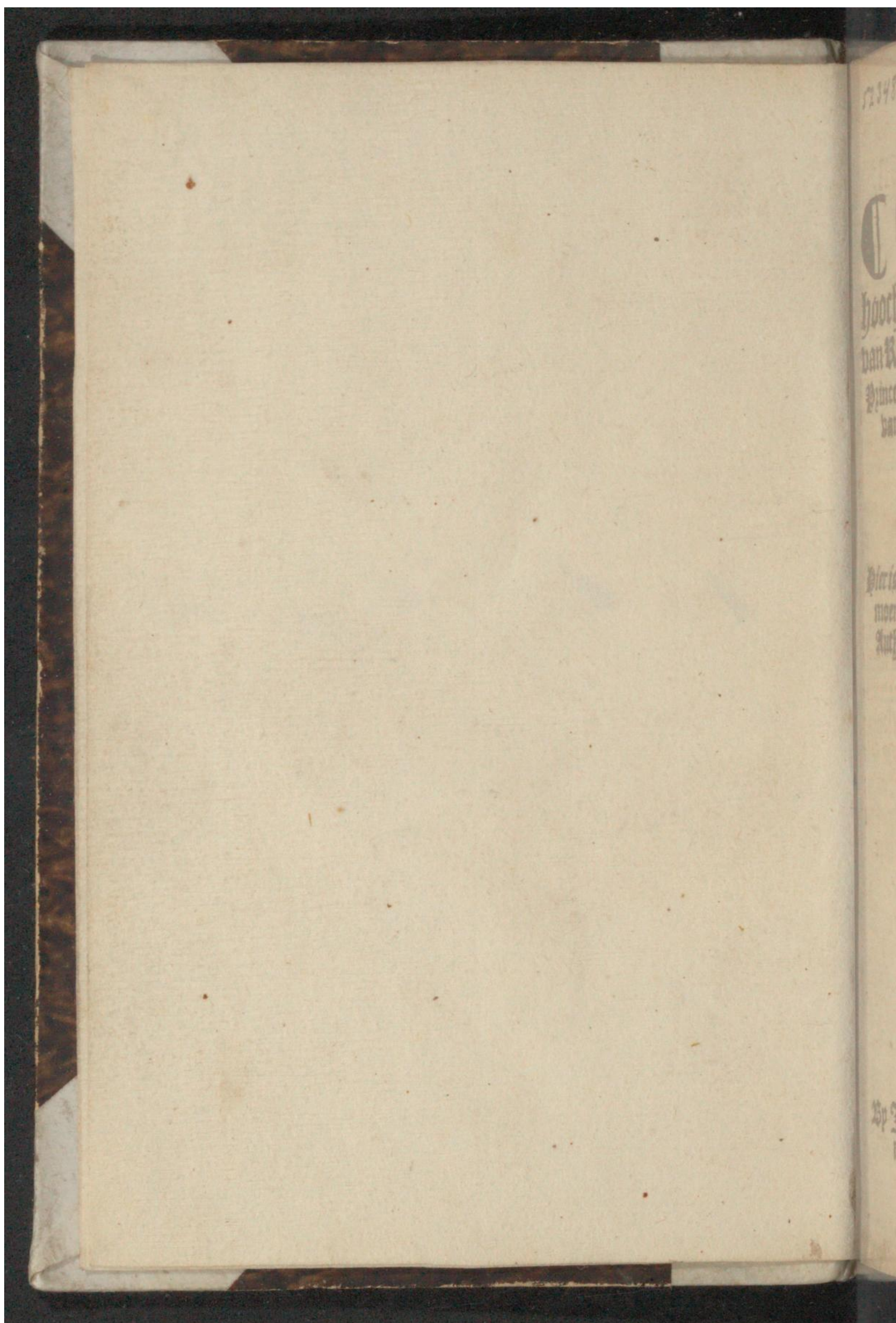

Elkin Csepp

523481.

De Kersten Weduwe

Eerst door den hooch-gheleerden D. Erasmus van Rotterdam/ aende door-luchtighe Princesse/ Vrouwe Maria/ wylen Coninginne van Hungarien ende Bemen/ int Latyn gheschreven/ ende nu in onse ghemeene tael over-gheset.

Hier is noch bygevoecht een Oratie ofte Sermoen ter eeren het Kint Jesus / byden selfden Autheur int Latyn wtghegheven.

TOT AMSTERDAM.

By Jan Gerritsz. Boeckvercooper / achter de nieuwe Kerck/ int nieuwe Testament.

M.DC.VII.

Vermaninghe tot den Leser.

E. Leser/Also D. Erasmus dit Boecxken aen Vrouwe Maria hoochloslijcker memorie gheschreven heeft/verhaelt hy ter oorsake van dien veel dinghen/ die haer persoone ende de Hoovelingen aengaen: midtsgaders wat vanden dienste der betaerder Weduwen inde eerst-beginnende Kercke gheweest is. Alle welcke dinghen onse Weduwen ende onse tijden weynich ofte niet en raken: doch so daer yet tusschen loopt dat sulcx doet / tselfde en wort hier niet vergeten. Waer over wy/oock naer segghen des Autheurs selfs/ geraetsaem ghevonden hebben/dese dinghen nae te laten/ omme alsoo terstont sonder eenighe ommewegen ter materie te comen: de welcke sonder twijfel des te aenvalliger int lesen wesen sal/ hoese corter ende bondiger is / niet met allen buyten propoooste roerende. Hier van hebben wy U. L. tegens alle opsprake / die hier soude mogen vallen / willen verwittighen. Vaert wel.

1. Tim. 5.

Epist, ad Ant. Ep. Gurc.

De

Kersten Weduwe

Door D. Erasmus van Rotterdam.

Ick sal my hier niet onderlegghen de weerdicheyt des Weduwelijcken staets/ met redenen te verbreyden: twelck al in voorleden tijden gedaen heeft die lieflijcke Orateur Ambrosius / met sulcken bequaemheyt/ met sulcken beschëyt/ dat daer niet aē en schort. Ooc sal ick my hier niet onderleggē v/ Maria/ die een sonderling cieraet zijt onder de Princessē/ te vermanē om altoos inden Weduwelijcken staet te blijven: aengesiē d'Apostel Paulus sulcx niet en heeft derven bestaen/ maer eer sorge dragende voor de slibberige iaren/ ghewilt heeft dat de ionge Weduwen soudē houwen/ ende Moeders des huysgesins worden. Niet om dattet den Weduwē ongeoorloft is/ tgene inde Maechden gepreesen wort: maer om dattet een singuliere gave Gods is/ hem altoos te onthouden. Wy verhuegen ons met den genen / die t'gegeven is: die t'niet gegeven is/ leyden wy niet in een stricke. Gelijck de suyverheyt des Maechdelijckē staets gecroont wort/ sonder datse geboden wort: so draecht oock de suyverheyt des Weduwelijcken staets den naesten prijs daer aen wech /sonder datse gebooden wort. Ist datmen daerom van niemant en eyscht / dat hy altoos inden Maechdelijcken staet blyve/ om dattet een singuliere gaue is/ ende tghene qualijck om doen is/ niet sonder groot perijckel

Voorreden.

Lib. de Viduis.

1. Tim. 5.

1 Cori. 7.

kel aengeveert wort: des te min behoortmē de bloeynde Jeucht aen te porren om altoos in den Weduwelijcken staet te blijuen/om dattet ghemeenlijck lichtelijcker om doen valt / het Houwelijck niet te besoecken/ als het besochte Houwelijck af te slaen. Dat de Heere een yeghelijck vry gelaten heeft/ en comt den eenen mensche niet toe den anderen daer aen te ver
Matth. 19 binden. Al hoe wel ick niet en weet of ghy na
1. Cor. 7. dese vrijheyt / die Christus ende nae hem Paulus een yegelijck ghegheuen heeft/die de redelijckheyt der natueren eñ de Instellingen der menschen voor goet gekent hebben/ met recht staen moocht: te meer om dat ghy in sulcken state tot sulcke dingen geboren zijt / dat/al waert schoon de Weduwelijcke supuerheypt u meest behaechde/nochtans t'alghemeen welvaren u tot den Houwelijcken staet dringhen soude. Jck weet wel hoe aengenaem het Eens-
Het eenshouwen. houwen oock onder de Heydenen geweest is/ ende hoe seer sy het Veel-houwē verspraken.
Het veelhouwen. Oock weet ic wel dat eertijts onder de Hoochduytschen een ghewoonte gheweest is / dat alleen de Maechden houwden. Niet sonder reden wort mede gepresen Cornelia / de Moeder der Gracchen / om datse liever genoemt wilde wesen de Moeder der Gracchen / als Coninginne van Egypten: want de Coninck Ptolemeus nae dese vrouwe stonde. Niet sonder reden wort van gelijcke gheprefen dit segghen van Portia / Een eerbaere vrouwe behoort maer eens te houwen. Item/ wort ghepresen het antwoort van Sulpitia Messalina/de welcke ghevraecht zijnde / na dat haer

man Sulpitius overleden was/offe niet we-derom wilde houwen/also sy noch schoon van gedaente eñ opt beste van haer levẽ was? tot antwoort gaf/ Geensins: Sulpitius sal altoos voor my leven. Noch wort gepresẽ de Coninginne van Carien Artemisia/ eñ Dido de Funderesse van Carthago/ met veel meer andere Vrouwen/ diet in maniere van spreken/ voor overspel rekenden/ eenen anderen man te nemen. Doch een dinck en is allen menschen niet even wel gelegen. Hier sult ghy eensdeels met uwen ghemoede/ eensdeels met den ghemeenen welstant der Christenheyt te rade gaen. Eñ daeromme sal ict oock hier niet pijnen met veel woordẽ te verclaren/ hoe seer het by de Christenen gheacht wort/ den Maechdelijcken staet altoos te onderhouden: noch en sal den Maechdelijcken/ Weduwelijcken ende Houwelijcken staet tegens malcander niet vergelijcken. welcke materie ick bevinde dat sommighe oude Scrijbenten vry wat hert gedreuen hebben. T'is een hatelijcke maniere van prijsen/ den Maechdelijcken staet in sulcker voegen te verheffen/ datmen de weerdichept des Houwelijcken staets te nae spreken soude: ofte in sulcker voeghen den Weduwelijcken staet op te stellen/ datmen t'Wederhouwen ter neder werpen soude. Hoe veel beleefdelijcker valtet dese drie staten/ als die drie Godinnekens Charites genaemt/ handt aen hant/ by malcander te voeghen: der welcker elck een door sijn gaven so vytmuntet/ dat men daer wt wel bemercken can/ wien van drien men voorstellen soude; maer qualijck/

Maechdelijcke/ Weduwelijcke eñ Houwelijcke staet.

Charites.

wien van drien men achterstellen soude.

Prijs ende cieraet deser drie staten wt de Scrifture.

Elck een van dese staten heeft sijn cieraet en prijs wt de H. Scriftuere. D'eerste weerdichept wort den Maechdelijcken staet toegelept / de tweede den Weduwelijcken staet / de derde den Houwelijcken staet. Hier siet ghy de ordre: dan die gheen versmaethept onder dese staten met hem en brenghet / die de liefde daer onder voedet / die de weerdichept van haer allen niet hinderlijck en is. Want de Maechdelijcke staet en wort so boven den Houwelijcken staet niet ghestelt / ghelijck het gout ghestelt wort boven het coper / maer ghelijck een gesteente ghestelt wort boven het gout: ende de Weduwelijcke staet wijct soo voor den Maechdelijcken staet / ghelijck een Cassedonie-steen wijct voor een Peerle / een Chrysolijt voor een Emarraude / een Cristallijnen-steen voor een Diamant. Ist dat ghy gout by een Emarraude stelt / lichtelijck condt ghy twijfelē welck van tweē ghy voor de keure nemen soudt: ist dat ghy een Emarraude met gout becleet / tis wonder hoe wel d'een by d'ander voecht.

Epghenschappen des Houwelijcken staets.
1. Tim. 2.

Hier en boven / heeft elck een van dese staten eenige besondere epgenschappen / waerinne sy d'andere te boven gaet. Inden Houwelijcken staet prijst Paulus de voortteelinghe ende de Godvruchtige opbrenginghe der kinderen: waer voor sy den gehoudē luydē (dat ghy dit niet licht en slaet) de salichept belooft. Voorwaer / so veel dit belāgt / moet de Maechdelijcke staet wijckē voor den Houwelijcken staet. Eñ oock en ist geen dinck van cleynder weer-

den

den voor een Vrouwe/den Heere in haré Man te dienen/ende door een duechdelijcke omme-ganck haren Man Christo te winnen. Dit acht d' Apostel so groot/dat hy hieromme niet en wil/dat een Christen Vrouwe schepde van haren Man/die noch niet Christen en is / by soo verre sy voor den doope ghehouwet zijn. Hierbeneffens / wort de Maechdelijcke staet wt den Houwelijcken staet ghebozen/ ende so veel oock dit aengaet / moeten de Maechden de Moeders des Huysghesins eeren. Voecht hier by/dat de Houwelijcke staet van God dē Heere selfs/als Opper-Bisschop / int Paradijs gheheplicht is. Nu ist dat de onthept eenichsins dient tot de weerdichept / soo staet oock hierinne de Houwelijcke staet te boven. 1.Cor.7. Gene.2.

Den Maechdelijcken staet heeft de Heere eerst in sijnen Moeder gheheplicht / selfs een Maghet van een Maghet gheboren zijnde. Ende op dat niemant dit tot nadeel des Houwelijcken staets soude mogen beduyden/heeft hy wel een soone des Maghets willen wesen/ dan die ghehouwet was: sulcx dat hy/soo niet wt den Houwelijcken staet / ymmers inden Houwelijcken staet gheboren soude worden. So ghy voort sien wilt opt oordeel der Kercke: dese geeft d'eerste eere den Maechdelijcken staet/doch den Houwelijcken staet telt sy onder de Sacramenten. Hierenboven / ghelijck de Maechdelijcke staet meer gheeert wort/ so is oock de Houwelijcke staet vepligher. Des Maechdelijcken staets. Ephe.5.

Oock heeft de Weduwelijcke staet yet/ waer door sy boven beyde dese staten ghestelt mach worden. Ghelijckse het onthouden niet Des Weduwelijckē staets.

de Maechden ghemeen heeft/soo heeftse oock het voortteelen ende t'opbrengen der Kinderen (by so verre sy Kinderen gheteelt heeft) met de ghehoude luyden ghemeen. Ende tis een ander dinck/het besochte Houwelijck (gelijck wy ghesept hebben) af te slaen: een ander dinck/het Houwelijck niet te besoecken. Hierbeneffens/heeftet een heel ander insien/te besorghen Kinderen die geen Vader hebben/by offse een Vader hadden die een goet deel van dese sorghe op hem nam. Dat een Moeder haer Kinderen opbrengt/comt wt een aengeboorẽ genegentheyt/die wy oock der naturere schuldich zijn: dat sy haer Wesen onderrecht/ comt wt een aendachtige Godtvruchticheyt/ boven welcken Sacrifitie Gode gheen aenghenamer wesen en mach. Voeght hier by/ dat de authoriteyt ende bestieringhe over de Maechden ende ghehoude Vrouwen/by de Weduwen is. Want het comt den Weduwen toe de ghene die houwen sullen/ende die onlanck gehouwet zijn/te leeren hoe sy haer draghen sullen teghens haer Mannen/teghens haer Kinderen ende Huysghesinne/teghens haer Vrienden ende Maghen. Den selfden Weduwen comt toe/de Maechden in tucht te houden: haer te onderwijsen/hoe sy haer sonder opsprake sullen dragen/haren naem ende faem sullen gade slaen. Ende certeyn ter oorsake van dese dinghen/moeten de Maechden eñ ghehoude Vrouwen den Weduwen eere bewijsen/door welcker bestieringe ende raet sy beyde geholpen worden.

Ghelijck wy dan inde Maechden den fleur

beminnen

beminnen/ende inde Moeders des huysghe-sing de nutbaerheyt prijsen : soo ontsien wy oock de autoriteyt inde Weduwen. Waer wt blijct dat dese drie soorten des levens/ niet so seer van wegen haer besondere weerdicheyt/ als door eenderleye graden/onder malcander verschelen:ghelijckerwijs wy inde Kinderen de Jeucht/die als de bloem is van s'menschen leven/toegedaen zijn : de Mannelijcke jaren/ om datse bequaem zijn om yet bijder handt te nemen/eeren:den Ouderdom / om datse van beyts geweest is / ende daeromme oock haer beyden raden can/ achten ende reverentie be-wijsen. Soo leerde hier voortijdts te Romen een Maghet onder de Maechden Vestales ghenaemt/D'eerste thien jaren de verholent-heden van haer religie : D'andere thien jaren oeffende sy haer daer inne : De leste thien ja-ren leerde sy die d'Aencomelingen. Ende des niet teghenstaende was de weerdicheyt onder haer allen even groot:alleenlijck dat inde gene die dese verhoolentheden leerdẽ/de bevallijc-heyt des Joncheyts was : inde gene die haer daer inne oeffenden /het gebruyck der dien-sten:inde gene diese d'Aencomelingen leerdẽ/ de authoriteyt des Meesterschaps. Insghe-lijcx worden oock dese drie soorten des le-vens/elck van sijn gaven/ gepresen: waerom-me sy oock malcander met eere behooren te voorcomen/ ende niet door onderlinghe af-gheKeertheyt malcander te versmaden. De Maechdelijcke staet heeft de meeste gunste by de menschen:dan hoese van wegen haer weer-dichept hoogher wtsteeckt/hoese grooter eere Vestales.

schuldich is den ghehouden Vrouwen ende Weduwen: den gehoudẽ Vrouwen als Moeders/den Weduwen als Meestersen. Ende
Eccle. 3. onder dese gunste salmen den Maechden altemet voorhouden dat de Wijseman seyt: Hoe ghy meerder zijt / verootmoedicht u des te meerder in alles. Summa/de eere van dese dinghen en hanget so seer niet aen de maniere des levens/als aende Godvruchticheyt des herten: de welcke soo groot wesen mach/ dattet tweede ende derde Houwelijck van een Vrouwe Gode aengenamer zy/ als de suyverheyt van een Maghet.

Hoofden eñ Voorgãgsters wt de Schrifture/ Der Maechden.

Willen wy nu comen op d'Exempelen/ wy sullender weynich int oude Testament vindẽ die van wegen haer Maechdelijcke staet vermaert zijn. Noopende het nieuwe Testamẽt/ wat sietmen daer een schoon ende groot getal der Maechden / die niet alleen de wellusticheyt/maer oock haer leven/om de liefde Christi versmaet hebben. Ende sy hebben tot een Voorgangster van haeren Schare/den Moeder Christi: waer van sy met recht glorieren/ hoe wel sy niet alleen. Want van desen Moeder glorieren oock de gehoude vrouwen/ alsso sy aen een man ghehouwet is gheweest. Hier van glorieren oock de Weduwen. Want ten blijct niet/ of Joseph voor sijn Huysvrouwe gestorven is: dit blijct/ indien dese alderheylichste Maghet haren Man gehadt heeft doẽ
Acto.6. sy gestadelijck onder d'Apostelen verkeerde/ ende met d'andere Vrouwen ende Weduwen haer luyden diende/dat sy hem ghehadt heeft/
1.Cor. 7. als of sy hem niet en hadde.

De

De ghehoude Vrouwen hebben int oude Testament tot een Princesse van haren Bende/Sara: int nieuwe Testament hebben sy Elizabeth / den Moeder van Johannes den Dooper.

Der ghehoude Vrouwē Gen. 18. Luc. 1.

Oock hebben de Weduwen vermaerde Vrouwen tot Voorgansters van harē Schare. Sy hebbē die vrome Heldinne Judith / de welcke een Vrouwe zijnde vanden Vyant/die voor de Mannen onverwinnelijck was / een dubbelde Triumphe thuys ghebracht heeft/ te weten / der victorie ende der eerbaerheyt. der welcker eene sy voor haer Vaderlant/ dat in een desolate staet was / verworven heeft :d' andere voor haer selver ongheschent bewaert heeft. Want sy heeft den aldersterckſten onthalst/ende heeft den alderwellustichsten bedroghen. Sy hebben Debora / die een Overste over Mannen ghestelt sijnde/ door haer wijsheyt ende cloeck-hertichheyt soo veel heerlijcke daden aengeveert ende wtghevoert heeft. Sy hebben die Sareptaensche Weduwe/de welcke een Exemplaer ende Voorbeelt is van een Christelijcke Herberchsaemheyt. Sy hebben Noemi/wiens Godvruchtichheyt inde H. Schriftuere heel wel bekent is. Sy hebbē die tot verwonderens toe stercke Vrouwe/dē Moeder vande seven Machabeen / de welcke meer tormenten in haer Kinderen/als in haer eyghen Lichaem gheleden heeft. Eñ siet terstont inden inganck des Evangeliums/veropenbaert haer die eerwerdighe oude Vrouwe Anna / de welcke haest Weduwe

Der Weduwen. Iud. 13. Iudic. 4. 3. Re. 17. Ruth. 1. et seq: ca. 2. Macha 7. Luc. 2.

zijnde tot haren stock-ouderdom volhert heeft / niet in wellustichheyt ende leedichheyt / maer in ghebeden ende deuchdelijcke wercken: als of sy tot dien eynde ghespaert hadde geweest / dat sy sien soude het Kindeken / waer van sy doort ingheven des H. Gheests kennisse hadde dat comen soude. Oock veropenbaert haer daer die Moeder van Petrus

Luc. 4.

huysvrouwe / de welcke aende cortse te bedde leggende Jesus opgherecht / ende tot haren gewoonlijcken dienste bequaem gemaect heeft. Wat wil ick hier verhalen so veel Weduwen / die met hare goederen den Apostelen gedient hebben / ende die versakende ende brekende alle hare affectien ende gheneghentheden / het Evangelie ghevolcht zijn? Petrus heeft door t'bidden der Weduwen / Dorcas vander doot verweckt. Wat wil ick hier verhalen so veel andere Weduwē / die naderhant door de Schriften der vermaerder Mannen gepresen zijn / naementlijck / Marcella / Principia / Paula / Leta / Blesilla / Fabiola / Salvia / Sunia / ende Frotela: der welcker memorie Hieronimus door Boecrkens aen haer ghesonden / onsterflijck ghemaeckt heeft? Wat wil ick hier verhalen Juliana / ende / soo ickt recht meene / harē Moeder Proba / dē Groot-Moeder van Demetrias: der welcker glorie Augustinus door Brieven aen haer gheschreven / buyten de verghetelheyt ghestelt heeft?

Acto. 6.

Act. 9.

Itē / wt de Schriften der Out-Vaderen.

Tom. 1.

Tom. 2.

Troost der Weduwen

Hoe wel int oude Testament (om dat men doen op de vruchtbaerheyt des lichaems lettede / ende de Maechdelijcke staet noch niet

begost gheeert te worden) de Weduwelijcke staet/gelijck oock de Onvruchtbaerheyt/versproken werde / doch alleen bijde menschen/ niet by Gode:so bevintmen nochtans dat den Weduwen daer groote eere van Gode aengedaen is/als der welcker sorghe hy sonderling aen hem ghenomen heeft. Want dus leestmen Exodi int 22. Capittel. Ghy sult den Weduwen ende Weesen niet beschadighen:ist dat ghy haer beschadicht/so sullen sy tot my roepen/ende ick sal haren roep verhooren / ende mijn toorn sal ontsteken/eñ ick sal v metten sweerde verslaen/ende v huysvrouwen sullen Weduwen worden/eñ v kinderen Wesē. Wat mach daer lieflijcker zijn om hooren/ als dese besorchde voorsichticheyt? Hy die een Prince van ons allen is / bekent dat hy by name een Voorstander ende Wreker der Weduwen is. Wederom/Deut. int 24. Capittel. Ghy sult het cleet van een Weduwe /tot een pant niet nae u nemen. Ende by Iob int 24. Capittel. wort als een quaet stuck / waer door Gods gramschap verwect wort/verhaelt Het wech nemen van der Weduwen Osse/tot een pant. Ende int 22. Cap. wort voor een groot misdaet gerekent /De Weduwen / sonder haer yet te geven/te laten gaen. Ist een sware sonde / den Weduwen vant sijne niet te gheven: wat sonde ist/den Weduwen vant hare te berooven? Nochtans en verbiet de Wet niet/dat men van eenen Schuldenaer pant nemen mach. Tis waer:maer Godt heeft ghewilt dat de Weduwen dese Privilegie ghenieten souden. Inden 67. Psalm. wort Godt ghenoemt

Wtet oude Testament.
Exod. 22.
Deut. 24.
Iob. 24.
Iob. 22.
Exod. 22.
Psal. 67.

noemt een Vader der Wesen / ende een Rechter der Weduwen. Hoe? En is hy niet een Vader ende Rechter van ons allen? Ja hy: maer op een singuliere eyghen wijse is hy een Rechter ende Beschermer der Weduwen.
Psal. 131. Wederom / inden 131. Psalm seyt hy: Haer Weduwe sal ick ghebenedijdende ghebenedijden. Wat is ghebenedijdende ghebenedijden? Ick sal den Weduwen een sonderlinghe benedictie gheven: ick sal haer hier gebenedijden met menichvuldighe vertroostinghe der geestelijcker gratien: ick sal haer hier namaels ghebenedijden met oneyndelijcke gheluckſalichept/want ick boven al voor haer sorghe
Psal. 145. drage. Gelijck oock de 145. Psalm getuycht: Hy sal den Weese ende Weduwe opnemen ende ontfanghen. Wat is dit een groote/wat is dit een troostelijcke geweerdinghe des goedẽ Gods over de Weduwen? Sy missen de hulpe ende het solaes van haer Mannen / ende God neemt haer onder sijn hoede ende beschermnge. Wederom/door den mondt van
Esa. 1. den Propheet Esaias stelt de Heere onder de principaelste wercken/daer hy mede ghedient wil wesen/ Het beschermen der Weduwen. Met dit Capittel stemt over een het 22. Cap.
Iere. 22. van Jeremias/daer hy niet en wil datmen de Weduwen ia bedroeven sal. Al dit ghebiet hy
Ezec. 22. oock door den Propheet Ezechiel/ door den
Zach. 7. Propheet Zacharias. etc. ende wort so dickwils verhaelt/ so dickwils voorghehouden/ so dickwils ingheſtampt / dat ick soude moghen schijnen niet soo heel wijselijck te doen/ indien ickt onderstonde alle de plaetsen hier
over

over hoop by een te versamelen.

So wy voortgaen tottet nieuwe Testament/wy sullen vernemen dat de Weduwen daer ymmers so wel besorcht zijn gheweest/ ja dat haer grooter eere aenghedaen is. By Matth. int 23. Capit. dreycht de Heere den Schrijven ende Phariseen / om datse onder t'decksel van langhe gebeden / der Weduwen huysen op-aten: waer mede de Godvruchticheyt der Weduwen te kennen gegeven wordt/ aende welcke ten waer sy seer ghehanghen haddẽ/onder t'decksel van dien soo niet te bedreghen hadden gheweest. By Marc. int 12. Cap. vermaeckt hem de Heere mettet doen vande arme Weduwe/die twee Mijtkens indẽ Offer-kiste wierp / eñ haer Godvruchticheyt stelt hy bovẽ de giften van alle d'andere. By Luc. int 4. Cap. vernieut hy de memorie vande Sareptaensche Weduwe / tot de welcke alleene Elias/doen hy hongers-noot hadde/ghesonden werde om van haer ghespijst te worden: willende hier mede bewijsen / dat in Elias sijn Persoone was/ ende inde Weduwe de Kercke der Heydenen. Want de Heere is honghERich opter aerden ghecomen / hongerende eñ dorstende nae de salicheyt des menschelijcken gheslachts. Inde Synagoge heeft hy niet gevonden/waer mede hy zijnen hongher boeten mochte/also hy daer geen ghelove en vandt: inde arme Weduwe/die niet met allẽ van haer selver hadde/ende tselfde dat sy hadde/Christo teenemael gaf/heeft hy so laes voor sijnen hongher ghevonden. De Joden verstonden oock wel wat dit exempel vande

Troost der Weduwen wtet nieuwe Testament.

Math. 23.

Marc. 12.

Luca. 4.

Ioh. 19.

3. Re. 17.

Sareptaen

Sareptaensche Weduwe segghen wilde/ also sy hem wt de stat stieten/ende op den top des Berghs brachten/om van boven neder te werpen: Maer de Heere passerende is door t'midden van haerluyden ghegaen/also de tijt bijden Vader gheordineert/noch niet gecomẽ was. Hierom ghy Weduwen/en wilt niet qualijck aen u selfs ghenoeghen. Tis waer/ de Phariseen staẽ met listicheyt nae u goederen/sy eten onder t'decksel der Religie u huysen op/de hooveerdige stat haet eñ verdruckt u:maer ghy hebt den Heere tot een Voorstander/tot een Rechter/tot een Beschermer/ wiens cracht niemant wederstaen en can. By
Luc.7. den selfden Evangelist int 7. Cap. mach hy niet veelen het schreyen vande Weduwe/die haren eenighen soone ter begravenisse wtdroech: maer heeft den dooden Jonghelinck verweckt/ende heeft hem sijnen Moeder weder ghegheven/die al het solaes haers levens/ dat sy aen haren man plach te hebben/nu aen desen haren soone sochte. Wederom/bijden
Luc.18. selfden int 18.Cap. houdt hy ons voor onder den Parabel vande Weduwe die door haer moeyelijck aenstaen den godtloosen Rechter tot recht te doẽ dwanck/een exempel van gestadelijck bidden: ghevende oock hier mede te kennen/dattet den Weduwen toecomt haer tot ghestadighe ghebeden te begheven. Oock en wijct Paulus die den geest Christi ontfanghen hadde/niet vande leere sijns Meesters.
1.Tim.5. Want hy gebiet Thimotheus/dat hy de Weduwen die waerachtige Weduwen zijn/eeren sal. Dat Paulus Timotheus ghebiet/ gebiet
Christus

Christus allen Bisschoppen. By t'woordeken Eere / verstaet hy alderleye hulpe ende bystant. Noch scrijft hy aen Timotheus / So daer eenich Christen man ofte vrouwe Weduwen heeft / dat sy die besorghen sullen. Ten was voor den Apostel niet ghenoech / dat hy onder den generalen name der Armen / oock der Weduwen gedachte / daerenbovē draecht hy noch a-part sorge voor haer. 1 Timo. 5.

Hier hebt ghy / o Weduwen / de weerdicheyt van u luyder staet ghehoort: en wilt den moet niet verlooren geven / om dat ghy inde werelt schijnt verschoven te wesen. Ghy hebt u solaes eñ hulpe in Christo: en schreyt niet recht of ghy desolaet waert. De ghene / sonder wiens voorsichticheyt niet een Mussche opter aerden valt / draecht sorge voor u. De gene / die alleen meer vermach als alle de menschen te samen / heeft u onder sijn hoede ghenomen. Hy gheeft hem wt voor een Wreker vant onghelijck dat u ghedaen wort / en soect gheen wrake over yemant: alleenlijck stelt al u blyschap / al u glorie / al u solaes / al u betrouwen op hem / die sonderling t' oock op u heeft / die sonderling u boven andere behertight. Dat is eerst wel bewaert / dat sijnder bescherminge bevolē is. Des te meer ist behoorlijck / dat ghy hier en tegens dencket wat u te doen staet: dit sult ghy denckē / ist dat ghy past inder waerheyt te wesen / dat u naem medebrengt. Als Paulus gebiet datmē eere bewijsē sal den Weduwen die waerachtige Weduwen zijn / so laet hy blijcken datter Weduwen zijn /

Vermaninge aen de Weduwen.

Matth. 10

Eccle. 28.
Rom. 12.

1 Timo. 5.

die

die desen naem valschelijck voeren: de welcke niet en raeckt al dat wy hier vande weerdicheyt/sorghe ende bescherminghe der Weduwen
Mat. 25. wen ghesept hebben. gelijckerwijs daer dwase Maechden zijn/die de Bruydegom/die Be-
Matth. 7. minner der Maechden /niet en kent. Daer zijn valsche Propheten/daer zijn valsche Apo-
2 Cor. 11. stelen/ daer zijn valsche Broeders/ die de eere van desen naem tot haer swaerder verdoemenisse aennemen. Insgelijcx zijnder oock valsche Weduwen/de welcke so sy willen glorieren int ghene dat wy hier verhaelt hebben/ schicken moeten waerachtige Weduwen te zijn / dat is / dat haer leven met haer naem accordeert.

T'inhout van dit Boecxké. Het beleet dan van dit Verhael schijnt ons te vermanen om een Corte maniere van leven voor de Weduwen te beschrijven: die nae my dunckt / alderbest ghetrocken mach worden wt de dinghen die wy nu aengheroert hebben/so wy maer ondersoecken willen tghene inde woorden der H. Scrfitueren/ der welcker ader seer rijck is/ verborghen leyt : hoemen daer dieper inne comt/hoemen daer costelijcker dinghen vindet. Dus anders zijnder ghewest die den Weduwen eenige Leeringen voorghestelt hebben/om haer leven daer nae te reguleren: de welcke ghelijck ick niet en achte datmense verwerpen sal/so en behoeven oock de Weduwen haer daer aen als aen Gods gheboden /niet te verbinden. Alle Leeringen voeghen allen menschen niet.

Judith

Judith.

EN de laet ons voort eerst met aendacht letten op die eere/cieraet ende spiegel der Weduwen/Judith: de welcke haren naē van belijdē voert. Nae de eygēschap der Hebreeuscher tale / isser t'weederleye belijdenisse / namentlijck/onser sonden eñ des Godlijckē lofs. Die sijn sondē bekēt /doet belijdenisse: die Gods lof verbreyt / doet belijdenisse. Beyde dese belijdenissen zijn Gode seer aenghenaem/niet om sijnen/ maer om onsent wille. Als een bermhertich God vermaeckt hy hem met de belijdenisse onser sonden/op dat hy ons die quyt schelden soude: als een goetdadich God vermaeckt hy hem met de belijdenisse sijns lofs / op dat hy ons rijckelijcker begiftigen soude. Dit is de besonderste rechtveerdicheyt des menschs / dat hy sijn onrechtveerdicheyt bekent / ende Gods bermhertichheyt verbreyt. Ende hoewel dit allen menschen toecomt te doen/so comtet nochtans eygentlijck den Weduwen toe. de welcke ten zy sy haer onvermoghen bekennen/niet bequaem en zijn/dat de Heere sorge voor haer draghet : wederom/ten zy sy der Godlijcker goetheyt dancken voor tgene sy van hem ontfanghen hebben/oock tghene sy van hem ontfangen hebbē / haer afgenomē sal worden. Al dit heeft d'Apostel Paulus int corte begrepen/ een degelijcke Weduwe met dese woorden beschrijvende: Soo sy haer hope op den Heere ghestelt heeft. Die al haer hope op den Heere ghestelt heeft/heeft droefheyt in dese werelt/

Haer eygē naem. Iud. 8.

Matt. 13.

1. Tim. 5.

Ioa. 16.

 verwachs

verwacht nerghens van daen troost ende solaes dan vanden Heere. Hieromme een Weduwe die in weelden leeft/ en heeft haer hope op den Heere niet ghestelt/alsoo sy aende dinghen die den Heere mishaghen/troost ende solaes soeckt. Item/die haer voecht om wederom te houwen/en heeft noch al haer hope op den Heere niet ghestelt: maer siet omme nae den troost ende solaes/ die sy van haren toecomenden man verwacht. Die gelt ende goet by een vergadert/die nae eere staet/ en is geen waerachtige Judith: noch en belijdt de Heere niet/maer der dingen die sy boven den Heere achtet. Die stuenende op haer Jonckheyt/ nae haer eygen believen leeft/en is oock gheen Judith. Het comt den Weduwen toe droevich te wesen/ niet alleen over haren afghestorven man: want dese droefheyt cort is/ ende om der menschen swackheyt toeghelaten wort/ sonder datse haer tot eere gherekent wort. Ende oock die ongheschictelijck over de doot haers mans droevich is/ wat schijnt sy anders te kennen te gheven/ dan dat sy om eenen anderen man begaen is? Sy en denckt niet watten gheluckighen mangheling he sy ghedaen heeft/ die voor een sterfelijck Man/ een onsterfelijck Bruydegom ghecregen heeft: sy en danct dē Heere niet voor dat hy harē mā wech-genomē heeft/om dattet so voor hē/of voor haer/ of by avōtuer voor haer beydē salich was. Want de Heere roept de menschen door verschepdē middelen ter salicheyt/eñ hy weet alleen wat voor een yeghelijck best is. Van waer dan hebben de tranen der Weduwen

wen haren oorsproncк? Sy beschrepen haer sonden/ende so sy geen sonden en hebben(doch wie isser die gheen sonden en heeft?) beschrepen sy de sonden van anderen. Sy schrepen wt een verdriet van dit teghenwordighe ballingschap: sy schrepen wt een verlanghen nae dien Hemelschen Bruydegom/metten welcken sy gheheel ende altoos begheeren vereenicht te wesen. Die in deser manieren droevich zijn/ Matt. 5.
sullen metten Apostelen hooren: Salich zijnse die daer droevich zijn/ want sy sullen vertroost wordē. Dus sal de Weduwe met recht Judith genoemt worden/die al t'quaet dat sy over haer heeft/haer selver wijt/ende al t'goet dat sy over haer heeft/ Gode toeschrijft: die Psal. 117.
in tegēspoet ende voorspoet den Heere belijdt/ want hy goet is/ want sijn bermherticheyt duert inder eeuwicheyt. Somtijts thoont de Heere sijn ghenade ende bermherticheyt meer over ons int toesenden van droevige/ als van blijde dinghen.

Judith was een dochter Merari/ dat by Haer Ve-
den Hebreen bitterheyt betekent. Het beginne ders nae
der bekeringe tot den Heere is het leetwesen/ Iud. 8.
twelck met droefheyt ende bitterheyt vermenghet is. Het leetwesen brenght voort de belijdenisse onser eygener onrechtveerdicheyt: de droefheyt ende bitterheyt alsose nae 2. Cor. 7
God is/ghelijck Paulus seyt/ brenght voort een bestandighe salicheyt. De Vyant isser over wt om de menschē door het aes der wellusticheyt/tot de verdoemenisse te trecken: God isser over wt om de menschen door een salich leetwesē/tot het eeuwich levē te brengē.

Want d'een is ẽ Lagen-legger/d'ander is ẽ Medecijn-Meester. Die trect de menschen door een tijtelijck vermaeck/tot de eeuwighe pijne: dese brengt de menschen door een corte bitterheyt/tot de eeuwige blyschap. Hierbenessens/worter geen vrouwe Weduwe/dan door de doot haers mans: waerõme oock alle Weduwen die den naem van Judith voeren mogen/dochteren Merari/dat is/des bitterheyts zijn. Ende dickwils ghebuertet dat dese tijtelijcke bitterheyt een Weduwe tot Christum leydet: inden welcken/soo hy wt gantscher herten bemint wert/meer vreuchts te vindẽ is als in duysent mannẽ/sy zijn dã so goet alsse willen. Waerentusschen een yeghelijck kennelijck is/watter opt Houwelijck loopt. Hierenboven/brenght de staet der Weduwen mede/datse afslaende alle de genuechten des werelts/alle haer solaes ende troost aenden Heere soecken sullen. Het beginne van dit voornemen heeft sijn bitterheyt (ghelijck daer heeft het onderstaen van alle wichtighe ende treftighe saken) dan die metter tijt door Gods hulpe in een Geestelijcke blijschap verandert.

Haer rijcdom. Iud.8. Judith hadde groot goet/seyt de Schrifture/dat haer man haer achtergelatẽ hadde. Wat raectet de eere eens Weduws/datse groot goet heeft: dewijle het goet oock de ghene die dus anders in alles maet houden connen/ter overdaet ende brootdronckenschap placht te bederven? Maer desẽ Judith diende het achterghelaten goet niet dan tot een instrument ende middel om den Armen te

te helpen. Sy haddet goet als of sy t'niet 1 Cor. 7.
gehadt hadde/ende haddet eer voor anderen
als voor haer selver. Sy was edel van ghe- Geslach-
slachte: maer sy droech eenen Hayren-cleet. te.
Sy hadde een groot huysghesinne: maer sy
badt alleen met weynich Dienst-Maechden/
boven in haren huyse. Sy was seer schoon Schoon-
vā aensichte: maer welcke schoonheyt sy voor heyt.
de Mannen verduysterde/ende verciende de
schoonheyt haers herten voor haren Bruyde-
gom. Let hier op ghy Weduwen/die oock in
een sobre staet weeldich ende dertel zijt: die
d'armoede gheen suynicheyt leeren can.

Siet/dese edele/schoone ende rijcke Judith Waerom
hadde in haren Weduwelijcken staet gheleeft sy t'We-
drie jaren ende ses maenden/tot den dach toe derhouwē
datse begreep dat heerlijck stuck aen te rechtē. staecte.
Soudt voor dese edele/rijcke eñ schoone We- Iud. 16.
duwe qualijck om doen geweest hebben/ eenē
mā te vindē? Daer en is niet aen te twijfelē/of
sy is vā veel mannē aēgesocht geweest. Waerō
heeft haer dā goetgedacht indē Weduw elijckē
staet te blijven? Hoe nae om datse liever hadde
Weduwe blijvēde/na haer eygē sinnelijckheyt
te levē/als eenē man te dienē? Wāt mē siet dat
sōmige Weduwē hieromme t'Wederhouwē
staken. Geensins. Waerō dan? Tis wel soo/ 1. Cor. 7.
sy hadde Paulū niet gelesē/maer sy hadde ōt-
fāgē dē selfdē geest/diē Paulus ontfāgē had-
de. Sy wiste dat indē Houwelijckē staet een-
derleye slavernije was: de welcke hoewelse so
veel nz en ghmach/datse dē mēsche vāde god-
vruchtichz doet hvrēdē/nochtās dicwils ge-
beurt dat eē gehonde Vrouwe gedrōgē wort

te dencken opt gene dat de werelt aengaet/hoe sy haren man mochte behagen:maer een Maget ende Weduwe/om dat sy onder genẽ man en staen/en hebben niet/waer door sy vanden Heere afgetrocken worden/soo dat sy hem indien sy willen/sonder ophouden aenhanghen mogen. Het onthouden des vrouws/ wort menichmael doort niet-onthouden haers mans ghestoort: de miltheyt des vrouws over den Armen/ wort menichmael door de carichheyt haers mans belet: het ghebet des vrouws/wort menichmael door de becommernissẽ haers mans verstroyt. Mẽ leyt dit opde gehoorsaemheyt/die ja gebodẽ wort. Ick bekent: maer waer is hier middelertijt die salighe vrijheyt van byden Heere sonder verstroy-
1. Cor. 7. inghe te moghen sitten? Daer sach Paulus op doẽ hy schreef: Ick vermane u luyden/Broeders/tottet gene dat eersaem is / eñ eẽ oorsake geeft den Heere sonder verstroypinge te dienen. Wat dit is/verstaen alleen de ghene die haer geheel den Heere opgedragẽ ende toegeeygent hebben. Ende also dit metter herten geschiet/ mach dit een yeghelijck in sijn staet wel doen/ by so verre hy de genegentheyt daer toe geeft/ diese alleen gheven mach. Dan nochtans wat
Ibid. ist? Een gehoude vrouwe/alsoo sy naet gebot des Apostels ghehouden is oock haren quadẽ man te ghehoorsamen/ ymmers inde dinghen die sonder sonde gheschieden / en mach voor
Luc. 10. waer met Maria niet gestadelijck sitten aende voeten Jesu/om door sijn aldersoetste tsa-
Haer Camer. mensprekinghe inwendelijck gevoedet te worden. Maer dese onse Judith gheheel vry zijnde

de hadde in haren huyse een secrete Camer Iud.8.
voor haer ghetimmert: inde welcke sy alleen Mat.6.
metten Heere sprack/ nae de Leere des Evan-
geliums/ int heymelijck biddende/ ende t'loon
verwachtende/ niet vande menschen/ maer vã
diet int heymelijck siet. Sy hadde een groot
huysghesinne/ ende nochtans toonde sy dat
voor den Recht-godtvruchtighen / oock int
midden des ghewoels/ eensaemheyt te vinden
is. Wat andere in haer Camerẽ doẽ/ daer staet
haer op te letten: Judith die badt. De Camer
van eẽ Weduwe en behoort anders niet te we-
sẽ dan een Bidt-plaetse/ niet dan een Tempel
der dancksegginghẽ/ der heyliger gedachtẽ/ der
godvruchtigher begeerten: daer gheen sonde
bedreven/ maer eerbaerheyt ghepleecht wert.
Desen Camer hadde Judith voor haer bereyt
bovẽ in harẽ huyse. Het behoort so/ dat wiens
herte daghelijcx tracht om inden Hemel
te vlieghen/ diens lichaem verre vander Aer-
den zy. In ghelijcker voeghen werde de H. Acto. 1.2
Gheest den Apostelen ghesonden/ soo sy saten
om hooge in een Eet-Zale vastende ende bid-
dende. Ende Petrus biddende in het opperste Acto. 10.
des huys/ heeft het Hemelsche Visioen gesien.
Anna de Evangelische Weduwe/ also sy seer Luc.2.
out was/ en ginck niet wt den Tempel: een
jonghe Weduwe en is nerghens veyligher
als in een secrete Camer. Noch hadde Judith Streng
om haer lendenen eenen Hayren-cleet/ ende sy leven.
vastede alle de daghen haers levens / wtghe- Iud.8.
nomen de Sabboth-daghen / de Feesten der
nieuwer maenden ende de Hooch-tijden des
huys van Israel: opden welcken het vyde

Joden verboden was te vasten. Dat sy vastede/quam wt een goede affectie: dat sy onderwylen s'avonts soberlyck adt/dede sy niet ter liefden van haren vleesche/maer om tverbot te voldoen. Indien dit exempel soo veel by ons niet en vermach/ dat wy alle daghen vasten: latet ten minsten soo veel vermogen/ dat haer schamē sōmige Weduwē/ die op alle Waerschappē zyn/die met gasten ende banc-keteren den geheelē dach overbrengen. waerentusschen sy meenen dat haer eerbaerheyt wel besorcht is/ende sy laten haer voorstaen datse Weduwen zyn.

Haer dagelijcx gheselschap eñ huysregeringe. Iud.8.

Slaet nu voort v ooghen op het geselschap ende de huysregeringe van Judith: want hier aen sult ghy haren ommeganck ende aert bemercken. Sy bleef in een secrete Camer met haer Dienst maechden. Sy verstrecte dē heuren een Meesterse der deuchden. Haer huys was anders niet als een Schole der Godvruchticheyt. Daer en verkeerden geen Jongelinghen met ghecrolt hayr / met costelijcke specerijen gheperfumeert/dertel van ghesichte/oncuysch van monde. Daer en verkeerden gheen Maechdē/die met haer te palleerē/ met haer te cierē/met haren ganck te maken/ der Jongelinghen herten t'haerwaerts trac-ken. In dit rycke Huys sachmen niet dansē/ sachmen niet spelen/daer werden geen costelijcke Maeltyden ghehouden. De Scriftuere vermaent niet van Kinderen: waeromme het oock meer te verwonderen is/ dat sy haer tot dit leven begaf/insonderheyt om dat bydē Jodē de Weduwelyrcke staet/doch meer de On-

Esa.3.

machtbaerheyt/versproken werde. Sy had-
de haer Dienst-maechden tot Discipelinnen
van haer cuysheyt ende eerbaerheyt / der
welcker dienste sy niet en misbruyckte int hou-
den van eenen Spiegel/ int legghen van ha-
ren hayre/int blancketten van haren aensich-
te/in haer te besprenghen met wel-rieckende
wateren/int maken van wint met een Wae-
yer tot haer vercoelinghe: alle de tyt werde
besteet ende over ghebracht met bidden / of
met yet wt de H Scrifture te lesen / of met
yet stichtelijcx malcander te vermané/of met
yenich eerlijck Handt-werck te doen / of met
hulpe ende bijstant den Armen te bewijsen.
Sy droech de cleederen haerder Weduwe- Haer clee
lijckheyt/die sy niet dan voor een corte tijt af- dinghe.
geleyt heeft: ende dat niet om alderleye oor- Iud. 10.
saken wille / maer om haer Vaderlant te be-
houden . doen track sy eerst de cleederen haer-
der genuechelijckheyt aé. Dese cleederen heeft
sy aenghetrocken/niet om de oogen der groo-
ter Potentaten daer mede te bestricken: maer
om den Vyant daer mede te dooden/die so der
heylligher Stadt als der Godlijcker Religie
opt hoochste dreychde. Dat Judith hier ghe-
daen heeft/en sullen wy niet navolghen / ten
waer Gods ingeven/of deser ghelijcker ghe-
leghentheyt ons daer toe veroorsaecte. Des
te min zijnse te ontschuldigé/die om een Bruyl-
oft/om een Gastghebot/de cleederen haerder
Weduwelijckheyt afleggen. Judith dede
een schoon cleet voor een tijt aen/om haer Va-
derlant te bevrijden: dan so wy t'wel willen
ansien/dit cleet en is soo seer niet een cleet/ als
een

een stricke eñ valle te noemé. De Vyant was weerdich dat hy bedroghẽ soude wordẽ. t'was behoorlyck dat dat groote Beeste t'welck hem Gode gelijck maeckte / door dẽ rechter-handt van een Vrouwe vernielt soude worden: dat hy/die om de Vrouwen te onteeren veel listen ghebruyckt hadde / door het vernuft van een Vrouwe ghevangen soude worden. Soo dat sy dit cleet aenghedaen heeft om een heerlijck stuck te weghe te brenghen: het ander cleet droech sy tot bewaringhe haerder eerbaerheyt. Isser dan eenderley cleet dat den ghehouden Vrouwen betaemt ende den Weduwen niet en betaemt? In alle manieren. Hoe wel oock den ghehouden Vrouwen een slecht ende bequaem cleet betaemt/het welck
1.Pet. 3. naer seggen van Petrus/de belijdenisse haers gheloofs met hem brenghet / aenghesien het gheheele cieraet van een Christen vrouwe inden inwendigen mensche verborgen is: nochtans wortet den gehouden vrouwen niet qualijck afghenomen / datse haer wat cierlijck cleeden ende toemaken/om haerder mannen wille: t'welck den Weduwen gantsch niet toeghelaten en wort. Ende inde ghehoude Vrouwen wort een slecht cleet gheprefen: inde Weduwen wort het so seer niet ghepresen so sijt draghen/alse haer wel tot schande gherekent wort/so sijt niet en draghen.

Teghensprake. Yemant soude mogen segghen: Wat is aen het cleet belangt? Het cleet is t'buytenste deel des mẽschs.

Beantwoordinghe. Wt de gestaltenisse des lichaems wort het gemoet bespuert: wãt het lichaem is t'becleetsel des gemoets. Wt de ghestaltenisse

des

des cleets wort de castijdinge des lichaems ge-
aemt. Hoe wel een slecht cleet niet so heel noo-
dich en is om der Weduwen eerbaerheyt te
bewaren: nochtans dientet om der Jongelin-
gen oogen af te weyren / den welcken t' cleet
dickwils tlichaem ter oncuysheyt doet be-
geeren. Ende so gheburtet / dat / niet teghen-
staende d'eerbaerheyt der Weduwen wel be-
waert is / nochtans haer faem niet wel be-
waert is / ende daerenboven eens anders eer-
baerheyt perijckel lijdet.

De Cleedinge der Weduwē

Om nu te weten wat cleet den Weduwen
betaemt / sal ic hier niet spreken vande coleu-
ren ende fatzoenen / twelck qualijck om doen
is: gemerct de weerderinge der coleuren ende
fatzoenen by alle Natien niet al evenleens
toegaet / ende oock dat d'eene tijt in weerden
ghehouden wort / wort d'ander tijt belacht.
In het eene Landt worden sōmighe coleuren
ende fatzoenen voor onbetamelijck ghehou-
den / die in een ander Lant voor betamelijck
gehouden worden. By sommige Natien wort
een wit cleet in rouwe ghebruyct: by sommige
wortet ghebruyckt in triumphen. Huydens-
daechs is onder de Spaengiaerden de swerte
coleure de eerlijckste ende aenghenaemste: de
witte coleure / die in Bruylosten ende Tri-
umphen plach ghebruyct te worden / is nu
onder haer luyden tenemael veracht / behou-
delijck datmen dien inde Kercken gebruyckt.
Van gelijcke was eertijts onder de Purpu-
re verwen / het Berch-root meest ghesien:
nu ist niets niet geacht. Wat cleet sullen wy
dan onsen Weduwe toelegghen? Wy sullen
haer

haer toeleggen een cleet twelck op haer tijt ende plaetse/ daer sy woonachtich is / voecht ende betaemt/ dat is/twelck door sijn onghewoonlijcke slechtichept gheen hypocrisie niet hem en brenghet/noch door sijn selsame nieuwichept de oogen van alle man op haer en trecket/noch door sijn wtmuntende costelijckhept suspitie van een onghebonden ghemoet en geuet: twelck de deelen des lichaems bedect die de mannē sonder hinder haerder cupschept niet en aenschouwen. Metten cortsten / een cleet twelck noch alte costelijck / noch alte slecht is. Welverstaende datmē hier achte nemen sal op de persoone eñ harē state/ pmmers soo veel de costelijckhept aengaet: want dat een Weduwe die een Princesse is/doet/en staet eē Weduwe die eē gemeene vrouwe is/terstont niet nae te volghen. Dus anders en isser geen cleet/ twelck de Weduwen meer verciert/dan dat niet cierlijck en is / maer alleenlijck ter noot ende ter eerbaerhept gebrupct wort: ter noot/om de couwe af te scuttē: ter eerbaerhept/ om te bedecken tghene/waer door d'ontuchtichept der mannen verweckt wort.

Het beste Brupt-schat der Vrouwē.

By Avontuer sal hier pemant by hem selvē dencken: Dit is wel gesept voor de geene die altoos sonder man meenen te leven: maer wat raect dit de gheene die ten Houwelijcke bewaert worden? Ja/ghelijck een Maghet / die tot een eerlijck ende cupsch Houwelijck opgebracht wort / niet anders en behoort onderrecht te worden/als offe voorgenomen hadde altoos inden Maeghdelijcken staet te blijven/ ende misschien des te sorchvuldelijcker / op

datse

datſe in gheen quaet gherucht en comt eer ſy
houwet: ſo ſal oock eẽ Weduwe die haer ſtelt
om wederom te houwen / terwijlen ſy in ha-
ren Weduwelijcken ſtaet is / al doen dat tot
de eere der Weduwen dienſtelijck is. Want
wie en ſoude niet verfoepen ſulcke Ouders /
die haer Dochters ſo houden / dat ſyſe niet
als Ouders tot een cuyſch Houwelijck opbre-
ngen / maer als Roffianen Meyſkens tot ghe-
winne opvoeden? Die geẽ goede Maghet ge-
weeſt is / en ſal geẽ goede Vrouwe weſen. Hoe
ſalſe haer eerlijck by haren Man dragen / die
oneerlijckheyt by haer Ouders geleert heeft?
T'is behoorlijck dat der Chriſtenen Houwe- Heb. 13.
lijck / nae de vermaninghe van Paulus / eer-
lijck zy / ende een onbeſmet Echt-bedde / vol
eerbaerheyts ende t'welck der Maechdelijc-
ker suyverheyt ſeer nae comt. De eerbaerheyt
ẽ cuyſheyt / is het beſte Bruyt-ſchat van een
Vrouwe. Daer en is geen onderſcheyt tuſſchẽ
een Weduwe die wederom houwen ſal / ende
de gene die haer ſtaech meent te onthouden /
als de ſpatie des tijdts: Want ſy en verſchee-
len niet van wegen de maniere van levẽ / maer
van wegen haer voornemẽ. So een Weduwe
haer wederom tot houwen begheven wil / ſy
ſal eer een deghelijck man crijghen / indien ſy
haer niet ſo ſeer met cleederen / als met goede
zeden paſt te vercieren. Sy comt rijck
ghenoech aen haren Bruydegom / die t'ſchat
der eerbaerheyt / manierlijckheyt ende redic-
heyt aen haren Bruydegom breught. Heeft
ſy by haer ſelver beſloten voortaẽ ſonder man
te levẽ / waerom beroort ſy der mannẽ oogen?
Of

Of voor wien proncktsy haer op/die Christū tot haren Bruydegom ghenomen heeft?

Haer teer spijse. Laet ons nu oock onse oogē slaē op de teer-spijse van dese rijcke Weduwe Judith. Sy
Iud.10. nam Abra alleen met haer/op de welcke sy lade een Vlessche Wijns / een Vaetken Olien/ Gersten-brije / Vijghen/Brooden ende Kase. Hier hoort ghy vā leckernije/daer de Huyslupden haer mede generen. T'is waerschijnlijck datse thuys noch al oncostelijcker gheleeft heeft. Met dese spijse vastede sy dagheDaghelijcksche spijse. lijcx. Waer zijnse hierentusschen die segghen/ datse niet een dach teghens t'vasten moghen/ ten zy sy op haer Middach-mael ses gherechten van vissche hebben? Judith/nae dat sy den geheelen dach gevast hadde/besichde s'avonts slechte spijse. Niet dat ick segghen wil datmē oock int midden der overvloedichheyt/alst so ghelegen comt/niet sober wesen en mach. Mē

Elizabeth. leest dat die vermaerde vrouwe Elizabeth/ Lantgravinne van Hessē/aen de tafel haer soberheyt behendelijck wist te bedeckē. Sy was vrolijck van aensichte/lieflijck int spreken/beleeft int dienē:waer mede sy de Gastē so gaende hiel/dat niemant van haerluyden bemercte datse niet en adt. In Judith hebbē wy niet alleē een Voorschrift van soberheyt/ maer oock
Iud.12. van Godvruchticheyt. Sy voorsach haer van teer-spijse / op datse niet gedwonghen soude worden yet aen te tasten/ twelck te nuttighen Godts Wet verboden hadde.

Haer naē eñ faem. Ghy/ o Weduwen/ hebt ghehoort het goet leven van Judith: hoort nu mede haren goeden naem ende faem. Want een Maghet ende

een

een gehoude Vrouwe / maer principaelijck een Weduwe / moeten arbeyden om sonder opspraecke te leven: het welcke alsoot seer qualyck om doen is / soo ist oock seer prijselyck/op datse/te weten/Gode ende den menschen over al tot eenen goeden reucke wesen mochten. Tis beter / seyt de Wysem an / te hebben eenen goeden naem ende faem / als dierbare Salven. Dit is de meeste eere / dit is het meeste cieraet der vrouwen. Dese gaue en heeft de Schriftuere oock niet verswegen/ seggende onder al/ Dat Judith by een peghelijck seer vermaert was: niet om datse costelijck in haer Maeltijden was / maer om datse den Heere seer vreesde: hier mede willende te kennen geven/datse allesins Godvruchtich was. Tis een groot dinck/by alle goede menschen eenen goeden naem ende faem te hebbẽ/maer een ver grooter dinck ist/eenen naem ende faem te hebben / daer oock de quade menschen niet en derven opspreken. Daer was niemant / seyt de Scriftuere / die een quaet woort van haer sprack. Wie isser voor de tonghen der Achterclappers bevrijt? Hier toe cant een mensch die sonderlingh deuchdelijck van leven is / ende daer inne volhert / qualijck brenghen: twelck Paulus nochtans van eenẽ Bisschop eyscht/ namentlijck/dat hy sal hebben een goet ghetuychenisse/niet alleen vande Christenẽ/maer oock vande Heydenen ende Joden. Oock heeft hy sulcx onder de gaven der Weduwen verhaelt: hebbende/seyt hy/een goet getuychenisse van weghen de goede wercken. Een

2.Cor.2.

Eccl.7.

Iud.8.

Ibidem.

1.Tim. 3.

1.Tim. 5.

 goede

goede naem ende faem is een weert schat: doch brosscher als een glas. Daer en is geen dinck dat eerder ghecrenckt wort / ende qualijcker weder te rechte ghebracht wort. Maer door wat middelen wort een goede naem eñ faem bewaert? Certeyn / door gheen andere middelen / als waer door een goet gemoet bewaert wort. Want daer en is gheen ghereder ende corter wech om tot eenē eerlijcken naem te comen / dan dat yemant sodanich schickt te wesen / als hy wil dat de menschen hem voor aensien. De meeste eere ende prijs der Weduwen is / matichheyt in al haer leven. Dese matichheyt en is niet alleen gelegen in haer spijse / inde besorginge haers lichaems / in haer cleedinge / maer oock in haer huysghesinne eñ geselschap. Wie soude int Huys van Judith / daer sulckē Vrouwe was / hebbē dervē dronckendrincken / dertelheyt plegen / ofte met dobbel-steenen speelen? Alle dinghen spreken / so te seggē / insonderheyt tē quade. Het opslach der oogē / de ganck / het wenckē der oogē / de bewegige des lichaems / het lachē / de Dienaers / de Dienerssē / de Kinderē / het dagelijcx geselschap / gevē te kēnē hoedanich de Vrouwe is. Hieronime moet eē Weduwe in alle manierē onberispelijc wesē / op dat de Achterclappers geen oorsake en vindē om qualijc van haer te sprekē: ja moet sodanich wesē / dat ooc de quade menschē haer sulcx ontsiē te doē. Ooc en ist niet ghenoech datse haer onthoudt van al dat quaet is / maer sy moet haer oock wachten van al dat / nae de leeringhe van Paulus / eenen schijn van quaet heeft.

Door wat middelen een goede naē eñ faem bewaert wort.

Het onberispelijck leven der Weduwē

1. Thes. 5.

T'gerucht is eē onbeschaemt eñ moetwil- Teghen-
lich dinck:twelck oock den onschult der men- sprake.
schen niet en verschoont. Tis waer. Maer Beant-
gerucht twelck sonder fundament gestropt woor-
woort/verdwijnt welhaest in hemselven / ende dinghe.
doet anders niet dan dat de onschult der men-
schen te meer bekent wort:ter contrarie/t'ge-
rucht twelck waerachtich is / wort hoe lan-
ger hoe grooter/eñ neemt al loopende hoe lan
ger hoe meer toe. De Weduwen die broodt-
dronchen gecleet zijn/die oncuysch van mont
zijn/die een goet deel van den dach met haer te
banckettē/met het Caert-spel te speelen/met
te gast te gaen/met te dansen doorbrengen:die
met het geselschap van opgeprōcte Jongelin-
gen gedient zijn/die qualijck-opgevoede Kin-
deren/die qualijck-gemanierde Dienaren eñ
Dienerssen hebben/moetent haer niet belgen
datter een quaet gerucht van haer gaet. Ist
niet te verhoedē dat yemant qualijck van ons
spreeckt:laet ons ten minstē niemant oorsake
daer toe geven. Eñ voor al vorchtet den vrou-
wen/datse eenen goeden naem eñ faem hebbē.
Veel sprakender qualijck van Christus: van
Maria heeft niemant qualijck dervē sprekē.
Doch heeft de Heere selfs alle suspitie van on Matth.1.
reynichheyt door den tijtel des Houwelijcx/eñ
het decksel van Joseph die voor den Vader Luc.3.
gehoudē werde/afgeweyrt. Een weduwe dan
die eenen eerlijcken naem begeert te hebben/
moet Judith tot een exempel nemen / moet
haer voetstappen navolghen. Haer
Wat wil ick hier nu voort verrekenē de an- andere
dere duechden van dese onse Weduwe / als/ duechdē.

haer neerstichept int behouden van haer Vaderlant / haer authoriteyt byden Prince Ozias ende de Priesters (die sy moet aēspraeck die sy onderrechtede / die sy goeden raet gaf / doense perplex ende verslaghen van herten / niet en wisten hoese haer dingen aengaen souden) ende hoe sy een Vrouwe door haer Godvruchtichept de victorie alleen verworf / daer soo veel ghewapende Mannen ghenen moet toe hadden? Sy heeft sonder twyfel groote eere over den Vyant bevochten / maer dien sy Gode eñ den volcke toeschreef: sy keerde terstont wederom nae het Hayren-cleet. Hier aē blijct / dat haer hooge grootmoedichept met diepe nederichept / haer rype wijsheyt met innerlijcke Godvruchtichept / begaeft ende verciert is gheweest. Tis de aert der wtnemender deucht / datse den mensche doet gheacht ende geeert wordē. Judith was een Vrouwe / was een Weduwe / sy en hadde gheen jurisdictie / sy en bedienede gheen officie: ende nochtans quamen de Priesters ende de Prince Ozias selfs by haer. Oock quam naderhandt by haer de overste Bisschop Joachim / die om haer te sien / van Jerusalem nae Bethulien track. Aengaende nu t'Relaes dat sy haer dede / hoe destich was dat / hoe vol authoriteyts? Wat is dit voor een woort / seyde sy / daer Ozias inne gheconsenteert heeft / Dat hy de stadt den Assyriers overleveren sal / so daer binnen vijf dagen geen ontset en comt? Wie zijt ghy luyden / die den Heere temteert? Dit en is geen redē / waer door sijn bermhertichept over ons verweckt soude worden / maer waer door sijn gram-

Authoriteyt. Jud. 8.

Jud. 15.

Relaes. Jud. 8.

gramschap eer over ons ontsteken soude worden. Ghy hebt des Heeren bermhertichept eenen tydt ghestelt/ende nae uwen wille hebt ghy hem eenen dach geordineert. De Priestrs ende Prince werdē van een Vrouwe berispt/ ende sy swegē. Hierbenessens/wattē heyligē raet gaf sy haerluyden? Sy vermaende haer tot leetwesen van dese daet: sy verthoonde haer dat des Heeren bermhertichept berept was: sy leerde haer datse al haer betrouwen op hem stellen souden/sy hiel haer voor dat de gheleden benauthept haer sonden te wyten was/ende datse geen wrake soecken/ maer tot des Heeren bermhertichept haeren toevlucht nemen souden. Wie soude nu ter tyt het berispē ende het onderrechten van een vrouwe moghen verdraghen? De Prince ende de Priesters hebbent niet alleen verdraghen/ maer hebben haer oock bedanct. Want dus luyt de Historie: Ozias ende de Priesters hebben tot haer ghesept/alle de woorden die ghy ghesproken hebt/zyn waerachtich/ ende int minste niet te berispen: daeromme bidt nu voor ons/ also ghy een heylighe ende godvresende vrouwe zyt. Maer sy en heeft de eere van dit wonderlyck werck haer selver geensins toeghelept. Sy gheboodt den Priesters/datse den Heere souden bidden/ dattet gene twelck sy voorgenomen hadde te doen/ wel gelucken mochte/ende datse van gelycke de Ghemeente vermanen souden tot bidden: om also de herten van haer allen daer toe te berepden/ datse tbetrouwen van dit werck/ niet in haer cracht/ maer in Gods goethept

Raet ende onderrechtinghe. Iud. 8.

Ibid.

Godvruchtichept. Iud. 8.

Cloeck-hertichz. Iud.14. souden stellē. Nae datse dit werck nu volbracht hadde/ verstrecte sy het volck een Capiteyne: sy hiel haer voor datse de vyanden die verbaest waren/ aenvallen souden. Ende nae dese vercreghen heerlijcke victorie en liet sy haer geen

Danck-baerheyt Iud.16. Beelden oprechten/ en liet sy haer gheen Triumphen bereyden: maer verghesels chapt met de Maechden ende Vrouwen sanck sy eenen lof den Heere/ die dese victorie sijnen volcke gegeven hadde. Al het gout / siluer / cleederen/

Groot-moedich-heyt. Iud.15. costelijcke ghesteenten ende huysraet / twelck bevonden werde Holophernes eyghen gheweest te zijn / heeftet volck Judith tot een danckbaerheyt vereert. Maer op dat dese

Iud.16. genereuse ende edel-hertighe Vrouwe soude te kennen gheven / datse niet min de aertsche rijckdommen/ als de wereltsche glorie versmade/ heeft sy al dat haer ghegheven was/ geoffert tot een Gods offerhande der vergetelheyt: sulcx datse noch fierder / noch rijcker weder in haren huyse ghecomen is. Met wat al woorden hebben de welsprekende Mannen verbreyt de vromicheyt van sommighe Keysers/ die van weghen de daden by haer int oorloch cloeckelijck ende gheluckelijck wtgevoert/ niet dan eere met haer thuys en brachten? Tis wel soo/ hy heeft een groot loon bejaecht/ die eere byde menschen bejaecht heeft:

Matth. 6. want van dusdanighe seyt oock de Heere/ Sy hebben haren loon ontfanghen. Maer hoe veel loflijcker ist/ dat dese victorieuse Heldinne gedaen heeft/ die alleenlijc met dit heerlijck werck te vreden zijnde/ voort de glorie ende de rijckdom versmaet heeft. Hierenboven/

heeft

heeft sy niet ghedacht haer wederom tot den houwelijcken staet te begeven/daer sy nochtans hondert ende vijf iaren gheleeft heeft. Haer goedertierenheyt ende cleynicheyt blijct oock hier aen/datse Abra/haer eenighe Slavinne/vry-ghelaten heeft. Gelijck haer leven gheweest is/so heeftse oock ghewilt dat haer begravenisse wesen soude. Men vindt menschen/der welcker eergiericheyt oock door de doot niet nedergeset ende bedwonghen mach worden. Hadde sy aen haer Vaderlant niet wel verdient/dat haer een verheven Tombe opghrerecht soude worden? Maer Judith is int graf van haren man Manasses ghelegt. Sy hadde hemalleen met een supuere liefde bemint: welcke liefde oock de doot niet wtgebluscht en heeft/alsoo sy wiste dattet beste deel van haren man noch in wesen was/ende dattet noch eens ghescheiden soude/datse wederom by malcander comen souden.

Goedertierēheyt ende cleynicheyt. Iud. 16.

Begravenisse. Iud. 16.

Oock laet ick my voorstaen/dat de naem haers mans niet sonder mysterie is. Manasses luyt so veel als nootsakelijckheyt ofte vergeten. Dat sy eens ghehouwet was/dede sy wt nootsakelijckheyt: de autoriteyt van haer Ouders porde haer daer toe/het alghemeen ghebruyck van haer Natie riedet haer/de liefde om kinderen te winnen (diemen sonder man niet en winnet) drong haer daer toe. Sommighe vrou-persoonen worden oock door de ghestaltenisse haers natuers tot sulcx aengedreven. Eñ so wie houwet/comt onder t ghebiet haers mans/ende onderwerpt haer der nootsakelijckheyt: waer van sy niet verlost

De naem haers mans. Iud. 8.

en wort dan door de doot haers mans. Dit
vermaent ons de beteekenisse der nootsake-
Iud .16. lyckheyt. Maer hoe sluytet datmen seggen
soude/dat Manasses vergetẽ was / in wiens
Huys Judith altoos woonde ? in wiens
Graf sy begeerde ghelept te wesen ? Hoe wel
2.Cor: 5. wy/seyt d'Apostel/Christum nae den vleesche
gekent hebbẽ/so en kẽnẽ wy hem nochtans nu
voortaẽ niet. Die niet en kent dẽ genẽ diẽ hy
te voorẽ kende/heeft hẽ op eẽderleye maniere
vergheten. In ghelycker voeghen en ghe-
denckt Judith/die te voren met harẽ man na
den vleesche vereenicht was / nae syn overly-
den langher des vleeschelycken ommeganckx
niet/maer bemint hem des te meer nae den
gheest : ende de trouwe / dien sy hem in syn
leven belooft hadde / houdet sy hem nu oock
nae syn doot. Hoe verre zyn hier af de vrou-
wen/die haren overleden man nimmermeer
connen vergheten: maer door t'minste dinck
veroorsaeckt synde / haer droefheyt op een
nieuw thoonen / weenen ende kermen.
Doch onbetamelycker doen de vrouwen/den
welckẽ haer tweede/ia derde man/de gehuechè
nisse haers eersten mans niet en can wter
hooft slaen. Als haer yet inde wege is / ha-
len sy terstont van haren eersten man op/ende
dien sy in syn leven niet en achteden / pryjsen
sy nae syn doot : niet om dattet haer een lust
is syn duechden te vertellen/maer om datse
haren teghenwoordigen man quellen souden.
Hoe vriendelyc/seggẽ sy/ was hy/hoe schoon/
by dat ghy zyt:hoe wel was ick by hem ghe-
cleet/hoe vry was ick / hoe veel gelts hadde
ick/

ick/by dat ick by u doe. Die vrouwe denckt alder best om haeren ghestorven man / die al dattet vleesch aengaet/vergeet. Sy denckt ghenoech om haren man/die aen genen anderé houwen wil:die de beloofde trouwe hem houdet/nu niet als doot/ maer als absent zijnde. Salichlijck heeftse haren man vergeten/die in cuyschept volhert: die/ nae datse om haer Ouders te ghehoorsamen / om der natuere te voldoen/om kinderen te teelen / eens gehouwet is gheweest / nu haer eygen vrouwe wederom ghewordden zijnde / den wellust des vleeschs vander handt slaet/ende haer geheel tot het vermaeck des geests begeeft. Dit is een vergetelheyt weerdich den Christen Weduwen. Sommighe Vrouwen hebben haren man al vergheten/eer sy hem ter aerden ghebracht hebben:sommighe willen haer al doot schreyen. Daer is een middel-wech tusschen beyden. Men sal de rouwe haest eyndighen/ maer de trouwe salmen nauwelijcx ymmermeer breken : niet dat de vrouwe haren overleden man dien behoeft te houden / maer om dat de eerbaerheyt sulcx schijnt te raden.

Oock sal ons t'Vaderlant van Judith yet leeren : wantet een heel ander werck is met de H. Schriftuere / als met de Wereltlijcke Historien/also daer onder elcken stipken eenighe verborgen wijsheyt schuylt : so yemant sulcx wt eē godvruchtige curieusheyt naspueren wil. Sy heeft in Bethulien gheleeft / ende is daer begraven. Wat betekent Bethulien? Een Maghet die voor den Heere reyn is. Daer zijn veel Maechden reyn voor de We- Haer vaderlant. Mat.5. Iud.8. 16

 relt

relt/maer onreyn voor Gode. Eertijts werdet den Maechden tot ghehoorsaemheyt toegheschreven/datse met believē van haer Ouders houwden:twerde voor godvruchticheyt gerekent/datse om kinderen voort te brengē/ haer tot eenen man begaven:twerde voor reynicheyt ghehouden/datse inden Houwelijcken staet de wellusticheyt niet en sochten. Dit is eenderleye suyverheyt/doch de welcke reyn is niet voor de menschen/ maer voor den Heere/
1.Reg.19 die niet op de ghestaltenisse des lichaems/ maer op de gheneghentheyt des herten siet. Nae den gheestelijcken sinne te spreken / die een reyn gemoet voor den heere heeft/is Bethulien/dat is/een Maghet die reyn is voor
2.Cor.11 den Heere: ghelijck Paulus spreect / Ick heb v luyden als een suyvere ende reyne Maghet/ Christo als den eenighen Bruydegom/toegevoecht. Dese suyverheyt bestaet in drie dingen/te weten/ inde louterheyt der leeringen/ inde oprechticheyt der affectien / inde godtvruchticheyt der wercken. T'eerste is/datmē een goet gheloove heeft / ende nerghens inne vant ghevoelen der Catholijcker Kercke afwijckt. Dit is de Fonteyn eñ Wortel vande gantsche Religie/de welcke indiense geschent wort / niet suyvers daer van te verwachten staet. T'naeste daer aen is/dat s'menschen affectien haer den geest onderwerpen . doch de
Gala. 5. geest strijdt tegens het vleesch. Het gheloove thoont het Wit. De liefde Gods ende des even-naestens is de reghel/ waer nae s'menschen affectien behooren gerechtet te wordē. Dese selfde liefde drijft ons tot duechdelijcke wercken.

wercken. Door dese dinghen geschietet / dat/
ghelijck Paulus den Thessalonicensen toe- 1 Thes. 5.
wenscht/ de geheele Geest/ Ziele ende Lichaē
onberispelijck bewaert worden tot den dach
des Heeren: welcke dach oock de innerlijckste 1. Cor. 4.
secreten van s'menschen herte ontdect. Die
in dese dach voor goet aenghenomen wort /
is met recht voor goet aen te nemē/ ende heeft
Bethulien tot sijn Vaderlant. Ende so hy het
lof sijns levens den Heere alleen toeschrijft/
ende niet hemselven / maer den Heere danckt
ende prijst / mach hy wel mede Judith ghe-
noemt worden: want hy dus doende sijn ey-
gen swackheyt belijdt/ ende des Heeren goet-
dadicheyt / die nae sijn believen in een yeghe-
lijck werck dat hy wil/ bekent.

Siet/ wat al stofs om te schrijven ons ghe- Hoe som-
gheven heeft dese Historie van Judith/ waer mige din-
van wy nochtans maer een cleyn deel aenge- gen wt de-
roert hebben. Soot yemant gheleghen is alle se Histo-
de verborghentheden van dese Historie opt rie nae
nauste te ondersoecken/ twelck hier te langhe te volgen
vallen soude: voorwaer/ hy sal bevinden dat- zijn.
ter geen duecht en is daer Judith haer niet
heerlijck / ons ten exemple / inne ghequeten
heeft: tzy of wy op de cuysheyt/ godvruchtic-
heyt/ wijsheyt / tzy of wy op het betrouwen
op God/ op de vromicheyt / op de bequaem-
heyt/ op de standtvasticheyt sien willen. Dat-
tet hooft van Holophernes met een swert af- Iud. 13.
gheslaghen is/ wort hier eer voorghestelt ten
eynde haer de Weduwen daer over souden
verwonderen/ als dat sy tselfde souden nae-
volghen. Ymmers hier toe dientet dattet wt

aller

aller Weduwen herte behoort te verdrijven de cleynmoedichheyt/also sy daer aen bemercken hoe veel het gestadich ghebedt ende vast gheloove/oock van een Vrouwe / bijden Heere vermach. Daer en is niet inde H. Scripture/of tsticht ende leert ons/so niet de Historie naeden letter/ ten minsten de gestelijcke sinne
Iu.10.12. daer wt getrocken. Ten staet den Weduwen niet nae te volghen/datse met perijckel haerder eerbaerheyt/den gemeenen welstant souden besorgen: of doort blancketten van harẽ aensichte/den Vijant souden laghen leggen. Maer dat Judith Holophernes gedaẽ heeft/ moeten alle Weduwen den Sathan doen /die niet op en houdt der heyligher Stadt/dat is/
1.Tim.3. der Kercke/ende het volck Gods / dat is allẽ den ghenen die godvruchtelijck in Christo begheren te leven / op t'hoochste hinderlijck te wesen. Met desen Vijant hebt ghy Weduwẽ/ een ghestadighe strijt: desen Vijant moet ghy bedrieghen. Hoemen hem bedrieghen sal /
Matth.6. heeft Christus selfs geleert. Die sijn aensicht met olie bestrijckt / op dat hy den menschen niet soude schijnen te vastẽ/die leyt Holopher-
Matth.10 nes laghen. Die so sijn aelmoessen gheeft/ dat de slincker-handt niet en weet wat de rechterhandt doet/die secretelijck in sijn Camer bidt/ die bedriecht Holophernes. Hier toe moetmen ghebruycken de wijsheyt des Evangelischẽ Serpents.

Vermaninge aẽ de Weduwen. Dus laetẽ alle Weduwẽ/het leven van dese Weduwe in haer Cameren / maer voor al in haer herten gheschildert hebben. Laten sy haer in desen Spiegel spiegelẽ/die in weelden

leven/

levẽ: die onder gepalleerde Meyskens / onder grootdronckẽ Jongelingẽ verkeerẽ: die met te gast te gaen/ met dansẽ/ met spelen/ met lichtveerdige Fabelẽ te vertellẽ/ eñ met meer andere dier gelycke Leur-merctẽ te bedryvẽ/ het meestẽ deel vãdẽ dach doorbrẽgẽ/ ofte/ om beter te seggẽ/ Vquissẽ. Latẽ sy haer schamẽ/ siẽde op Judith/ eñ aldus by haer selver seggen: Dese Jodinne/ dien t'Evangelische licht noch niet verschenen was / dien d'exempelen der vermaerder Vrouwen/ ende de vermaningen der Apostelen noch niet verwect hadden om haer te onthouden / die Christum noch niet hadde hooren roepen / Salich zijnse die haer Mat. 19. besnijden omt rijcke Gods : Dese Jodinne heeft so godvruchtelijck gheleeft / wat staet my te doen die een Christen vrouwe ben/ dien so veel leeringhen onderrechten / so veel exempelen aenporrẽ/ so veel belooninghen verwecken? Judith vast ende bidt in eenen Hayrencleet: ick leve in weelde ende dertelheyt.

Debora.

Ghy/ o Weduwen/ hebt ghenoech ghehoort van dese naem-cundighe Heldinne Judith : laet ons u luyden neffens haer nu voorthalẽ Debora/ die als haer suster gheweest heeft / ende die een Vrouwe zijnde den kinderen van Israel een drie-dubbelt Man / namentlijck/ een Propheet/ een Rechter ende een Crijchs-overste/ verstrect heeft. Sy sadt over de questien ende geschillen der Burgers. Sy ordineerde watmen

Haer wijsheyt ende manlijck gemoet.

Iudic. 4.

men wt Godts bevel doen soude/met grooter authoriteyt seggende tot Barach: dit ghebiet v die Heere God van Israel. Sy track wt ten oorloghe/ende sprack den Capiteynen moet aen. En behoort het doen van dese Vrouwe met recht niet te beschamen sommige Weduwen/die door slofficheyt haer eygen Familie niet en connen regeren? die haer Kinderen ongheschictelijck op brenghen? die haer Dienaren ende Dienerssen ghenoechsaem int wilde laten loopen?

De Weduwe van Sarepta.

Haer vlijtichz int herberghen van Elias.
3 Reg. 17.

LAet nu ooc ten voorschijne comen die Sareptaensche Weduwe / de Weerdinne eñ Onderhouster van Elias dẽ Propheet: ende laetse ons leeren onsen euen naesten geern te herberghen / eñ op God vastelijck te betrouwen. Sy was gheen Israelitinne/maer een Sydonische Vrouwe/ende des niet tegenstaende en weygerde sy eenen Israelitischen Propheet/alsoo hy haer by gevalle ontmoetede / gheen herberghe. Van hem nae water ghebraecht zijnde /liep sy terstont heen om den dorstende te lauen: ende also hy haer nae riep / datse oock een mont vol broots brenghen soude om sijnen honger daer mede te boeten/ antwoorde sy eenvuldelijck/ Datse thuys niet en hadde dan een handtvol meels/m s een luttelken olien/ende datse voor genome, hadde tselfde voor haer ende haren soone te bereyden/ende daer nae van hongher te sterven. Doch also Elias aenstonde / datse
wt

ut dit hant vol meels eerst voor hē een Coecx-
en backen soude / ende daer nae voor haer en-
e haren soone / wantet ghescheiden soude dat
e Meel-potte ende de Oly-kruycke niet ver-
minderen en souden: en heeft sy geen wtvlucht
ghesocht / noch en heeft haer niet onwillich
aten vinden / seggende / Ick weet wat ick heb:
vat ick crijghen sal weet ick niet. T'gene ghy
enen anderen soect diets te maken / laet dat
erst aen v selven blijcken / ende dan sal ick wt
en onverminderden Meelpotte over u libe-
ael wesē: dus anders stae ick ende mijn soone
erijckel. Tis behoorlijck dat ick eer sorghe
rage voor my eñ de mijnen / als voor eenen
Vreemdelinck. Dus en heeft / seg ick / dese Wt
eemsche Vrouwe niet gheantwoort: maer
tuenende opt toeseggen van Elias / is sy son-
er eenich naedencken nae huys gheloopen /
eeft een Coecxken ghebacken / ende heeftet /
oe wel haer kint by avontuer weende / den
Propheet gebracht. Al dit is door Gods wil-
e gheschiet. Want Godt mochte wel van alle
anten sijnen Propheet water bestellen / die hē
oo langhen tijt door den dienste der Ravens /
net broot ende vleesche inde woestijne onder
oudē hadde: maer hy heeft in eē wtheemsche
Vrouwe een sonderling exempel der herberch
aemheyt / ende des gheloofs willen verthoo-
en / op dat hy een Weduwe hebben soude / die
e Heere naederhant sijnen Volcke tot een
erwijt voorhouden soude / die den eeni-
hen Propheet door Moyses belooft / en- Deut. 18.
e so veel beter dinghen als Elias vercon-
dighende / niet alleen niet ontfanghen / maer Ioh. 1.
oock

oock aen een cruyce gheslaghen heeft.

De Cananeesche Vrouwe.

Haer aen staen ende betrouwẽ op den Heere. Matth. 15

WT dese selfde palen der Sydoniers was mede gecomen die wonderlijcke Cananeesche Vrouwe/de welcke door haer hert aenstaen ende gestadich betrouwen / den Heere als ghedwongen heeft haer dochter te genesen: ons daer by verclarende/hoe veel het ghestadich gebet byden Heere vermach/so daer geen oprecht geloove en ontbreeckt. Ende tis waerschijnlijck dat dit oock een Weduwe gheweest is/gemerckt by den Evangelist vande dochter / niet vanden man vermaent wort: daert nochtans den vader beter betaemt hadde om de ghesontheyt sijns dochters te loopen ende den Heere sulcx te verghen.

Beyde dese Vrouwen hebben in een Figuere te kennen ghegheven/ dat de Kercke wt de Heydenen vergadert soude wordẽ: de welcke alleenlijck door de verdienste des geloofs/ int rijcke der Hemelen is comen indringen.

Noemi.

Haer staet ende conditie. Ruth, 1.

NAe dese volcht Noemi / die door den hõgers-noot Ballinc / door de doot haers mans Weduwe / door de aflijvichept haerder kinderen / kinderloos ghewordẽ was Waer by quam d'ouderdom ende d'armoede / beyde eẽ onver-

dragelijcke last/nae de werelt te sprekẽ. Maer sy heeft loon haers diensts by haer behoude dochter Ruth gevonden/die haer voor haren Moeder hiel/ende so lief hadde/datse verlatende haer Vaderlant/haer Vrienden ende Maghen/haerder Voor-ouderen Goden eñ Religie/dese arme eñ oude Vrouwe gevolcht is. Ruth heeft door den raet van Noemi eenen man becomen: Noemi heeft door den weldaet van Ruth aenhout ende den cost ghecreghen/ende inde plaetse van haer afghestorven soonen/een soet neefken Obed ghenaemt/den Groot-vader van David dẽ Coninck. Want Ruth leyde t'kindeken terstont nae dattet gebooren was/inden schoote van Noemi/op datse haer daer mede vertroosten soude/dat haer gheslachte niet soude vergaen. Ende Noemi heeft het kindeken niet anders van haer behoude dochter ontfangen/als Sara van haer Dienst-maecht dede/doch gheluckelijcker: ende sy brachtet op ende droeghet/ghelijck de Historie vermelt. Oock mach het geluck-bieden der Vrouwen wel een prophetie verstrecken/die daer seyden: Ghebenedijdt zy de Heere die niet gedoocht en heeft/dat de Nacomelinghen van u Familie vergaen souden/maer dat die naem in Israel blijven soude/ende dat ghy Eender hebben soudt/dit v ziele soude vertroosten/ende u ouderdom onderhouden: want van u behoude dochter is hy gebooren/ die v lief hebbẽ sal/ende dese is u veel beter als of ghy seven soonen hadt. De Gebuerinnen verblijdẽ haer mede met haer/seggende: Noemi is een soone gebooren. So dat Ruth haer

Ruth, 3. 4.

Luc. 3.

Gen. 16.

Het geluc biedẽ der Vrouwẽ aen Noemi.

Rut. 4.

Ruth, 4.

doch 2.

oock inruymde / dat dese haer soone voor de soone van Noemi ghehouden werde: die haer te voren al datse opt velt raepte / mitsgaders t'ouerblijfzel van haren spijse / thuys gebracht hadde / haer selver wat ontreckende / op datse eens anders nootdruftichept te hulpe comen
1.Tim.5. mochte. Tis verre daer af / dat God soude verlaten de Weduwen die waerachtighe Weduwen zijn. Indien sy van haer Kinderen gheen loon ontfanghen / voor datse haer ter werelt ghebracht hebben: certeyn / sy ontfanghen loon vande Vreemden / voor datse haer opgevoet ende onderwesen hebben. Noemi hadde gheen hope om wederom te houwen / oock en hadde sy gheen troost aen haer kinderen die nu overleden waren: maer nochtans ist door de beleefthept van dese Moabitinne gheschiet / dat sy noch man noch kinderen begeerde. Een sobere Weduwe is met een cleyntken te vernoegen. Dus die een Weduwe onderhout tot een Bestierster haerder Jonckhept / geeft nergens nae so veel wederom als sy wel ontfangt. Paulus ghebiet dat
Gal.6. die onderwesen wort / den ghenen die hem onderwijst / van alle sijne goederen uydelen sal:
.Cor. 9. ende hy en achtet gheen groot dinck te wesen / dat die geestelijcke dingen saeyen / vleeschelijcke dinghen maeyen. Met recht prijsen wy de godvruchtichept van Ruth: sy heeft haren behouden Moeder so veel geloont als haer moghelijck was / ende soude haer meer ghedaen hebben / soot doenlijck gheweest waer: maer hoe veel meer ist / dat sy van haren behoude moeder daer voor ontfinck? Door haer onderrech-

verrechtinghe heeft sy gheleert / dat der Hey- Psal. 95.
denen Goden Duyvelen waren: sy heeft ghe-
leert / datmen een God eeren sal / die alle din-
ghen gheschapen heeft ende regeert: sy heeft
gheleert / datter naet wtwijsen de voorseggin-
ge der Propheten / een Messias comen soude /
die om verre werpende alle de Afgods-beeldẽ
der Heydenen / alle de Natien des werelts tot
de eeuwighe salicheyt roepen soude. So dat Rom. 11.
sy wt eenen wilden Olijfboom in eenen rech-
ten Olijfboom ghegriffijt is / van een Moa-
bitinne een Israelitinne / van een Afgoden-
dienerse een Dienerse des levenden Gods / ge-
worden is. Ende met een woort geseyt / tot Luc. 3.
sulcken weerdicheyt verhevẽ is / dat de Kerc-
ke haren naem int Gheslacht-register Christi
stelt / ende haer voor een Over-grootmoeder
vanden oppersten Coninck ende Propheet
verbreyt. Wat loon mochtmen voor desen
dienste gheven?

Let hier nu op de omsichtige wijsheyt van Haer wijs-
dese Weduwe Noemi. Doen sy wederom na heyt.
haer Vaderlandt track / wilden beyde haer e Ruth. 1.
behoude dochters met haer reysen. Sy hiel-
det lang weder / ende beproefde alsoo haerluy-
der stantvasticheyt: hierinne gheheel onghe-
lijck den Scrijben ende Phariseen / die de Hee-
re berispte / om datse de zee ende de aerde om- Matth. 23.
megingen om eenen Joden-genoot te maken /
ende als hijt ghewordẽ was / hem een kint
der Hellen maecten tweemael meer dan sy
selfs waren. Wat isser gebuert? Orpha / die Ruth. 1.
haren naem van hoveerdicheyt voert / is we-
der tot haer Goden gekeert: Ruth / die haren

 naem

naem van haesten heeft / doort afraden meer onsteken zijnde heeft haer nae Bethlehem gespoeyt. Noemi hiel haer beyde voor hoe datter geen hope en was om ten tweedemale aen haer kinderen te houwen: sy hiel haer voor hoe dat de sobre staet daer sy inne was / door haer beyder gheselschap / die van ghelijcke in een sobre staet waren / noch meer beswaert soude worden. Dit en was nochtans geen afradinghe (want sy sochte datse beyde tot den dienste des waren Gods bekeert souden worden) maer een beproevinghe. Die niet ghebleven soude hebben / so sy ghecomen hadde / is wederom ghekeert. Hier nae vermaendese anderwerue Ruth / datse oock so doen soude: ende sy en liet niet toe datse niet haer ginck / voor ende aleer sy van haer stantvasticheyt wel bewist was. Dit zijn al tekenen van geen slechte wijsheyt.

Onderscheydinghe tusschen Noemi ende Ruth. Bemerct hier en teghens de groote trouwhertichheyt van Ruth tot haren behouden moeder. Op datse haer den cost geven soude / ginck sy van selfs ten velde / om de aren achter der Maepers rugge op te nemen: want sulcx de wet van Moyses den Armen toeliet. Sy en heeft haer niet tot oneerlijck gewinne begeve: sy en heeft haer niet geschaemt de wterste armoede te belijde: theeft haer oock niet verdroote / hoe wel sy een vreemde vrouwe was / onder de onbekende aren te vergadere. De goede affectie die sy tot haren behouden moeder droech / ouerwan de natuerlijcke schaemte. Hoe weynich verscheelt dit van openbaerlijck sijn broot te gaen bidden? Die haer niet en heeft

Ruth. 2. Leu. 19.

ontsien dit te doen/ soude oock niet ghewey-
ghert hebben haren broot van deure tot deu-
re te gaen halen/ende haren behouden moeder
daer mede te onderhouden. Ende dit selfde en Ruth. 2
heeft sy noch niet derven doen/ sonder haer
oorlof gebraecht te hebben / soo seer ontsach
sy haer /so wel waren sy t'eens: daer huydens-
daechs onder de mans moeders ende haer be
houde dochters/oock by des mans leven/ soo
selden eenicheyt ende vrede ghevonden wort.
De goede affectie dien sy tot haren behouden
moeder droech/was oock door de doot haers
mans niet verstorven. Sy heeft een claerder Ruth. 3
teken der ghehoorsaemheyt ghethoont/ doen
sy doort bevel van haren behouden moed er/
haer heymelijck nederleyde aende voeten van
Booz/die opt velt byde Schovē lach en sliep.
Ende op datter geen suspitie van eenige wel-
lusticheyt en valle/ staet te bedencken / dat al
dit werck door Gods beleet aengherecht is/
ende dat daer door gheen wellu stichept/maer
Nacomelinghen gesocht werden/so veel Noe-
mi belangt: so veel Ruth aengaet / dat daer
door een man ghesocht werde / die haren be-
houden moeder voeden soude: dat daer door
gesocht werde een kint/ twelck d'oude Vrou-
we tot een troost wesen soude. Ja /op dat
sulck vermoeden teenemael wech-ghenomen
soude worden/heeft Christus selfs wt dit ge-
slachte gheboorer willen wesen. Dit en was
gheen menschen loosheyt /maer Gods schic-
kinge. Ruth nam doort bevel van haren be-
houden moeder een dinck byder handt/t'welc
eenichsins oneerbaer mocht schijnē te wesē/

 ende

ende twelck haer qualijck hadde moghen ver-
gaen/ten waer sy een goet man voor hadde
Ruth.3. ghehadt: ende des niettegenstaende was sy
haer daerinne gehoorsaem/ende seyde/Al wat
ghy my ghebiet/dat sal ick doen. Hierentus-
schen en schamen haer de Christen dochters
niet haer Christen moeders onghehoorsaem
te wesen/daer dese Moabitinne haer teghens
haren mans moeder dus wel ghehadt heeft.
De maechschap was te niet / maer de liefde
bleef evē sterck. De doot breect de banden des
Houwelijcx/ maer de waerachtighe liefde en
heeft gheen eynt/ ende en houdt oock met de
doot niet op. Sy ontsach ende eerde haer nu
niet als haren mans Moeder/maer als haren
eyghen Moeder ende Meesterssе. Dat de
gheest Christi tsamen bindt/duert altoos: dat
menschen werck is/vergaet metter tijt. Dus
behooren haer alle mans moeders teghens
haer behoude dochters te draghen / op datse
haer mochten brenghen vande Moabiters/
dat is/van des Jeuchts genegentheden/ende
haer leyden in Bethlehem/ dat is / int huys
des broots. Dit broot is Godts woort/twelc
is Christus Jesus selfs. De Vrouwen die
met dit broot versaet worden / sullen een
vrucht baren die Christo weerdich is. Dit
sullen dus de mans moeders doen / indien sy
haer tegens haer behoude dochters so dragē/
dat sy van wegen de deucht van haer bemint
ende ontsien worden. Maer huydensdaechs
draghen sy haer veel al so/ dat sy niet sonder
reden van haer veracht ende versmaet wor-
den. Een onberispelijck leven doet den men-
sche

Hoe haer de mans moeders teghens haer behoude dochters draghen sullen.
Joh.6.

sche in aensien comen: de ghedienstichept doet den mensche therte van anderen winnē. Maer dese mans moeders/hoe wel sy doort exempel van een ongheschict leven/ haer behoude dochters tot het selfde trecken/nochtans alsse verstoort zijnde al gebieden willen dat haer goetdunct/dan worden sijt eerst indachtich datse mans moeders zijn/datse oude vrouwē zijn/ende stellent met haer kijven al in rep ende roer/somen nae haer niet en luystert. Dit ghebuert oock den moeders / die haer kinderen anders alst behoort/opfocken. Hoe sullen sy gheschicthept ende godvruchtichept eyschen vande gene / die sy heel andere dinghen geleert hebben?

Wat al goets heeft ons dese godsalighe Noemi geleert? Niettemin hoe wy dese Historie dieper insien/hoe ȝaer oock meer exempelen van Ruths duechden openbaren. Men leest daer/datse opt velt niet gegeten en heeft dan Brije/die sy voor haer selver toemaecte: ende op dat ghy niet en meent datter gantsch geen leckernije by en was/heeft sy door Booz bevel haer bete broots inden edick ghedoopt/ ende t'overblijfzel van dit Bancket heeft sy Noemi ghebracht. Daer en is gheen deucht die den Weduwen beter voecht/als soberhept ende matichept. Hier hebt ghy de gherechten van dese Weduwe : hoort nu wat sy voor dranck hadde. Booz liet haer toe /als sy dorst creech/te mogen gaen tot de Vaten / ende te drinckē vant selfde water/daer zijn Knechten van droncken.

De soberhept van Ruth.
Ruth. 2.
Ruth. 2.

Teghen-sprake. Beant-woordinghe.

Yemant soude moghen segghen/dat dese so schrale portie allen menschen niet en dient. Ick bekenne dat in sommighe menschen de lucht/in sommige de gestaltenisse haers lichaems/in sommighe de opvoedinge ende ghewoonte/die als in de natuere verandert is/yet anders vereysschende zijn: maer daeromme nochtans mach een yegelijck wel een sober leven leyden/t'welck ten zy een Weduwe doe/haer eerbaerheyt met haer faem in perijckel gheraeckt.

Paula.

Paula/de moeder van Eustochium/hoewel sy oudt van jaren ende sieck van lichame was/en mocht nochtans noch door de vermaninghe van Hieronymus/noch door de authoriteyt vanden Prelaet/daer toe ghebracht worden/datse Wijn drincken soude. Wat schaemte sullen wy dan seggen dat sulcke Weduwen hebben/die t'meesten deel des dachs met leckerlijck te bancketeren overbrenghen: der welcker walghende smake de Cocx nauwelijcx voldoen connen?

Hoe Noemi haren naem verandert. Ruth. 1.

T'lust my niet van Noemi te scheyden: ick ste datter niet te vergeefs ghescreven staet/datse haren naem verandert heeft. Doen sy wederom in haer Vaderlant gecomen was/ende t'volck hoorde seggen/Dit is die Noemi: waerom/seyde sy/noemt ghy my Noemi/dat is/schoone/die my met meer redens noemen soudt Mara/dat is/bitter. want die Almachtige heeft my met bitterheden vervult. T'is onbehoorlijck voor de Weduwen/datse daer nae staen/datse vant Volck voor schoon ghehouden werden. Die opghepronct/die geblancket voor den dach comen/wat soecken

sy anders als te hooren / Dit is die Noemi? De welcke so sy suyverheyt belooft hebben/ schandelijck met haer beloften strijden: so syt niet ghedaen hebben/even-wel dencken moeten dattet voor eē Weduwe onbetamelijck is/ eenen man aen te soecken/diet eer betaemt van hem aengesocht te worden. Genomē de liefde tusschē dē Bruydegom eñ de Bruyt evē-groot sy/ soo betaemt nochtans het Vrouwelijcke gheslachte eerbaerheyt ende schaemte. Den Mannen comt toe aen te soecken: den Vrouwen comt toe aengesocht/of / om beter te segghen/ghetrocken te worden. Hier voortijts hebben de Heydenen / om der Bruyden eerbaerheyt te hulpe te comen / een gevoechlijcke maniere bedacht / Dat de Bruydegom de Maghet wt haers Moeders schoote als geschaect zijnde wech-halen moeste. Ist niet behoorlijck voor de Maechden nae eenen man te staen: hoe veel te min ist behoorlijck voor de Weduwen? Sy staet nae eenen man / die haer voor der mannen ooghen oppronct / die dickwils op de strate is. So lange als haer man leeft/mach sy wesen Noemi/also sy Eender heeft voor wiens oogē sy haer toemaeckt: als haer man doot is / staet haer niet te doen van de schoonheyt haers herten voor Gods ooghen behaghelijck te maken: voor de welcke niet schoonders en is/als een aensicht ende cleet/dat zedicheyt / eerbaerheyt ende versmaetheyt des werelts met hem brenget.

Teghen-sprake.

Men soude hier op moghen segghen: In droefheyt te leven/en is geen leven. Wat? Ist dat wy den Apostel willen gelooven/een Weduwe

Beantwoordinghe.

1.Tim.5. duwe die in weelden leeft / en leeft niet maer
is doot. Oock en heeft hem gheen Christen
mensch te ontschuldigen van dat hy in weel-
1.Pet. 2. den leeft: aengesien onser aller leven niet en
Iob.7. is als een ballinschap / niet als een stryt vol
arbeyts ende vol perijckels. Niettemin soo
s'menschē herte hem vande weelden niet ont-
houden en can: voorwaer / beter heeft haer te
ontschuldigen een ghehoude Vrouwe / so sy
haer daer toe begheeft / als een Weduwe. En-
de om een Weduwe te blijven wort niemant
ghedwonghen: des te schandelijcker ist te ver-
laten / tghene yemant vrywillichlijck aenghe-
nomen heeft. Hierenboven / en heeft Noemi
die veranderende haren naem / begost te wesen
Mara / so seer de weelden niet verworpen / als
verandert. Soo ghy tgeene sy verliet met
tghene sy ontfinck / verghelijcken wilt /
ghy sult een groot verscheel bevinden. Hoe
de ziele het lichaem meer overtreft / hoe oock
de wellustichheyt des geests soeter / sinceerder
ende gheduerigher is / als de wellustichheyt
des vleeschs. Tis een onweerdeerlijcke blij-
schap / dien de Bruydegom Christus stort
inde herten der gheenre / die haer gheheel hem
toe gheeyghent hebben. Maer laet ons schoon
nemen / dat de droefheyt der Weduwen door
gheenderley solaes versacht en wort: wie by
sijn verstant zijnde en soude niet bekennen / dat
die eeuwige salicheyt voor een corte droefheyt
wel ghecocht wort?

De Moeder der Machabeen.

SO wy ons des vruchts bedancken/ dien wy wtet overlegghen van Noemi ghenooten hebben: wel aen laet ons insgelijcx wederkeré tottet heer-ijcke Spectakel van die manlijcke Heldinne/ en Moeder der Machabeen: wiens naem nbekent is bijde menschen / maer des te sa-chlijcker gheschreven int boeck des levens. Ende dit is de grootste eere onder de Christe-en/ datse van weghen haer goede wercken heen eere en soecken. Ist datmen altemet dē enschen Bynamen gheeft / nae datse in ee-ighe deucht ofte ondeucht wtghemunt heb-en/met alder recht machmen desen Moeder et Byname noemen Eusebia / dat is / de odvruchtige: oft Carteria/dat is/ de Stant-astighe.

2. Mach. 7.

Apo. 21.

Saet nu hier by ghy Weduwen / ende aen-oort wat dese Godsalighe Weduwe v leeren al. De besonderste deucht der ghehoude luy-en ende der Weduwen is / de kinderen wel p te brenghen: t'welck d'Apostel soo groot cht/dat hy verclaert dat daer door de schult es eersten Moeders vergouden wort/die ha en man een Aenleyster ende Veroorsaeckster er overtredinge geweest is/ ende eer de doot ls een vrucht ghebaert heeft. Want dus chrijft hy aen Thimotheus, Adam en is niet erleyt/maer de Vrouwe is verleyt: noch-ans sal sy salich worden door kinder-baren/ t dat die ghestadelijck blijven int gheloove/

Het opbrengen der kinderen.

1.Tim. 2.

liefde

lief de ende heylichmakinghe met maticheyt. Ghy moeders hebt hier een maniere om u kinderen op te brengen/ niet van Aristoteles, niet van Xenophon / maer vanden Apostel/ door wiens mondt God tot u luydē spreeckt.

Het Fundament d Christelijcker onderwijsinghe.

Het Fundament der Christelijcker onderwijsinghe is t'gheloove / het welcke de Ouders van aenbeginne inde teedere herten der kinderen allenskens inprenten moeten. Aent gheloove hanget de liefde/ als een Dienersse des gheloofs. Ende also in dit leven veel dingen voor-vallen / die den mensche door d'eene of d'andere oorsake besmetten/ wort de heylichmakinghe terstont daer by ghevoecht : de welcke bestaet int vliedē der sonden/ ende int oeffenen der goeder wercken. Want ten mach niet heylich ofte suyver wesen / dat wt dese twee Fonteynen / het Geloove ende Liefde/ niet en vloeyt. Nu en volhert niemandt inde goede wercken sonder maticheyt / de welcke vergheselschapt is met needericheyt / vasten ende bidden. De opgheblasentheyt leyt int midden der duechden den mensche laghen: de welcke somen inruymt/ alle d'andere duechdē te niet loopen. De overvloedicheyt is een Meesterse van alle quaet: dese wort door vasten wtgesloten. Oock en zijn wy tot het bidden niet bequaem/ so onse lichaem met gulsicheyt ende slapericheyt beswaert is. Dit zijn de Leeringhen/ die de moeders haer kinderen voorhouden moeten/ so sy ter eeuwiger salicheyt comen willen: de welcke nochtans haer niet toegeseyt en wort / ten zy de kinderen in dese Leeringen volherden. D'eerste

Luc. 21.

sorge

ghe is/datse haer kinderen leeren d'alder- Esa. 48.
nitste dingen. De tweede sorghe is/datse
schicken dat haer kinderen doort ommegaé
oe t' aenporren van t'quaet geselschap/ niet
een dwael-wech en gheraken. Tis waer/
e dit lucken wil en hebben d'ouders niet in
ren handt: maer nochtans vermach t'neer-
h-toesien der ouders soo veel in dese sake/
t Paulus meent dattet haer te wijten is/so 1. Tim. 2.
kinderen de duecht verlaten. Hoe waert
ghelijck gheweest/dat dese seven Jonghe-
igen haer lichamen met sulcken cloeck-moe
hept ende standvastichept tot so swaere tor-
nten overghegheven souden hebben/ten
er haer godvruchtighe Moeder haer van
ucr op vermaent ende ingheskampt hadde/
atmen eer duysent dooden behoorde te ster-
n/als Gods wet te overtreden: datse salich
k storven/ die so ghedoodt werden/ ende
t haer lichamen niet en verginghen/ maer
t sijse inde verrijsenisse met grooter glorie
derom ontfanghen souden? Also sy dese din
en wt haers Moeders borsten ghesoghen
ddé/ versoepden sy met een onbeweechlijck
emoet den Tyran/ versmaden sy de tor-
nten.

Laet dit tot een exempel zijn den moeders/ Verma-
: haer in-beelden datse haer kinderen seer ninghe
f hebben/ daer syse inder waerheyt haten/ aende
s sy/ te weten/ haer lecker leeren eeten/ soo Moe-
tse eer op haer tonghe als in haer verstant ders.
derschept conné maken/ eer met haer tonge
nnen oordeelen alsse spreken: als sy haer met
wendelijck te cleeden/ hooveerdichept in-
planten:

planten: als sy haer ondeucht leeren/ende sose yet qualijck ghedaen of ontuchtelijck ghesproken hebben/ een cusse geuen. Alsse nu tot haer houbare iaren gecomen zijn/haer wellustichheyt toestaẽ / haer ondeucht ende overdaet met costen daer aen te legghen / handt haven: achtende datse over-genoech weten/ alsse wel connen dansen/alsse haer in een geselschap wel hebben connen /alsse met den Taerlinck ende andere onnutte Speelen haer connen behelpẽ. O Moeders die schadelijcker zijt als eenige Stief-moeders. Wat souden v vyanden uwer kinderen anders moghen toe wenschen / als ghy haer doet? T'verdriet myhier te verhalen van sommighe Moeders/die / twelck ooch schaudelijc is om seggen/haer Dochters om ghewinne laten mis bruycken: die van Moeders ghewordeu zijn Koffiaensters / die niet onder de Moeders/ maer onder de Monsters te tellen zijn.

Hoe haer de Moeders by haer kinderen dragen sullẽ.

Tis oock niet genoech datmen den kinderen met woordẽ voorhout watse doen sullen: al wat d'ouders doen inde presentie der kinderen/dat leeren sy haer. De natuere heeft de ionghe onbesochte Ieucht so gheschapen/dat se gheneghen is om yet nae te bootzen: oock eer sy weten wat goet ofte quaet is / sullen sy haer sulcx onderleggen. Dus behooren de moeders ten aensien van dese ghenegentheyt al haer leven oock so aen te schicken / dat al tgene sy doen/ besonder int bywesen der kinderen/een exempel des deuchts zy.

Wat sy haer kin-

Die bestellen dat haer kinderen/tzy Soonkens ofte Dochterkens/Latijn ende ander

ĳe, constē leerē/zijn nae mijn oordeel te prij-deren lee-
n. Men moet de slibberighe Jonckheyt op-r en sullē,
erscheyden manieren te werck stellen / op
tse haer niet tot onbehoorlijcke dinghen en
geeft: ende de Vrije-consten oeffenen ende
tzonneren het verstant / ende bereydent tot
kennisse van wichtigher ende grooter din-
en. Oock en soude ick de moeders niet mis-
ijsen/die/ hoewel sy niet arm en zijn / noch-
ns haer kinderen een ambacht laten leeren.
er door wort de leedicheyt / een door al seer
hadelijc dinc/een Meesterse van alle onbe-
oorlijckheyt/gemijt. Hierenboven/somen by
ontuer tot armoede comt/de Conste/somen
yt /heeft over al de cost. Maer gheen dinck
men eerder/geen dinck neerstelijcker leeren
s de Godvruchticheyt/daer wy al onse le-
n lang inne moeten voorderen: wiens be-
hy ons volcht tot den lesten adem toe. De
ongelingen van dese Vrouwe mochten de
dot ende de tormenten/ die swaerder waren
s de doot /verdraghen:ende hoe gantsch niet
anlijck versetten haer onse Jonghelinghen
ghens de wellusticheden/teghens de gram-
hap/ teghens de andere begeerlijckheden?
at is de oorsaecke hier van? Wat? niet dan
verscheyden opvoedinghe.
Laet ons nu/soot u believt/ beschouwen de Haer vro-
romicheyt van dese Vrouwe. Men leest in-michept
Historien/datter veel vaders haer eyghen eñ stant-
menten moedelijck gheleden hebben/ maer vastic-
dese de tormenten haerder kinderen niet heyt.
ebben connen lijden : ende dese Vrouwe in 2. Mach.
er kinderen so menichmael ghepijnicht/ so 7.
menichmael

menichmael ghedoodet / blijft onverwinne-
lijck. Doemen nu den lesten/den ionckſten ge-
booren /voorthalen ſoude/ begoſt therte des
Tyrans ontroert te worden. Hem beweechde
de Jonckheyt/der welcker ooc de wilde Bee-
ſten ſparen : hem beweechde de aenvallighe
aert des Jongelincx. Men riep den Moeder:
men vermaende haer datſe ten minſten tleven
van een van haer kinderen wilde behouden/
eñ op haer ſelver wilde lettē/op datſe van alle
haer kinderen niet berooſt en bleve. Wat de-
de hier deſe onſe Maninne? Sy was meer be-
ducht voor de goedertierenheyt des Coninckx/
als voor ſijn wreetheyt:ſy vreeſde dat de tee-
dere Jonckheyt haers ſoons door de ſchricke-
lijcke exempelen ſijnder Broederen verveert/
of door de lieflijcke aenporringe des Tyrans
bemoruwt ſoude worden / ende ſoecken dit
tijtelijck leven doort verlies der Godvruch-
tichheyt te bewaren. Sy beloofde datſe nae
haer vermoghen den Jonghelinck ten beſten
raden ſoude/ende ſy en heeft niet ghelogen.
Sy quam ende vermaende hem met manlijc-
ke woorden/dat hy t'exempel ſijnder Broede-
ren ſoude volghen / ende doort verlies des
Matth.16 lichaems/nae die eeuwighe ſalicheyt ſoude
trachten. Sy en mocht haren ſoone gheenen
beteren raet geven. Wat gheſchieder? Daer
werden onlijdelijcker tormenten te werck ge-
ſtelt /dan de welcke anders niet en deden als
datſe de cloeck-hertichheyt des Jongelincx te
meer bekent maecten. Dit ſach aē met droog
oogen een Vrouwe/dit ſach aen een Moeder,
dit ſach aen een Weduwe. Hoe? En beminde ſy

haer kinderen niet? Ja hertelijck / maer de treck dien sy tot God hadde / overwan den treck der natueren. Sy stelde op een herde Quast een herder Beytel. Sy hadde haer kinderen seer lief/doch wyselijcker als de moeders doorgaens doen. Indien haer kinderen door vreese der tormenten/ Gods wet verlaté haddé/dan soudé sluypdé inder waerheyt verlooren ghegaen hebben: dan soude haer Moederlijcke herte met een onverdragelijcke droefheyt bevangen gheweest hebben. Nu wist sy dat haerder kinderen salicheyt besorcht was: nu verheuchde sy haer sonder nadencken / om datse sulcke kinderen ter werelt ghebracht hadde.

Sal ick nu voort gaen prijsen / dat sy de wreetheyt des Tyrans haer selver op den halse gehaelt heeft / op datse den selfden ganck met haer kinderen gaen soude? Tis nauwelijcx te ghelooven / dat een Vrouwe de grouwelijcke tormenten en de doot niet achten en soude. Ende ymmers wast veel meer datse in haer kinderen geleden hadde. Waer zijn hier de Moeders / die geen eynt en maken van haren overleden soone te beschreyen? Sy behooren te screyen / als haer soone int Oorloch blijft / als hy versmoort in sijn dronckẽschap: sy behooren te schreyen / als hy sterft sonder weetwesen / sonder bekentenisse sijnder sonden / sonder hem andersins daer toe bereyt te hebben: sy behooren te schreyen / als hy na de Prophetie van Jeremias / verrot ende verworpen als een Ezel buyten de Poorten van Jerusalem begraven wort: sy behooren ten

Wat kinderen met recht te beschreyen zijn.

Iere. 22.

lesten te screpen / als haer soone een overda-
dich ende overgeuen leuen leyt / want dan is
hy inder waerheyt doot ende begraven. So
hy een Jongelinck sterft / wat maken sy een
misbaer? Eylaes / hy is ghestorven voor syn
tyt / hy is gestoruen inden fleur syns levens:
ende haer onchristelyck claech-weenen soude
by nae God lasteren. O meer als Heydensche
herten. Als hy ondeucht leert voor syn tyt /
als hy hoereert / als hy dobbelt / als hy inden
Crych loopt voor syn tyt / dan alsmen alder
meest behoort te screpen / staetmē hem dit toe /
tis al wel ghedaen. Wy behooren de lichame-
lycke doot / indien wy rechte Christenen zyn /
gheensins te beschrepen: indien wy soo heen
Christenen zyn / behooren wy van weghen de
swackheyt der menschelycker conditie / maer
een weynich tyts droevich te wesen.

Vermaninghe aende vrouwen.

Dus wilt / o ghy Vrouwen / naet exempel
van dese Maninne / verwerpen de slappicheyt
ws ghemoets: wilt aennemen een manlyck
herte. Laet het onvermoghen des Vrouwe-
lycken gheslachts v niet ter neder werpen:
Gal. 3. 6. in Christo is noch man noch vrouwe / maer
een nieuwe creature. Dese Machabeen wa-
ren oock Jonghelinghen: maer doort geloo-
ve werden sy vroom als Mannē. Haer Moe-
der was ooc een Vrouwe: maer daer de geest
Christi is / daer moet de swackheyt der natue-
ren voor den Schepper der natueren wyckē.
Dit exempel moet v des te meer aenporrē om
v kinderen godvruchtelyck op te brengen / om
dat een Jodinne sulcx ghedaen heeft. Sy en
kende Christum niet / dan so hy door de Pro-
pheten

gheten bedectelijck belooft was. Sy hadde
wt den monde der Phariseen ghehoort vande
toecomende verrijsenisse: maer Christus/ die 1. Cor. 15
eerstelinck der Slapenden/ en was noch niet
verresen. Wat behooren dan de Christen
Vrouwen te doen/ dien de waerheyt soo veel
claerder doort Evangelie verschenen is: dien
door so veel geboden/ door so veel exempelen/
de wech ghebaent is: dien de genade des Hee-
ren overvloediger berept is/ so sy haer daer
toe bequaem maken?

T'ghene wy voorheen tot hierentoe ghe-
sept hebben/ mochte overghenoech wesen om
de Weduwen te onderrechten wat haer te doē
stonde: dan t'lust my insghelijcx tot die ande-
re voor-verhaelde Weduwen mede te comen/
ende wt een yeghelijck haer leven te trecken/
dat stichtelijck ende leerlijck is.

Anna de Propheterse.

Laet ons dan oock wat staen blijven op die deuchdelijcke oude vrouwe Anna/ de dochter van Phanuel: wiēs lichamelijcke ooghen door d'ouderdom schemerden/ maer met de ooghen haers herten scherp sach: die cout was van jaren/ maer brandende door den gheest. want sy hadde de gave der prophetien. Ghy siet hier dattet waer is tgene d'Apostel sept/ datter in Christo geen onderschept der persoonen is/ maer dat hy een nieuwe creature is/ die Christo ingheljjft is. Wat isser heerlijcker dinck als de weerdicheyt der Propheten?

Haer kennisse ende ypericheyt. Luc. 2.

Gal. 3. 6.

Desen is een Vrouwe gelijck gemaeckt / die ghewoechsaem een Voor-loopster van onsen Salichmaker geweest is: sprekende int heymelijck van hem / den welcken Johannes een weynich tijdts daer nae int openbaer vercondichde.

Haer cuysheyt ende eerbaerheyt. Luc. 2.

Sy hadde gheleeft met haren man seven jaren van haren Maechdelijcken staet / ende was nu eē Weduwe ontrent van vierentachtentich jaren. Hier staet ons te bedencken / dat dese Anna haer Maechdelijcke suyverheyt aen haren man ghebracht heeft / twelck ick niet en weet offe allegader doen / die nochtans met open hayre te trouwē gaen: ende na datse weynich jaren by haren man gheleeft hadde / sonder kinderen by hem te winnen (want daer en wort van gheen kinderen gherept) nochtans haer niet wederom tot den Houwelijcken staet begeven heeft / stellende al haer herte op de liefde vanden toecomenden Messias. Waer by sy ghenoech verclaerde / datse niet met voorraet / maer wt ghehoorsaēheyt / d'eerste reyse ghehouwet was ghewest. Want hadde haer t'gebruyck des Houwelijcx behaecht / sy soude billijck wederom daer nae ghestaen hebben / also sy noch ionck van iaren was. Maer waerom heeft sy haer ten tweedenmale daer niet toebegheven ? Hoe nae om datse vant juck des mans ontslaghen zijnde / te vrplijcker levē mochte? want hierom (gelijck wy ghesept hebben) blijven daer veel Weduwen sitten: de welcke Paulus niet voor Weduwen en kent / maer wil datse sullen houwen ende Moeders des huysgesins worden /

1. Tim. 5.

Dat

Wat is eerst voor een rechte Weduwe te houden/die om bequamelijcker den Heere te mogen dienē/t'Weder-houwen laet varen. Wat ist dan dat dese Weduwe in haren Weduwelijcken staet heeft doen blijven? De geest hadde haer geopenbaert/ dat het Kindekē so menich hondert jaren verwacht/ by haer leven geborē soude wordē. Also sy hier nae verlangde / vergaet sy alle de wellusticheyt des werelts: door dese hope werde sy ghewaer/ noch de aenprickelinge des Jonckheyts / noch den laste des Ouderdoms.

Waer verkeerde sy middelertijt? Hoort toe ghy Weduwen. Niet in Bruyloften/niet in Waerschappen/niet in Gheselschappen/ niet in ander luyder huysen. Waer dan? Lucas gheeftet te kennen. Sy en ghinck/seyt hy/niet wt den Tempel. Sy was nu boven de jaren/ die Paulus wil datmen tot den dienste der Kercke gebruycken sal. Maer wat maeckte sy daer? Sadt sy daer luy ende traech? Leyde sy daer een out wijfs praetken? O neen: maer sy diende den Heere met vasten ende bidden/ nacht ende dach. Dese goede Vrouwe wiste wel dat de Kercke gheheylighet ende gewijet was/niet om ydele Fabelen daer te vertellē/ niet om ledich daer te gaen wandelen / maer om te bidden: gelijck Christus naderhant wt de Propheten gheleert heeft/seggende / Mijn Huys sal een Huys des gebets genoemt worden. Het ghebet en mach gheen aengenaem sacrifitie voor den Heere wesen / ten zy het verghéselschapt zy met vasten ende waken: ende daerom isser oock by ghevoecht / Nacht

Waer sy verkeerde.
Luc. 2.
1. Tim. 5.
Wat sy dede.
Mat. 21.
Esa. 51.
Ier. 7.
Luc. 2.

ende dach. De Priesters offerden Schapen/
Ossen/Lammeren ende Calveren: dese We-
duwe offerde geestelijcke offerhandē/ namēt-
Psal. 49. lijck/eenen lieflijcken reuck der begheerten/
Rom.12. een sacrificie des lofs / haerselver tot een re-
delijcke ende suyvere offerhande / ja tot een
brant-offerhande des herten / met liefde der
Hemelscher dingen onstekē. Een oude Vrou
we van vierentachtentich jaren vastet ende
waket sonder ophouden: ende sommige We-
duwen opt beste van haer leven / sterck van
lichame/schamen haer niet langhe te slapen/
ontsien haer niet oock op gesette daghen haer
vasten te brekē. Ende soo sy by avontuer/
ende dat meer wter ghewoonten als wter her
ten/ter Kercke comen/dan slapen sy/dan pra-
ten sy/dan brenghen sy den dach over met on-
nutte ghedachten. Anna sprack mede / maer
waer van sprack sy? Van dē toecomenden Je
sus. Tot wie? Tot eē yegelijc? Geēsins. Maer
totde gene die verwachtēde warē de verlossin
ge van Israel. Twas noch de tijt niet dat
Christus allesins gepredickt soude wordē: eñ
ooc en voechde sulcx eenē oudē Vrouwe niet.
Matth.18 Ende siet hier nae d'Evangelische beloften /
Simeon het loon der godvruchtichept. Twee spraken
eñ Anna. daer van Jesus/Simeon de oude man / ende
Luc.2. Anna de oude vrouwe/ende daer sy van spra-
ken/werde int midden van haer luyden ghe-
vonden. Dit wast dat haer beyde dus lan-
ghe int leven ghehouden hadde/te weten/dat-
se sien souden den Gesalfden des Heeren. Hoe
weynich ist dat Anna ghebuerde? Sy heeftet
Kindeken ghesien. Hoe veel overvloediger so-

[D]aes sullen onse Weduwen in Jesus vinden/ [s]oo sy haer herten t'hemwaerts wenden. Sy [m]ogen daghelijcx cussen ende omhelsen den [g]eheelen Jesus. verstaet soo hy ontfanghen [w]erde/so hy gheboozen werde/so hy de men-[s]chen leerde / soo hy de Siecken ghenas / so [h]y aenden cruyce sterf/so hy vander doot ver-[r]ees/so hy sijnen Distipelen verscheen / so hy [t]en hemel opvoer/so hy sidt ter rechter handt [d]es Vaders. Hy is gheheel ende al lieflijck [e]nde vriendelijck/oock aen wat eynt ghy hem [a]envaet: ghy sult bevinden dat hy niet en is [v]an enckele weelde/ soo ghy hem int binnen-[s]te uws herten ontfangt.

Ghy soudt moghen seggen: Anna hadde de [g]ave der Prophetien / die nu nauwelijcx ye-[m]ant heeft. Sulcx en is niet noodich. Veel [m]eer heeft ons t'Evangelie/twelck al de we-[r]elt door lichtet/gheopenbaert / als haer de [g]eest geopenbaert hadde. Ende die inde H. Scriftuere den gheestelijcken sinne verstaet/ [h]eeft den geest der Prophetien. Alhoewel de [n]oedichheyt des gheests noch huydensdaechs [m]aer niet min en verspreyt / alse eertijts ghe-[d]aen heeft /so wyse maer weerdich zijn / ende [d]e geleghentheyt der saken so vereyscht. Laet [o]ns een bequame plaetse voor den gheest be-[r]eyden / hy sal niet weygheren oock by ons [t]e comen. Hy bemint een godvruchtich / suy-[v]er/gherustich ende nederich herte.

Teghen-spzake. Beant-woozdin-ghe. 1. Cor: 14

De arme Evangelische Weduwe.

Marc. 12.

DAn laet ons van hier gaen tot die arme Weduwe/den welcken de Heere prees/om datse met een cleyn gifken overtrof de heerlijcke giftē van alle de rijcke luyden. Laet ons oock aendachtelijck met den Heere letten op de Godvruchticheyt van dit Vrouken/om de selfde te prijsen/om de selfde nae te volghen. Ende siet hoe veel leert ons dese corte vertellinge.

Milthz over den armen.

Inden eersten/wort ons hier aengheprefen de miltheyt over den armen/ doch niet alderleye armen/maer sodanige/door de welcke de Tempel des Heeren gebout wort. De Tempel des Heeren is de Kercke. Al dat tot onderhoudinghe der Armen /Gods-huysen ende diergheliјcke dingen besteet wort / wort inden Offer-kiste vanden Tempel des Heeren geworpen:niet alleen datter ghegheven wort tot opbouwinge vanden materialen Tempel/ hoe wel sulcx oock altemet wel besteet wort. Niettemin het dient ver best ter sake/dat door den Tempel van Jerusalem betekent werde.

Gala. 6.

Paulus prijst datmē allen menschen goet doen sal /maer insonderheyt den Huysgenoten des gheloofs. Ende oock isser onder dese onderscheyt te maken. Voor al zijn wy ghehouden goet te doen den genen/daer wy door den bant der natueren aen verplicht zijn / als Kinderē/ Neven ende anderen Bloet-verwanten. Ende hier moeten wy mede meer gheneghen wesen tot de gene die der Godvruchticheyt aenhan-

ghen/als die het vleesche dienen. Den Quadē salmen oock wat gheven/om datse menschen zijn/om daer van te moghen leven / niet om overdaet daer mede te pleghen. Ende tsept niet dat misschien onse liberaelhept inde persoone dwaelt. Indien de weldaet niet en beclijft aenden ghenen diese ontfangt / de liefde verliest even-wel niet datse gheeft: al dat ter liefden Christi gegeven wort/wort der Kercke ghegeven.

Wat leert ons ten tweeden dese Weduwe? Sy leert ons datter niet aen belanght is/hoe veel pemant ghevet: maer datter veel aengeleghen is/wt wat herte pemant pet ghevet. De menschen achten datter ghegheven wort/ naet weerdich is : Godt achtet naet herte/ waer wt het gegeven wort. Ghy o Weduwe/ en moocht tot uwer onschuldinge niet bybrēghen/dattet benopen met u omcomt: dese Weduwe hadde niet dan twee Mijtkens / ende al dat sy hadde / wierp sy inden Offer-kiste. Hoe? En was sy voor den honghers-noot niet bevreest ? want dit brenghen oock de rijcke luydē dickwils by tot haerder onschuldinghe/segghende: Ick sal niet gheven/op dat ic ende de mijnen gheen gebreck en lijden. Ende wie isser so rijck/dat hy niet tot armoede soude moghen comen ? Dus doende sal niemant opt pet gheven. Ick kenne sommige luyden/ dien de minste oorsake ghenoech is om niet te gheven. Ick timmere/ ick mach niet ontbeeren. Ick heb een vruchtbaere huysvrouwe. T'ghewas is dit iaer qualijck gheslaecht. Ick heb schade ter Zee gheleden. Sommige

Dz God meer op het herte als op de aelmoese let.

Mar. 12.

Oorsakē om niet te geven.

soecken oock wt de Waersseggerije hulpe om haer gierichept daer mede te bewimpelen. De Sterren-kijckers seggen datter een diere tijt voor handen is: ick en sal niet verstroeyē datter vergadert is. So de Vrienden yet begeren/antwoorden sy/Datmen den Vriendē niet en behoort te geven / also de vrientschap daer door ghecrenckt wort. So de Bloetmagen haer aensoecken om yet te hebben/seggen sy/Dattet geen aelmoesse en is / dat haer gegeven wort.etc. Eñ dus doende/seg ic/sal niemandt opt yet gheven. Want wanneer sal de mensch yet gheven/dien de minste oorsake genoech is om niet te geven? Hoe veel behoorlijcker ist/datmen ter contrarie allesins oorsaken soecke om te geven? Ick sal hem liever geven/om dat hy van mijn bloet is:al dat ick hem schencke/comt my selven te bate. Tis eē goet man/maer behoeftich. Tis eē Jonckxkē/daer veel van te verwachtē staet. Hy is om de gerechtichept in armoede gecomen. Eñ mettē cortsten/Ic sal hē gevē om dat hy een Christen mensch is /eñ in hē sal ick mijnē Heere ver makē. So hy alschoon geē Christē mēsch is/ nochtans sal ick hē helpē / so niet om andere oorsaken / ymmers om dat hy eē mensch is/ ende t'mach wesen dat hy hem noch eens tot de Christelijcke religie bekeert. Die den mensche niet en behoudet / alst in sijn vermoghen is/die doodet den mensche. Ten voecht oock der Christelijcker goedertierenhept niet/ia eenen Turck te dooden/nergens anders om dan om dat hy een Turck is. De Sareptaensche Weduwe nu groot perijckel staende

Oorsakē om te geven.

Mat. 25.

3.Reg.17

[...]aende van in honghers-noot te vallen/ heeft
[d]en Propheet Elias willichlÿck bÿghedeelt
[a]l dat sÿ hadde: twelck sÿ niet ghedaen soude
[h]ebben / ten waer sÿ den woorden des Pro-
[p]heets geloof ghegheven hadde/ Soo wÿ een
[b]etrouwen hebben/ sullē wÿ tot onser onschul-
[d]inghe/ onse onvermoghen niet voorwenden:
[m]aer stuenende op Gods beloften / sullen
[w]ÿ de teghenwoordighe behoeftichept ons
[e]ven-naestens vlÿtelÿck stelpen. Wat heeft Mat. 19.
[n]och God belooft? Overvloedichept van al-
[l]es: hier hondertfout ende hiernaemaels het
[e]euwighe leven. Tis waerschÿnlÿck dat de-
[z]e Evangelische Weduwe met haer handen
[g]ewonnen hadde / tgene sÿ inden Offer-kiste
[w]ierp: ende t'mach wesen dat sÿ dien dach
['s] avonts niet t'eten ghehadt heeft/ op dat sÿ
['t] al den Armen geven soude. Sÿ en was niet Mat. 6.
[b]esorcht voor den dach van morghen: sÿ wiste Psal. 146.
[w]el dat de milde goethept des Heeren / die de
[M]usschen voedet/ ende de Lelien des velts
[b]ecleedet/ nimmermeer ontbreeken sal die op
[h]em betrouwen.

Nu ist dat ghÿ gheen tÿtelÿcke substantie Gestelÿcke aelmoessen.
[o]fte have en hebt: daer is noch een andere
[s]oorte der aelmoessen / die Gode niet min
[a]enghenaem en is/ ende die den ghenen diese
[o]ntfangt/ meer voordeels doet/ ende den ghe-
[n]en diese gheeft/ sÿn goet niet en vermindert.
[W]at is dat? Den ouden ende siecken Luyden
[t]e dienen / de ionghe Dochters wel te verma-
[n]en/ de Benaude te vertroosten / de Traghe
[v]oort te porren. Die dit doet / doet meer als
[o]f hÿ gelt ofte spÿse gaf. O welgeluc-salighe
Weduwen

Weduwen die haer so aenstellen/datse in beyde dese soorten der aelmoessen wtmunten mochten. Doch mach daer geen gifte so cleyn
Matth.10 wesen/de welcke geen groot loon byden Heere verwerft/sose wt goeder herten ghegheuen wort/dat is/ten aensien van Christus/dat is/ willichlijck ende vlijtelijck. Oock en mach daer geen dienste so slordich ende vuyl wesen/ de welcke niet en blinct ende schoon is voor de ooghen Gods / soose ghedaen wordt alst behoort. Wat isser slordigher / wat isser vuylder dinck / als te handelen de Sweeringhen / de Leemten ende den Etter der armen? als te ontfanghen dat sy wtbraken? als metter handt den mage des Krancken te verwarmen? Ende nochtans zijnder gheen Ghesteenten / gheen Roosen / gheen Specerijen/die schoonder blincken/die lieflijcker riecken inde ooghen ende nuese Gods.
Eustochium. Dit werck rekende voor een sonderling vermaeck die eedele Maghet Eustochium/ die te Romen onder vergulde Verwelselen ghebooren was/die in alle weelden opgebracht was. Hoe so? Om datse dese sake by haer selver te recht insach. Al wat ick diesaengaende doe/doe ick Christo/ende niet den menschen: ick handele de Litmaten Christi. Genomen hy selfs hier tegenwoordich was / ende dit te lijden hadde/behoorden wy hem wt een wanlust te
Matth.25 versmaden? Nu so heeft hy ghesept / dattet hem selven ghedaen wort / al dat sijnen Litmaten ghedaen wort. Dit verstonde dus me-
Elizabeth de Elizabeth/ Lantgrauinne van Hessen/die/ dat een grouwel is voor't vleesche/ter liefden

Christi

Christi voor een singuliere ghenuechte hielde.
Die dit bedenckt/ende metter herten gelooft
dat hy bedenct / en sal wt een walginghe niet
weygeren alderleye dienste den Armē te doē.
Tis een goede slordichept / tis een salighe
uplichept/waer door de smetten der zielen
ghesuybert worden. Oock en gaet de dienste Marc.9.
niet verlooren/voor den welcken Christus hē
borch ghestelt heeft. Dat wy traech zijn ende
ons qualijck connen begeven om wercken der
liefden aen onsen even-naestē te bewysē/comt
principalijck daer door dat wy t'niet te degen
versinnen wien wy dit doen. Wy letten op de
verdiensten der menschen: wy legghent over
wat profijt ons daer van comen sal. Dan cer-
teyn/wy en hebben niet met den mensche te
doen: t'wort Gode ghedaen datter ghedaen
wort. Laet ons ghedachtich wesen / wat hy
verdient heeft/wat loon hy geven sal.

Ten derden hebt ghy/ o Weduwē/ van de- Datmen
se Weduwe noch wat te leeren. De Godt- int geven
vruchtichept van dese Weduwe behaelde by- der ael-
de menschē eer schande als eere/de rijke luy- moessē al
den werden alleen gheacht: maer Jesus sach leen op
haer allegader / ende hy die alleen de herten God sien
kent/prees dese Weduwe boven alle d'ande- sal.
re. Zijt wel ghemoet ghy Weduwen / al ist Marc.12.
datter geen mensch van u luyder aelmoessē en Psal.7.
weet/ gheen mensch die en prijst / ia eenighe
daer op spreken : zijt met Christus alleen te
vreden/tis ghenoech dat hyse siet / dat hyse
prijst. Doetet alleenlijck ten aensien van hem/
al dat ghy ter liefden van hem den Armen
doet. Daer en is gheen aelmoesse beter be-
waert/

waert als die wech-gescholen wort indẽ scha te der Armen/al ist dat sy selfs niet en weten waerse haer van daen comt. Hoe ghy minder loon vande menschẽ verwacht/hoe ghy meer- der loon vanden Heere crygen sult. Dit leert ons claerlijcker dese Weduwe/so wy den gee- stelijckẽ sinne hier van wat naeder ondersoec- ken willen. Tot alle goede wercken zyn twee dingẽ noodich/ het vry-verkiesẽ des menschs eñ de gratie Gods. Dat wy hier voor t'onse rekenẽ/is so cleyn dattet by nae niet en is:ym mers/sonder de hulpe van Gods gratie nim mermeer voordelijck / dickwils oock hinder- lijck is. Het vry-verkiesẽ des menschs bevaet eñ besluyt in hem het verstant ende den wille. Dit zyn de twee Myttkens/die een Vierlinck maken. So wy dese by ons houden / brengen sy ons tot de wterste armoede:so wyse om den Heere daer mede te onderwoeckeren besteden/ varẽ sy in ons groote ryckdommẽ des geests. Want als wy dit doen / sal de Heere by onse twee Myttkens/dat is / verstant ende wille/ syn gratie voegen. Hy sal onse blinde verstant verlichten mettet licht syns gheloofs / hy sal onse wille ontsteken met den brant syner lief den:ende daer sal een wonderlijck schat by een vergadert worden / al twelcke syn goetheyt ons toeeygenen sal. Alleenlijck dat wy al dat t'onse is/so daer nochtans eenichsins yet t'on se is/met dese arme Weduwe in syn Offer- kiste werpen: t'welck hoe t'cleynder wt ons is/hoe t'groter door Gods miltheyt worden sal. So wyt heel cleyn achten / so sal hyt heel groot achten. De rycke luydẽ wierpen groote giften/

De twee Myttkẽs geestelijc wtgelept

Mat. 25.
Pro. 19.

iftẽ/der welcker weerdÿe Chriſtus niet aen
n nam/maer de twee Mÿtkens van deſe ar-
ne Weduwe nam hy aen:die hem des te aen-
enamer waren/ hoeſe bÿde menſchen voor
ethter ende verworpender gifte gehouden
erden. Die menſch heeft een recht ghevoelẽ
ande goede wercken/die hem ſelven ter oor-
ake van dien niet met allen toe en ſcrÿvet:dit
evoelen maeckt onſe goede werckẽ voor Go-
e prÿſelÿck. Als wy t'al gedaen hebben/ ſoo Luc. 17.
et ons ſeggen/ Wy zÿn onnutte knechten/
at wy behoorden te doen/hebben wy gedaē.
o wy ſulcx wter hertẽ ſeggen/ſo wÿt al dat
onſe ſoude moghen ſchÿnen te weſen/ cleyn-
aken eñ voor niet achten/ dan ſal de Heere/
ls eẽ goedertierẽ Weerdeyn/t'ſelfde voor be
agelÿck aennemen. Dit heeft plaetſe niet al-
en inde gaven der natueren/ waer door de
uade menſchen ſomwÿlen boven anderẽ wt-
eckẽ: maer oock inde gavẽ des geeſts/die d'op
eblaſentheyt veel al vermindert/of oock te
iet doet. Men vintſe die Kercken van witte Opbou-
Marmer-ſteen timmeren/die Clooſteren met winghe
roote oncoſten opbouwen. Buyten ende bin- der Kerc-
en/ aen alle Colomnen ende Venſteren/ ken ende
ÿn haer Wapenen geſneden eñ gheſchildert. Clooſte-
Deſe Geſtichten hebben haren naem vande ren.
Fundateurs/die daer naet leven ghehouden
p een Tombe knielẽ/ met haer Crÿchſ-ruſt-
ghe aen. Wie ſoude niet verwondert weſen
ver ſulcke wtgeſtorte miltheyt? Ick duchte
ochtans dat Chriſtus dit ſo groot niet achtẽ
n ſal/ inſonderheyt iſt dat ſy hier door eer
eſocht hebbẽ harẽ naẽ bÿde Nacomeligẽ ver-
maerẽ

maert te makē/als de Religie te verboorderē. Niet datmen oock in overvloedighe miltheyt geen arme Weduwe wesen en mach: gemerct dese sake niet inde weerdye der dinghen/maer int herte ghelegen is. By exempel. So een rijcke Focker sekere duysenden tot onderhout der Armen geeft / denckende by hemselven/ Ick geve van t'mijne niet: dat ick behoude comt noch den Armen toe. Hier door verdiene ick genen danck: tis ghenoch so ick de straffe des Heerē hier door ontgae. Ende och ofte ick dit in sulcker voeghen geven mochte/ dat het profijt van dien aende Litmaten Christi beclijfde/ ende ick genen danck bye menschen behaelde. Die dus doet/is/seg ick/ een arme Weduwe / ende werpt nauwelijcx twee Mijtkens indē Offerkiste/dan die costelijck ende dierbaer voor Gods ooghen zijn. T'soude my wel lusten (doch wiē soudet niet lusten?) noch langer opt doen van dese godvruchtige Weduwe te specullerē: maer ic moet dit Boecxken ten eynde brenghen.

De Weduwe van Naim.

Het weenen over harē soone. Luc. 7.

LAet ons dan van dese Weduwe schey den/eñ te gemoet gaen der Weduwe/ die haren eenighen soone ter begravenisse uytdroech : de welcke / soot blijckt / rijck was / want een groote schare t'Lijck volchde: Dus schrijft Lucas: Dit was een Weduwe / ende een groote schare vander stat met haer. Arme luyden hebben ghewoonlijck op haer begravenisse weynich gevolchs.

ghevolchs. Sy weende over haren eenighen soone/die noch een Jonghelinck was.

Luystert toe ghy Weduwen / of misschien dese Weduwe u oock wat goets leeren sal. Ten is gheen nieuw dinck/dat een Weduwvrouwe over haren eenighen overleden soone weent: want sulcx de Vreemden mede wel doen over de gene die in haer ionge iaren sterven. Dat Jesus desen Jonghelinck wederom levendich ghemaeckt heeft: so ghy op de Historie sien wilt / ist maer eens gebuert/ dan hier onder leyt een vruchtbare leere verborghen. Wat zijnder al Moeders/die ongeschicktelijc beschreyen de lichamelijcke doot haerder soonen? Dan dese (ghelijck wy gheseyt hebben) en is soo seer niet te beschreyen/alsose ons allen ghemeen is/ende den sommighen oock tē goede gedijdt. Maer weynich Moeders zijnder die haren soone beschreyen/die nader zielen doot is/die met een verrot lichaem behanghen is. En is de Jongelinck niet ellendelijck doot/die aende schandelijcke liefde dien hy op lichte Vrouwen ghelept heeft / gheheel gaet quijnen? die met specerijen gheperfumeert ende met salven bestreken is? die geheele nachten dobbelt eñ speelt? die sonder ophouden slemt ende demt? die noch door de vreese Gods/noch door het ontsich der menschen / naelaet al te doen dat hem lust ende ghelieft? Hy is doot/ die de vreese Gods verworpen heeft. Hy wort wtghedraghen / die sijnen Naem ende Faem veronachtsaemt: ende wort door sijn begeerlijckhedē/als door Dragers/buyten de stadt ghebracht / ende int graf ghelept. De stadt is

Jonghelinghen doot nae der ziele.

de Kercke: buyten de welcke zijn de Heydenen / de Joden / die Scheuringhen maken / die valsche Leeringhen strooyen. Hy is begraven/die gantsch overgheven is / daer niemant moet toe heeft. Niemant roept tot de ghene die begraven zijn/om haer te straffen/ om haer te helpen. Als nu een Jonghelinck sijn herte tot alderleye sonden blindelinck begheven heeft/al sijn schaemte verlozen heeft: wat resteerter anders dan dat hy sijne Christendom versaeckt/oft een quaet gevoelen aenveert / om alsoo eenich solaes voor sijn beklaechlijck leven te soecken? Waer is u verstant / o Weduwe / die op desen uwen soone/ die in deser manieren doot is / inde plaetse dat ghy over hem soudt weenen / noch moet draecht/ende gheen costen en spaert om hem in sijn ondeucht te stijven? En ghevoelt ghy niet / dat ghy te samen met hem doot zijt? God sal sijn ziele van u eysschen/die den Jonghelinck met hem al te veel toe te gheven bedorven hebt/die hem dus gestiert ende gheregeert hebt. Hierom alle ghy Weduwen die sulcken soone hebt/ volcht dese Evangelische Weduwe/schreyt over den doode: soo by avontuer de Heere Jesus u ontmoet / ende door uwen schreyen beweecht zijnde / u uwen soone voor doot levendich weder gheeft. Hy is de ghene die alleen machtich is den mensche/ die nu al aent vergaen is / wten grave wederom tottet leven te roepen. Soo heeft Paulus d'Apostel de Galaten met grooten arbeyt op een nieuw herbaert / tot dat Christus in haer volmaeckt werde. So heeft

Wat den Moeds over dusdanighe Jongelingé te doé staet.

Ioh. 11.

Gal. 4.

Monica.

Monica harẽ soone Augustinus Christo ge-
wonnen. Hoe veel moeders zijnder die soonẽ
hebben/ die meer bedorven zijn als Augusti-
nus doen was: ende nochtans en laten sy niet
een traen over dese ellendige Jongelinghen/
hoe wel sy de oorsaecke van haer luyder doot
zijn. Screyt Moeders/ screyt Weduwen / die
Jongelingen hebt / die door weelden bedor-
ven zijn/ die met bijstere opinien besmet zijn:
ende over sulcx groot perijckel staen van buy- Luc. 7.
tẽ de stadt Naim (inde welcke allẽ solaes voor
de Sondaers te vinden is) int graf der despe-
ratie bedolven te worden. Screyt tot dat de Ezech. 33
Heere/ die niet en wil de doot der Sondaren/ Luc. 7.
u ontmoet / den Bare doet stille staen / uwe
doode soonen oprecht / ende levendich weder
geeft der Kercke/ onser aller Moeder. Her- Gala. 4.
baert op een nieu / die ghy eens gebaert hebt.

De Weduwe in een Parabel voorghestelt.

Laet ons nu/ soot u goetdunct / voort Haer aen
treden tot de Weduwe/ die Christus staen by-
in een Parabel voorstelt: ende laet den Rech
ons van haer leeren gestadelijck bid- ter.
den. Dese Weduwe verworf recht teghens Luc. 18.
haer Wederpartije by den Rechter/ die noch
God vreesde/ noch de menschen ontsach: hoe
veel te meer sullen wy den Heere bewegen/ die
uyter naturẽ goetdadich is? Hy stelt altemet
uyt tgene daer wy om bidden / om alsoo onse
begeerte meer te doen ontsteken. Laet ons
niet ophoudẽ van screpen/ laet ons niet ophou

 den

den van roepē/ tot dat hy onser ontfermēde
Apo. 12. ons vā onse Wederpartije bevrijt. Wy hebbē
1. Pet. 5. allegadertot onse Weder-partije dē Sathan/
die nimmermeer en rust / soeckende ons in so
veel stricken te vangē/ als daer begeerlijckhe-
dē desvleeschs zijn. Tegens dese onse Weder
partije en is geen gewisser hulpe/ dan het ge-
stadich roepen tot dē Heere: doch twelck meer
wter herten/ als wter lippen comt. Laet ons
roepen met een betrouwen/ niet onser ver-
diensten/ maer der Godlijcker goetheyt: ende
al schijntet dat wy voor een tijt niet verhoort
en worden/ so sal nochtans ons ghewerden
tgene daer wy om bidden/ ofte yet anders dat
ons saliger is.

De Weduwen die den Apostelen dienden.

Act. 6. Laet ons ten lesten gaen tot die God-
salighe Weduwen/ de welcke den
Apostelen die door verscheydē Lan-
den t'Evangelie ginghen vercondi-
gen/ met haer goederen ende gedienstichheyt
behulpelijck gheweest zijn: ende laet ons door
haer exempel leeren liberael te wesen/ beson-
der over de gene die sinceerlijck handelen int
werck der Godtvruchticheyt/ die t'Evange-
lie beyde met haer tonghe ende met haer le-
ven leeren. Laet ons onse ooghen slaen op de
Weduwen die om Petrus stonden/ screyende
ēn hem vertoonende de cleederē die Dorcas
Act. 9. haer ghemaeckt hadde. De Weduwen wa-
ren so seer geacht/ dat Petrus door haer tra-
nen

men verweckt zijnde het Vrouken wederom levendich maeckte/ende bequaem om de wercken der liefden / nae haer oude ghewoonte/ aen haren even-naesten te bewijsen. Ten is huydensdaechs niet van noode/dat een Weeduwe door de Landen loopt : over al vintmen gheleghentheyt om t'Evangelie te verbooderen. Inde Steden/inde Dorpen zijn Kercken ghenoech/ maer die veel al stom zijn. Men hoorter overvloedich gesanck/maer hoe dunne zijnse daer gesaeyet/ die den Volcke mettet broot des Evangelischen woorts / ende dat sinceerlijck / voeden? Laet de Godtvruchtichheyt ende miltheyt der Weduwen hier acht op nemen. Margareta de Overgrootmoeder van Henricus den achsten/Coninck van Engelant/imploeyeerde al datse vergadert hadde daer toe/datter gheschickte ende gheleerde Mannen aengesockt souden worden/ om den Volcke t'Evangelie te predicken. By dese tijt is de Oogst oock veel/maer de Werc-luyden zijn al te luttel. Doen ick in Italien verkeerde/ontbrack daer nae mijn oordeel / geen dinc meer dan Predicanten der Evangelischer leere. T'Volck is wel te onderrechten : maer t'ghebreck der Schriftuerlijcker Sermoenen is ongheloofl|ijck. Hier door comtet dat de sielen soo seer vermagheren / de liefde so seer vercout/het ghelooue so seer loom is. Ghy o Weduwen / hebt aende beginselen des opcomenden Evangeliums de handt ghehouden: blijft by tgene dat ghy eens aengegrepen hebt. Helptse met uwe goederen ende gedienstichept/ die arbeyden om des Heeren acker te bouwen.

Hoe de Weduwen huydensdaechs t'Evangelie verbooderen sullen.

Margareta.

Mat. 9.

Dat sy Predicā-tē eñ Leeraers aē-focken sullen.

T'comt den Weduwen toe/niet alleen den Apostelschen Mannen bystant te doen/ maer oock die voort te brengen. Wy hebbent eender Weduwe te dancken dat wy Timotheus gehadt hebben/die den Apostel seer lief was/ende die nae sijn getuychenisse/ door sijnen seer goeden Moeder van Kints-been af inde H. Schriftuere onderwesen was. Hoe wel hy
1 Timo 1. jonck was/soo heeft hem nochtans Paulus so seer geacht/dat hy hem groetende noemt sijnen waerachtighen ende oprechten soone.
Phil. 2. Ende scrijvende totten Philippensen/seyt dat hy eens sins met hem is/ende dat hy niemant
1. Tim. 5. sijns gelijck heeft. Ja so lief heeft hy desen soone des Weduws ghehadt/dat hy hem in eenē Brief onder al vermaent/dat hy om sijnder Mage ende veeler Siecktén wille / niet meer Water / maer een luttel Wijns gebruycken soude. Ende op dat ghy moocht verstaen/ dat nopende de duechden van Timotheus/ oock sijn Moeder ende Groot-moeder eensdeels daer van te prijsen zijn/schrijft hy tot hē
2 Tim. 1. aldus: Nemende een herdencken vant geloove dat in u ongeveynst is/dat oock te voren in uwen Groot-moeder ghewoont heeft/ende in uwen Moeder Eunice/ende vent seker dattet mede in u woont. Bemerct ghy wel dat d'Apostel ten aensien vande Weduwē die Timotheus opghebracht hadden/het goet ghevoelen twelck hy van hem hadde / bevesticht? Recht oft onmogelijck waer / dat die een kint zijnde Godvruchtighe Opvoesters crijcht/eē quaet mensch worden mochte: maer dat hy als Erfgenaem / aenveerden moet de Godt-

vruchticheyt

tuchticheyt van die hem opgheuoet hebben/
also hy die mettet sock innegedroncken heeft.
T'selfde gheeft hy insgelijcx te kennen / als
hy aen hem aldus schrijft: Dese dinghen den 1 Tim. 4.
Broeders voorlegghende / sult ghy een goet
Dienaer Jesu Christi wesen/ opgheuoet met
de woorden des gheloofs ende der goeder lee-
ringhen die ghy ghevolcht hebt. Hoort ghy
wel wat hy een Kint zijnde van sijn Opvoe-
ders gheleert ende aenghenomen heeft? Wt
den schote des Weduws/quam hy int gesel-
schap van sulcken Apostel. Ende nochtans
was hy van eenen Grieckschen Vader gebo-
ren: doch wiens doot hem wel slaechde / also
daer door alle de sorchvuldicheyt van hem op
te brenghen/op sijn Moeder ende Groot-moe
der quam. De Weduwe daer Johannes Epist. 2.
d'Apostel aen schrijft / wort mede daer van ge-
presen/datse Kinderen hadde die inder waer-
heyt ende liefde wandelden: dit vermaent
d'Apostel by name.
Hier hebt ghy dan/o Weduwen/verschey- Sluyt-
den dinghen ghehoort / waer mede ghy u te reden.
troosten hebt van wegen u luyder conditie.
Ghy hebt hier eenen Reghel/waer nae ghy u
luyder doen schicken ende aenleggen moocht.
En claecht niet dat ghy verlatē zijt: der welc- Exod. 22.
ker sorge/bescherminge ende hoede aen hem
ghenomen heeft die gene / den welcken nie-
mant wederstaen en can. En vreest niet voor
s'menschen ghewelt: ghy hebt God tot een
Beschermer eñ Voorstander. En bedelt geen Esaia. 12.
solaes vande werelt: ghy hebt den Fonteyne
van alle waerachtighe wellusticheyt / so ghy

v geheel in God werpet. Voor de Werelt zijt ghy Weduwen: inden Camer uws Bruydegoms Christi hebt ghy weelden. En laet v luyder staet v niet verdrietich vallen: ghy siet wat ghy voor wtghenomen Voorgangsters hebt / ende hoe seer de Heere v toegedaen is. Nu resteerter niet dan dat ghy nae een duechdelijck leven trachtet / ghelijck de goethept Gods t'uwaerts / ende de exempelen van u luyder Voorgangsters vereysschen. Allegader nemen wy het solaes ende de weerdichept van onsen state geern aen: maer onser weynich dencken wat ons van weghen des selfden te doen staet. De weerdichept der Apostelen is groot geweest. Die in haer plaetse ghecomen zijn / luysteren gauw toe alsmen vande authoritept ende hoochept van dien spreeckt: maer ist datmen haer vermaent wat haer te doen staet / nemen sy t'meest al soo heel wel niet. Insghelijcx hooren gauw toe de Princen alsmē yet wt de H. Scrifture by brengt / twelck tot verclaringe van haer weerdichept ende wtmuntenthept dient / namentlijck / dat alle macht van Gode is / ende die der macht wederstaet / Gode wederstaet: maer soo yemant haer begint voor te houden watte oprechtichept / watte neerstichept / watte sorchvuldichept / geeyscht wort vande ghene die in Overichept gestelt zijn / salmer weynich vindē die haer daer niet aen en stotē. Dit is nochtans van dese sake: De meeste eere is met de meeste laste verstrickt / den welcken so ghy niet wel en bedient / die eere tot schande gedijt. By gelijckenisse. So de Oversten der Kercke roem

Dat een yegelijck de weerdichept sijns staets geern aen neemt.

Rom. 13.

draghen op de anthoritept ende wtmuntentheyt der Apostelen / als haer leven met der Apostelen leven discordeert: en begaen sy voor haer niet meer schande als eere? Item / So een Prince glorieert dat hy Gods Stadthouder is (als hy inder waerheyt is) vanden welcken hy macht over soo menich duysent menschen ontfanghen heeft : en behoort hy niet mede ghedachtich te wesen / dat God die hem de macht ghegeven heeft / tot dien eynde ghegheven heeft / dat hy / soo veel moghelijck is / nae Gods maniere van doen der menschen dinghen regeere? Ghy / o Weduwen / hebt oock Oversten ende Princessen vau u luyder Orde : wt welcker doen insghelijcx blijckt / hoe ghy behoort te leven. Hier is niet wt s'menschen Insettingen by gebracht: al datter geseyt is / is wt Gods woort ghenomen. De beloofde vertroostinghe en sal u niet faelgeren / noch ghy en behoeft niet te vreesen dat ghy dwalen sult / soo ghy den wech dien wy u daer wt aengewesen hebben / inneslaet.

Maer dit en wort om v / Maria / doorluchtige Princesse / niet ghesept. Ick weet wel dat v droefheyt (om de ongheluckige doot uws Mans) door de godvruchtichept so gematicht is / datse niet en verdient ghestraft te worden. Ick twyfel niet of ghy selver houdt dese / ofts oock bondiger vermaningen voor den genen / die in diergelijcke gevalle droeviger zijn als recht toe. V gemoet is door de crachte des geloofs so bevesticht / dattet door behulp van

 dien

dien staen mach blyven tegens al dat u op-
Rom. 15. comt. De Heere wil u wer Hoochept/ mits-
gaders alle Weduwen/ vervullen
met alderleye gheestelijc-
ke blyschappe.
Amen.

Een
Oratie ofte Sermoen
Ter eeren het kint Jesus / door D. Erasmus van Rotterdam int Latijn beschreven.

NOTA.

Eras. Iust. Ion. D. Johannes Coletus/ een Godvruchtich Engelsch-man / liet ten tijde van D. Erasmus/ een heerlijck Schoole/ ter liefden de jonge Jeucht/ binnen Londen opbouwen: het welcke hy het kindt Jesus toeeyghende. Erasmus/ die een goet vriendt van Coletus was / dit siende / werde daer door veroorsaeckt dese Oratie ter eeren het kindt Jesus te dichten : de welcke naderhandt by een Clercxken wtet voorsz Schoole / onder sijn Meds-clercxkens by monde gedaen werde.

Oratie.

Oratie.

M van het onwtsprekelijcke kint Voorreden.
Jesus onder de kinderen te sprekē/
sal ick selfs een kint zijnde niet
wenschen om de welsprekentheyt
van Cicero: de welcke met een voor-bedachte
ende ydele verbloeminge der woorden/ de oo-
ren der Aenhoorders een weynich tijdts ver-
maeckt. Want so veel de wijsheyt Christi
vande wijsheyt des Werelts verscheelt (sy
verscheelt seer veel) so veel behoort oock de
Christelijcke welsprekentheyt te verscheelen
vande Wereltsche welsprekentheyt. Maer ic
soude geern sien dat wy met gemeene yveri-
ge gebeden van Gode/ dien goedē Vader des Iac.1.
goedē Jesu (wt den welckē/ als wt een Fon-
teyne/ alle goet vloeyt/ eñ die met sijn vrucht- Sap.10.
bare geest de tonghen der onmondigher Kin-
deren welsprekende maeckt/ ja wt den monde
der Zuyghelinghen sijnen lof volcomelijck Psal.8.
doet verbreyden) verworven/ dat/ gelijck al-
le onse leven niemandt dan Jesum/ daer wy
van spreken sullen/ behoort wt te drucken:
so oock onse Oratie hem mocht smaken/ hem
mocht wtbeelden/ hem mocht verthoonē (die
daer is het woort des Vaders/ die alleen de Ioh.1.
woorden des levens heeft/ wiens woordt le- Ioh.6.
vendich ende crachtich is/ meer doorgaende Heb.4.
als een twee-snijdende sweert/ ja tot het bin-
nenste des herten doordringhende) ende dat
hy/ van wiens lichaem vloeden des levendi- Ioh.7.
gē waters afloopen/ hem geweerdichde door
het

het Instrument mijns stems / als door een Canael/in u luyder herten te vloeyen/ ende de selfde mettet sap der Hemelscher gratie te bedouwen. Dat dit dus ghescheden sal betrouwe ick vastelijck/indie ghy/mijn lieve Medediscipelen/by uwe yverighe eñ hertelijcke gebeden voeget suyvere ende gretige ooren:sulc
Ioh.1. ke ooren/seg ick / die Christus / dat eewighe Woort/int H. Evangelie eyscht / segghende/
Luc. 8. Die ooren heeft om te hooren / die hoore. Ende waeromme en souden wy niet derven dese/tis waer/swaerwichtige/dan niettemin godvruchtige sake aenveerden: insonderheyt ons verlatende op Gods hulpe / door den welcken de swacke mensch des te meer vermach / hoe hy min op syn eyghen crachten
phil.4. stuent/ende inden welcken d'Apostel Paulus glorieert dat hy alle dinghen vermach? Nu aengesien de gene die haer onder den Wereltschen/dat is/Duyvelschen strijt begeven hebben/soo neerstich zijn om elck sijnen Capiteyn te prijsen:wat staet ons eerder/ wat staet ons liever te doen/als onsē Meester/Voorstander ende grootē Capiteyn Jesum / aller menschē/ doch besonder der kinderen Prince/elck om tseerste godvruchtelijck te louen? Laet ons voor al schicken hem te kennen / kennende te prijsen /prijsende te beminnen / beminnende nae te volgen/naevolgende te genieten/genietende tot die eeuwige salicheyt met hem te comē. Maer/lieve/waer sal in dese overvloedige/in dese oneyndelijcke materie / onse Oratie haren beginne ende eynde vinden : dewijle de ghene daer wy van soecken te spreken/de

Fonteyne/ofte om beter te seggen/ de groote Zee is van alle goet? Dan niet teghenstaende hy wter natueren onbegrijpelijck ende oneyndelijck is / soo heeft hy nochtans hem selven cleyn ghemaect/ende als in een ghetrocken: van ghelijcke moet oock onse Oratie int wtseggen sijns lofs / twelck geen mate en heeft/ nochtans haer selver een mate stellen.

Drie dingen zijnder bysonder/de welcke de herten der Discipelen ende der Crijchsknechten plegen te ontsteken om haer wel ende ridderlijck te quyten/te weten/de Verwonderinghe die sy van haren Meester ende Capiteyn hebbé/de Liefde die sy tot hem dragen/ende de Belooninghe die sy van hem verwachten. Op dat wy dan onsen Meester ende Capiteyn JESVM te vlytelijcker moghen ghehoorsamen: wel aen laet ons wt een Godtvruchtighe curieusheyt dese dinghen elck a-part in hem bemercken ende overdencken. Inden eersten/hoe seer hy allesins te ontsien ende te verwonderen is: ten tweeden/ hoe seer hy te beminnen is/ende daeromme oock nae te volghen: ten lesten/hoe groot de vrucht deser liefden is.

T'inhout vã dese Oratie.

Het

Het eerste deel.

Hoe seer Jesus al lesing te ontsien ende te verwonderen is.

DE Orateurs hebben hier voor een gewoonte/Exempelen der beroem-der Princen ende Vorsten by te brẽ-ghen/op dat de ghene dien sy arbey-den te verheffen/door de vergelijckinge meer-der ende grooter werde. Maer onse Prince eñ Vorst Christus gaet alle de hoocheyt des Werelts in sulcker voegen te boven/dat al tgene tot dien eynde by ghebracht wort/hoe seer het oock wtmuntet/geen licht/maer duyster-nisse hier veroorsaeckt. Want wiens af-comste en schijnt geen roock te wesen/somense teghens d'afcomste Jesu verghelijckt/die op een onwtsprekelijcke ende onbegrijpelijcke maniere God van Gode altoos sonder tijt gheboren wort/dien eeuwighen ende alder-hoochsten Vader in alles ghelijck? Wiens ja oock menschelijcke gheboorte de claerheyt van alle Coninghen lichtelijck verduystert/ als die buyten den ghemeenen loop der na-
Luc. 1. tueren/door het bevel des Vaders/door de werckinghe des H. geests/door de bestieringhe des Enghels/sonder toedoẽ van eenich mans persoone/een Maghet van een Maget wten
Ioh. 1. Hemel swangher zijnde/mensch inder tijdt gheboren is:ende so mensch gheboren is/ dat hy noch ophiel God te wesen/noch door onse vuylicheyt eenichsins besmet werde?
Bar. 3. Voort/wien machmen bedencken die grooter is als hy/die over alle dinghen wtghe-stort zijnde/nochtans in gheen plaetse beslo-

ten

en wort / maer in hemselvẽ ongemetẽ blijft?
Dien vintmen rijcker als hy/die daer is het Iac.1.
upperste goet/waer wt alle goet vloept/ ende
nochtans niet vermindert en wort? Wie isser Heb.1.
doorluchtigher als hy /die daer is het schijn-
el vande glorie des Vaders / ende die al- Ioha.1.
leen verlicht alle menschen comende in dese
werelt? Wie isser machtigher als hy/dien die Matth.18
almoghende Vader alle macht gegeven heeft
inden Hemel ende opter aerden ? Wie isser Gen.1.
crachtigher als hy /die met een slecht oogen-
wencken alle dinghen gheschapen heeft : door Marc. 4.
wiens bevel de Zee gaet legghen/de ghedaen-
ten der dingen verandert worden/de steckten Ioh. 18.
ende qualen ophouden / de gewapende Man-
nen ter neder storten/de Duyvelen veriaecht
worden/de Elementen ten dienste staen / de Matt.28.
steenen scheuren/de dooden verrijsen/de Son-
naers tot leetwesen comen/ende in summa al
le dingẽ vernieuwt wordẽ? Wie isser heerlijc- Phil.2.
ker eñ eerweerdiger als hy/over den welcken
de Engelen verwondert zijn/door dẽ welcken
de Duyvelen schudden ende beven/onder den
welckẽ dese Middelwerelt ootmoedelijc haer
nederbuycht/ten aensien vanden welcken die
hoochverheuen Coningẽ des Werelts beken-
nen datse niet dan Aert-wormkens en zijn?
Wie isser stercker eñ onõwinnelijcker als hy/ Ose.13
die alleen de doot/de welcke voor anderen on-
verwinnelijck was/door sijn doot verwonnẽ/
eñ de tyrannie des Sathans door een Hemel- Col.2.
sche cracht tõdergebracht heeft? Wie isser die Act.2.
met meerder recht mach triumpherẽ als hy/
die de Helle opgebroocken ende berooft heeft/ Eph.4.
ende

ende verghefelschapt zijnde met soo veel god-
Heb. 1 vruchtighe zielen/victorieus tē Hemelwaerts
opghesteghen is / al waer hy sidt ter rechter
Gen. 1. hant Gods des Vaders? Wie isser wijser als
hy / die op een wonderlijcke maniere alle din-
Sapi. 11 ghen geschapen heeft/sulcx dat hy oock in een
Bieken vele ende groote tekenen sijnder wijs-
hept ghethoont ende gelaten heeft? die op een
sonderlinghe ordinantie ende overeenstem-
minghe der dinghen /al datter is / tsamen-
voecht / onderhout / regheert: gaende over
alle dinghen / ende nochtans van hem selven
niet schepdende: alle dinghen beweghende/ en
selfs onbeweechlijck zijnde: alle dinghen ont-
1. Cor. 1. roerende / ende selfs ghesadich blijvende? die
alle de wijshept der Weerelt-wijsen so verre
overtreft/dat haer luyder wijshept bydе sy-
ne in gelijckenisse genomen/niet dan enckele
Matth. 17 dwaeshept en is? Wiens authoritept behoo-
ren wy meer te achten als des genes/vanden
welcken de Vader openbaerlijck ghetuycht
heeft/Dit is mijn beminde soone/inden welc-
ken ick een goet behaghen hebbe: luystert na
Heb. 4 hem? Wien behooren wy meer te ontsien als
hem/voor wiens ooghen alle dinghen claer
Luc. 12. ende openbaer zijn? Wien behooren wy meer
te vreesen als hem/die binnen een oogen-blick
Psal. 44. tijts ziele ende lichaem mach werpen inder
Hellē? Wie isser schoonder als hy/wiens aen-
schijn te beschouwen/de hoochste salichept is?
Met een woort gesept/ Ist datter veel dingen
Apoc. 1. om haer outhepts wille te meer geacht wor-
den: wie isser diesaengaende meer te achten
als hy/die noch beginne gehadt heeft / noch
eynde

onde hebben sal?
Dan t'sal by avontuer beter voeghen / dat Jesus
wy kinderen ons over het kindt verwonde- als een
en/want hy hem oock in dit deel wonderlijck kint voor
eropenbaert: dattet verworpenste in hem is/ ghestelt.
t meer te achten/als het gene byde menschen
alder meeste geacht wort. Ende voorwaer/ Luc.2.
oe groot was hy wel/den welcken een cleyn
krepende Kindeken zijnde/in Doecxkens ge-
wonden / in een Kribbe daer hene ghelept /
ochtans de Engelen wt den Hemel vercon-
ichden /de Herderkens aenbaden / oock aen
adet die hem ter werelt ghebracht heeft: den Esa.1.
welcke de stomme Beesten bekende/ de Ster- Mat.2.
e aenwees / de Wijsen eerbiedich waren /de
Coninck Herodes vreesde: om den welcken Luc.2.
e gheheele stat van Jerusalem in rep ende
oer was/den welcken de heylighe Simeon
mhelsde/ vanden welcken Anna Proheteer-
e/door den welcken de herten der godvruch-
igher menschen tot een hope der salicheyt op
hebuert werden? O ootmoedighe grootheyt.
O groote ootmoedicheyt. Ist dat wy over
nieuwe dingen verwondert zijn: wat isser opt
ulcx ghesciet? wat isser opt sulcx ghehoort?
wat isser opt sulcx in s'menschen sinne gheco-
men? Ist dat wy over groote dinghen ver-
aest staen: wat isser in alle manieren groo-
ter als onse JESVS / den welcken ghene
creatuere met monde wtspreken /ghene crea-
ure met gedachte begrijpen can? So yemans
hem onderleyt dese sijn grootheyt in een Ora-
tie te bevaten / die sal veel sottelijcker doen/
als of hy hem onderleyde den grooten Zee

Oceanus in een cleyn Croesken te scheppen. Sijn ongheme[t]enheyt is meer te verwonderen/als te verclaren: ende des te meer te verwonderen/hoe wyse min connen verstaen.

Ioh.1. Ende waeromme souden wy weygeren dit te doen/ghemerckt die naemcundighe Voorlooper des Heeren/Johannes/hemselven kent onweerdich te wesen/dat hy den bandt synder schoenen soude ontbinden? Dus/lieve kinderen/laet ons wt een heylige hooveerdicheyt roem dragen op dit hooch-vernaemde Kint Jesum/onsen Meester:laet ons roem draghen op desen onsen voornemenden Capiteyn. Laet syn heerlyckheyt ons eenẽ moet gheven om yet godtvruchtelyck te derven bestaen: laet ons in hem alleen onsselfs behaghen/so dat wy alle syn goederen ons met hẽ ghemeen houdende/onsselfs te goet achten dan dat wy/daer wy ons nu eens onder sulcken grooten Capiteyn begheven hebben/den Werelt ende den Sondẽ/die certeyn seer scandelycke ende versoeyelycke Heeren zyn/souden willen dienen.

Het tweede deel.

Hoe seer Jesus te beminnẽ is/ende daerõme oock nae te volgẽ.

MAer de Duyvelẽ verwonderẽ haer mede ende beven voor Jesum/den welcken de godvruchtige menschen alleen beminnen. Waeromme ghelyck het tweede deel van dese Oratie ons naeder raeckt/so moeten wy oock des te neerstelycker daer op letten/naementlyck/om hoe

Iac.2. veel verscheyden oorsaken wille wy Jesum

ehooren te beminnen / ofte eer wederom te
eminnen: als die ons doen wy noch niet en
aren / voor alletijt in hemselven / inden welc-
k alle dingen doen al beslotē waren / bemint
eeft. Hy heeft ons dan doen wy noch niet en Gene. 1.
aren / door sijn aenghebooren goetheyt
heschapen / ende heeft ons gheschapen niet
iderley Dier / maer een Mensch: ende hy
eeft ons gheschapen nae sijn even-beelt / dat
s / des opperstē goets deelachtich / ende heeft
oor de wtblasinghe sijns heylighen monts /
n levendighe gheest in ons verweckt. Hier- Ibid.
eneffens / heeft hy alle d'andere Ghedierten Psal. 90.
nsen ghebiet onderworpen: hy heeft d'Enge-
n tot onser bescherminghe geordineert / en-
e heeft so voort dese wijde ende schoone We-
elt ons te ghebruycken ghegeven. Waerinne Eccl. 43
y ons / als in een wtghenomen heerlijcke
chouw-plaetse / gestelt heeft / op dat wy wt
e geschapen dingen de wijsheyt des Schep-
ers souden bespueren / sijn goetheyt souden
eminnen / sijn macht souden ontsien: ende op
at sulcx te beter geschieden mochte / heeft hy Eccle. 17
ns mettet behulp van so veel sinnen versien /
iet so veel gaven des ghemoets verciert / met
ulcken doorsichtigen verstant verlicht. Wat
achmē bedenckē dat wondelijcker / dat ge-
ickiger was als dit schepsel? Dan siet doch
oe de nijt / eylaes / het geluck altoos volghet.
Door de listichheyt des Serpents is de ellen- Gen. 3.
ige mensch inde sonde / dat is / tot min als
iet vervallen. Maer / o goede Jesu / door Ephe. 2.
atten onwtsprekelijcken raet / door watten
nghehoorden exempel / door watten over-

grootē liefde/hebt ghy uwen schepsel wederom te rechte ghebracht? Want ghy hebt dit op sulcker wijse gedaen/datment by nae voor goet rekenen mach dat hy viel/ ende het niet vreemt en zy/so yemant desen schult geluckich noemde te wesen. Wy waren aen v/ als aenden genen die ons gheschapen hebt/met allen seer ghehouden:maer aen v/als aen den ghenen die ons dus wederom te rechte ghebracht hebt/zijn wy noch al veel meer ghehouden. Ghy zijt van selfs wtet rijcke uws Vaders
Gen. 3. hier in dit dal van onsen ballingschap ghecomen/op dat ghy ons die wtet Paradijs verdreven waren / maken soudt Burghers des Hemels. Ghy hebt onse menschept aenghenomen/op dat ghy ons uwer godlijcker nature deelachtich maken soudt. Ghy hebt onsen aertschen Slijm aenghetrocken/ op dat ghy ons met de glorie der onsterflijckheyt becleeden soudt. Onder onse ghedaente schuylende/ hebt ghy in dese bedroefde werelt veel iaren verkeert/op dat ghy ons ymmers so tot een weder-liefde t'uwaerts aenporren soudt. Ghy zijt naect in dit licht/ofte/dat der waerheyt ghelijcker is/in dese duysternisse voortghecomen:ghy hebt met ons/ ende dat meer is/voor ons geschreyt/gedorst/ghehonghert/ coude gheleden/hitte verdraghen /ghearbeyt/ vermoeyt gheweest/behoeftich gheweest/ gewaect / gevast:alle welcke onse catijvicheden ghy onderworpen hebt willē wesē/op dat ghy ons daer van bevrijden/ende tot de ghemeenschap uws selfs/dat is/des oppersten goets/ brengen soudt. Daer nae gheduerende den
2. Pet. 1.

gheheelen loop uws alderheylichsten levens/
met watte crachtighe Exempelen hebt ghy
onse herten ontsteken? Met watte salige Lee-
ringhen hebt ghy ons onderwesen? Met wat-
te wonderlijcke Miraculē hebt ghy ons wac-
ker ghemaeckt? Met watte lieflijcke Ver-
maningen hebt ghy ons getrocken? Met wat-
te vaste Beloften hebt ghy ons genoodet? so
dat daer geen bequamer wech om tot u te co- Ioh. 14.
men en is/ als door u selvē/ die alleen de wech/
de waerheyt ende het leven zijt. Eñ ghy hebt
ons desen wech niet alleen aengewesen/ maer
oock gheopent/ also ghy voor ons gebonden/
getrocken/ veroordeelt/ bespot/ bespoghen/ ge-
slagē/ ende een Lam sonder smette op den Au-
taer des cruys opgheoffert hebt willen we-
sen: op dat ghy ons door uwe banden ontbin-
den/ door uwe wonden ghenesen/ door uwen
bloede afwasschen/ door uwe doot tot de on-
sterfelijckheyt opvoeren soudt. Int corte ghe-
seyt/ Ghy hebt u geheel aen ons te cost gehan-
ghen/ om doort verlies (soot moghelijck waer
gheweest) uws selfs/ ons verlooren men-
schen te behouden. Vander doot verresen zijn- Marc. 16.
de hebt ghy den uwen so menichmael geopen- Act. 1.
baert/ ende zijt in haerlupder teghenwoordic-
heyt wederom nae den Vader vertrocken: op
dat de Leden een betrouwen hebben souden
om derwaerts te comen/ werwaerts sy nu ge-
sien hadden dat het Hooft voorgegaen was.
Daer nae om uwe Vrienden meer te versterc- Act. 2.
ken/ hebt ghy den Vader nu versoent zijnde/
dat sonderlinghe pant uwer gestadigher lief-
den/ den H. gheest/ nedergesonden: op dat wy

Roma.6. der werelt ghestorven zynde/der waerachte-
lijcker ende salichlijcker in u levẽ souden/ als
wy door onsen eyghen geest wel doen. Segt
my / hoe mocht ghy uwe uterste liefde ons
claerlijcker bewijsen? Nochtans dese soo vele/
dese soo groote dingen en waren voor u daer
toe noch niet ghenoech. Want wie soude con-
nen verhalen door wat al dooden der Marte-
laren/ghy ons een moet geeft om dit teghen-
woordighe leven te versmaden? Door wat al
exempelen der Maechden / ghy ons aenstoot
om een suyver ende cuysch leven te leyden?
Door wat al heuch-tekenen der Heyligen/ghy
ons aenport tot de godtvruchtichheyt? Door
wat al wonderlijcke Sacramenten uwer
Kercke ghy ons bevesticht / ghy ons rijck
maeckt naeder zielen? Hoe vertroost ghy ons/
hoe buert ghy ons op / hoe wapent ghy ons/
hoe onderrecht ghy ons / hoe vermaent ghy
ons/ hoe treckt ghy ons / hoe ruckt ghy ons
wech/hoe verandert ghy ons / door uwe ver-
borghen Schrifture: waerinne ghy ghewilt
hebt dat eenige levendige voncxkens van u
schuylen souden/de welcke eenen grootẽ brant
der liefden verwecken souden/so yemandt die
wt een godvruchtige neerstichheyt arbeyde op
te wroeten? Ten lesten / Hoe comt ghy ons aẽ
alle canten te gemoet/so dat wy uws niet en
2.Pet. 3. moghen vergheten? Ghy verdraecht vader-
Luce. 15. lijck die teghens u sondighen: ghy ontfangt
goedertierlijck die weder tot u keeren. Ghy
en verwijt den danckbaren menschen uwe
weldaden niet: ghy en verwijt den bekeerden
Sondaers hare sonden niet. Ggy prickelt
ons

ons aen/ghy treet ons onderwylen door hey-
melijcke Inspraken. Ghy verbetert ons door
tegenspoet/dien ghy ons toesendet: ghy lockt
ons aen door voorspoet/dien ghy ons laet ge-
nieten. Ghy zijt in alle manieren vlijtich/uwe
blakende liefde houdt nerghens op / om ons
op te queken/om ons te versterken / om ons
te beschutten/om ons salich te maken. Maer
hoe weynich ist / mijn lieve Mede-discipelen/
dat wy wt so veel dinghen wten ruygen over-
gheloopen hebben? eñ nochtans siet ghy dat
de hoop deser weldaden groot is. Laet nu ye-
mandt die wil/ met opghepronckte woorden
gaen prijsen Pylades / Orestes / Pirithous /
Theseus / Damon ende Pythias: der welc-
ker onderlinghe liefde ende weldaden by de-
se vergeleken / niet dan bueselinghen en zijn.
Ende al dit heeft hy ons van selfs ghedaen/ Rom. 3.
sonder dat wy sulcx int minste op hẽ verdient Tit. 3.
hadden: ja ons die van hem vluchtedẽ/ die sijn Rom. 5.
vyanden waren / ende vande welcke hy niet
met allen wederom te verwachten hadde.
Ist dat d'eene mensch / ooc door redelijcke ge-
diensticheden/ veroorsaeckt wort om den an-
deren lief te hebben: en sullen wy desen onsen
Schepper/desen onsẽ Behouder/die ons dus
lief ghehadt heeft/ dus veel op ons verdient
heeft / ten minsten niet wederom lief heb-
ben / daer hy dit hier voor van ons / ende
dat noch tot onsen besten/alleenlijck begeert?
Een Diamant wort weeck doort bloet der
Bocken. de Arenden / de Leeuwen/de Lu-
paerden / de Draken / bekennen ende ver-
ghelden den weldaet die haer gheschiet: ende

o meer als Diamantische versteentheyt van s'menschen herte / indien het door sulcke onghehoorde liefde niet dweech en wort. O meer als Beestelijcke ondanckbaerheyt / indien het sulcke sonderlinge verdiensten mach vergeten. O over-groote onbeschaemtheyt/of sal ick liever seggen ontsinnicheyt/ indien de mensch die dus gheschapen is/dus wederom te rechte gebracht is / dus rijc gemaect is/dus allesins begiftigt is/tot sulcken hope geroepen is/yet soude moghen beminnen als hem
Rom. 11. alleen/inden welcken ende vanden welcken alle dinghen zijn/ende die ons met hem seluen alle dingen geeft.

Iesus dē kinderen sōderling toegedaē, Dan hoe wel dese liefde Jesu alle menschen onder haer begrijpt/soo hebben wy nochtans voor al hem daer voor te bedancken / om dat hy onse/dat is / der kinderen Orde wt een singuliere affectie ende genegentheyt toeghedaen is gheweest ende daer ouer ghehanghen heeft: twelck hy op veelderleye manierē heeft
Esa. 9. laten blijcken. Inden eersten/is hy / ghelijck
Bar. 3. hy bvde Propheten belooft was / een cleyn Kindeken/ niet tegenstaende hy onghemeten
Luc. 1. was/geboren. Hier beneffens/ heeft hy noch in sijns Moeders lichaem besloten zijnde/ door de beweghinge ende verheuginghe eens Kints / twelck oock noch in sijns Moeders lichaem besloten was/ gegroet willen wesen.
Mat. 2. Noch heeft hy terstont doort bloet der onnoseler Kinderen / sijn gheboorte geheylicht willen hebben: op dat hy als een onverwinnelijck Crijsch-overste / met dese Voor-vechterkens het oorloch teghens al het Helsche ghespuys
aenheven

aenheben soude. Voecht hier by / dat hy/also Matt. 21.
sijn triumphelijcke doot nu aenstaende was/
binnen Jerusalem comende/ oock doort ont-
moeten eñ dẽ dienste der kinderẽ heeft willen
vereert wesen/door de stemme der kinderẽ sij-
nẽ lof heeft laten verbreyden. Tot wattẽ min- Marc. 10.
nelijcken/tot watten sorchvuldigẽ Voorstan-
der der kinderen stelde hy hẽ mede/doen hy(de
moeders haer kinderen tot hem brenghende/
om door zijn aenraken gezegent te worden /eñ
de Apostelen soeckende sulcx te beletten) wt
een onweerdicheyt tot haerluydẽ seyde: Laet
de kinderkens tot my comen. Ende hy
heeft de kinderkens niet alleen ghezeghent/
maer heefter oock by gheseyt / Dat nie- Ibid.
mandt int rijcke der Hemelen ghaen sal/
ten zy hy dat als een cleyn kint ontfanget.
Wederom/hoe lieflijck ginct te werck / doen Matt. 28.
hy ernstelijck vermanende dat een yeghelijck
hem wachten soude vande cleyne kinderen te
verergheren/daer by seyde dattet beter waer
dat sulcken mensche een Molen-steen aen sij-
nen halse ghebonden/ende inde Zee ghewor-
pen werde/dan dat hy sulcx doen soude? Ende Ibd.
watten heerlijcken ghetuychenisse voecht hy
daer by tot eere der kinderen? Voorwaer
ick segghe v luyden/haer Enghelen beschou-
wen het aenschijn des Vaders. Wy uwe Cud-
de /die v toegheeyghent zijn/dancken u Jesu
Meester/ende bidden v dat ghy uwe heylighe
handen altoos aen ons houden wilt/ ende be-
waren van yemant te verergeren. En ist oock Matt. 18.
niet een groot teken der liefden / dat hy een
kint/twelck int midden ghestelt was / sijnen

Discipelen tot een exempel voorhiel / seggende: Ten zy ghy u bekeert ende wort ghelijck dat kint / ghy en sult niet comen int rycke der
Ioh.3. Hemelē? En behoort het mede niet tot dit selfde propooste/tghene hy Nicodemus / die hem vraechde door wat middel hy tottet onsterfelijck leven comen mochte/tot een antwoort gaf: Ten zy yemant herbooren/dat is/wederom een kint werde / en mach hy het rijcke Gods niet sien? Sulcken behagen heeft Christus onse Overste/aende kintsheydt gehadt/ dat hy oock de oude luyden dwinghet wederom kinderen te worden / indien sy onder sijn geselschap/buyten het welcke geen hope der salicheyt en is/toegelaten willen wesen. Met
1.Per.2. Christo accordeert Petrus/ons vermanende dat wy als nieuw-gheboozen kinderkens
Gala.4. melck begeeren sullen. Oock Paulus: Mijn kinderkens/seyt hy/die ick op een nieuw herbare tot dat Christus in v volmaeckt werde.
Heb.5. Op een ander plaetse gheeft hy den cleynen kinderen in Christo melck te drincken. Diergelijcke Spruecken zijnder veel inde H. Scrif tuere. Summa/het Christendom en is anders niet als eenderleye herbooringe/dat is / dat wy wederom kinderen worden. Groot is dan Kinderen/groot is/seg ick/ de verholentheyt der kintsheyt /waer mede Jesus hem soo seer vermaeckt heeft. Laet ons onse kintsche iaren niet cleyn achten/de welcke die rechte Weerdeyn der dinghen soo hooch gheset heeft. Alleenlijck laet ons schicken soodanighe kinderen te wesen als Jesus bemint: hy bemint onnoosele/suyvere/leerlijcks/simpele / kinderk.
Laet

Laet ons oock ghedachtich wesen / dat dese Gode aenghename Kintschept gheleghen is/ niet inde jaren/maer inde herten:niet inde tijden/maer inde zeden. Want daer is eenderleye verkeerde (daer wy ons seer voor te wachten hebben) soorte der kinderen / die gheen hayre aen haren kinne hebben / maer ruych van herten zijn : die onnanbaer van jaren zijn/maer van wegē haer snoode schalckheyt onder de Ouden gerekent mogē wordē. So dattet een nieuwe soorte der kintschept is/ Sap.4.
die Christus ons voorwent/te wetē/ eē kintscheyt sonder kintsche wercken: een oude kintscheyt / die niet / segick / int ghetal der jaren/ maer inde onnoselheyt eñ simpelheyt bestaet. En geeft Petrus dat niet claerlijck te kennē/ 1.Pet.2.
als hy schrijft : Afleggende alle boosheyt/alle bedrogh/ listicheyt/ghevepnstheyt/nijdicheyt ende achterclap/ als nieuw-gebooren kinderkens/zijt begerich nae den redelijcken eñ ongevalschtē melck/op dat ghy daerinne moocht opwassen ter salicheyt? Waeromme voecht hy daer by Den redelijcken?Op dat hy de onverstandicheyt / met de welcke de kintschept ghemeenlijck behanghen is/wtsluyten soude. Waeromme treckt hy daer af de nijdicheyt/ de geveynstheyt ende dierghelijcke gebreken/ de welcke den ouden luyden als eyghen zijn? Op dat wy souden weten dat de kinderen Christi/niet van weghen haer gheboorte ende afcomste/maer van weghen haer simpelheyt ende suyverheyt/gheweerdeert worden. Op 1 Cor.14
deser wijse schrijft oock Paulus:Zijt/seyt hy/ in de ercheyt cleyne kinderen/maer in het ver-

stant volmaect. Daer is inde kinderen eenderleye aengheboozen goethept/ende een schaduwe ende voozbeeldinghe der onnooselhept/ ofte/om duydelijcker te segghen / eenderleye hope ende aert der toecomender deucht / namentlijck/het buychelijck ende in alles reckelijck ghemoet:de schaemte/een alderbeste Bewaerster der onnooselhept: het verstant van grove ghebreken noch vry ende onbesmet: de leuendichept des lichaems ende de bloem der vloeyender Jeucht/ende yet twelck sy/ick en weet niet hoe/met den Geesten ghemeen hebben. Want ten gheschiet niet te vergeefs/ als de Enghelen haer openbaren /datse haer inde ghedaente van een kint laten sien. Oock seytmen dat de Swerte-constenaers / alsse door haer besweeringhen eenen Geest tharen dienste laten voortcomen/hem int lichaem van ee kint doen verschijnen:hoe veel te liever sal die Hemelsche geest door godvruchtige ende heylighe ghebeden aengheroepen zijnde /in sulcken wooninghe hem laten vinden? Soo nu by dese gauen der natuere inde kinderen / comt het navolgen van dit opperste ende volmaecte kint/dan sullen sy eerst schijnen kinderen te wesen/die teghens hem danckbaer zijn / die sijns weerdich zijn. Doch wie soude hem die ons sulcken gunste getoont heeft/ons sulcken liefde bewesen heeft/niet lief hebben? Ende de cracht der waerachtigher liefde is sodanich/ datse ons aendrijft om den ghenen dien wy lief hebben/soo veel moghelijck is / ghelijck te wesen. Ist dat de menschelijcke liefde dit in ons werct: hoe veel te meer sal de Godlijcke

liefde

liefde(by de welcke de menschelijcke liefde
maer een schimme is) in ons verwecken een
begeerte om sulcx te doen? Dus indien wy
Jesum/niet metten monde/maer metter her-
ten lief hebben/soo laet ons oock trachten
Jesum/nae onse vermoghen/met onse leven
wt te drucken. Jst dat wy hem als een man
niet connen naevolghen: laet ons kinderen ten
minsten hem als een kint naevolghen. Alhoe
wel dit gheen kinderen werck is / iae oock
gheen ouder luyder werck is: doch twelck
veel al in niemant beter als inde kinderë wel
gelaecht. Want alsser yet met s'menschen hul-
pe te doen is/dan letmen op de sterckheyt / op
de iaren/op het manlijck gheslachte: maer als-
ser yet met Gods gratie/ende niet met der na-
tueren hulpe/wt te rechten is/dan openbaert
haer de geest des te crachtelijcker / hoe daer
min hulps aent vleesch ghevonden wort. En- Phil.2.
de waerom souden wy mistrouwen/ waerom
souden wy twijfelen dit te bestaen/aenghesien
hy dien wy soecken nae te volghen / selfs ons
verlicht / verandert ende daer toe bequaem
maeckt? Wie heeft den Jonghelinck Daniel Dan.13.
sulcken verstant gegeven? Wie heeft den Jon- 3.Reg. 3.
ghelinck Salomon sulcken wijsheyt gegeven?
Wie heeft den Jonghelinghen inden gloeyen Dan.3.
den Oven sulcken stantvasticheyt ghegeven?
Wie heeft den Jongelinck Samuel bequaem 1.Reg.3.
ghemaeckt om met den Heere te spreken? Wie
heeft den Jonghelinck Nicolaus? Wie heeft
Egydius? Wie heeft Benedictus? Wie heeft
Agnes? Wie heeft Cecilia? Wie heeft so veel
teedere Maechdekens sulckë mannelijcken eñ
onder-

onverwinnelijcken vromicheyt ende sterckheyt ghegeven? Voorwaer/niet de natuere/ maer Gods gratie: ende hoe de natuere minder helpt/hoe de gratie wonderlijcker werct. Laet ons dan stuenende op dese gratie/met
3 Esd. 8. een cloeck ghemoet beghinnen Jesum nae te volghen: laet ons nimmermeer onse ooghen van hem/als van het eenige Wit ons levens/ afslaen.

Wat Jesus met sijn leven ons al leert.

Wy hebben in Jesus een volmaect Exemplaer ẽ Voorbeelt des deuchts: buyten hem hebben niet met allen te soecken. Al sijn leven gheeft te kennen/wat ons te doen staet. Ende om dit te bewijsen/wat heeft ons dit
Luc. 2. aldersuyverste Kindt van een aldersuyverste Maget gheboozen/gheleert/dan dat wy alle de vuylicheyt ende de besmettinghe des werelts sullen schouwen? dat wy hier opter aerden sullen schicken een Enghelsch leven te leyden/dat is/sodanige allenskens te worden/als wy hiernamaels altoos wesẽ sullen? Nu also de gheest Jesu alderleye vuylicheyt ende besmettinghe hatet ende een schricke daer voor heeft: so hatet sy nochtans ende heeft een schricke insonderheyt voor de beestelijcke wellustichheyt/die voor den mensche gantsch oneerlijck is/ ende gheensins en betaemt.
Ibid. Wat heeft ons dit Kint in eẽ vreemde Stadt gheboozen/in een vervallen Hutte ter werelt ghebracht/in een Kribbe daer hene gheleyt/in Doecxkens gewonden/geleert/dan dat wy altoos gedachtich sullẽ wesen dat wy hier maer Gasten ende Vreemdelingen voor een

een weynich tijts zijn? dat wy vertredende eñ versmadende de bedriegelijcke rijckdommẽ eñ valsche eere des werelts / vry eñ onbecommert door god vruchtige werckẽ ons spoeden sullen nae dat Hemelsche vaderlant: alwaer wy nu al metter herten behooren te leven / niet teghenstaende wy met onse lichamelijcke voeten de aerde noch betreden? Wederom / Matth, 2.
wat heeft hy ons gheleert vluchtende in Egypten / dan dat wy in alle manieren sullen vlieden het gheselschap der verkeerder menschen / die daer over wt zijn om Jesum / dat is / de onnoselheyt ende de versmaetheyt des werelts in ons wt te blusschen? Wat heeft hy ons gheleert hem latende besnijden / Luc, 2.
dan dat wy die ons nae Christum haesten / de hinderlijcke genegentheden des vleeschs afsnijden sullen? dat wy als in onsselfs ghestorven zijnde / alleenlijck door den gheeste Jesu leven sullen? Wat heeft hy ons ghe- Ibid.
leert hem latende opofferen inden Tempel / dan dat wy van Kintsbeen aen ons gheheel Gode ende der heyligher dinghen sullen opdragen ende toeeygenen? dat wy straex / ter wylen het Vat onser herten noch suyver ende claer is / Jesum indrincken sullen? Daer en is gheen tijdt des levens onbequaem om de Godvruchticheyt te leeren: maer de alderbequaemste tijt om Christum te leeren is / als wy noch vande werelt niet en weten. Kinderen / legghet nu by v selfs over met watte deuchdelijcke oeffeningen dit Kint / twelck dus gheboren is / dus Gode toegheeyghent is / alle sijn kintsheyt overghebracht heeft.

Sonder

Sonder twijfel niet met ledich te gaen / niet met eeten / niet met slapen / niet met onnutte Spelen te hanteren / niet met sotte Fabelen te vertellen/niet met hier ende daer te loopen/ gelijck de gemeene kinderen doen: maer met sijnen Ouders te gehoorsamen/ met heylighe Ghebeden te storten/met Leraers te hooren/ met yet goets by hem selvē te mediteren/ met van deftighe ende stichtighe Materien met sijn mede-iarige kinderen te sprekē. En heeft
Luc.2. Lucas dese ende diergelijcke dinghen sommierlijck niet begrepen/als hy seyt: Het kint nam toe ende werde ghesterckt vol van wijsheyt/ende de gratie Gods was in hem? En siet ghy hier niet merckelijck een nieuwe soor-
Pro.22. te der kintsheyt? Vande oude kinderen vintmen geschreven / De dwaesheyt is inde hertē der kinderen tsamen-gebonden: van dit nieu-
Luc.2. we kint hoort ghy/Vol van wijsheyt. Wat wenden wy langher de onwetentheyt onser kintsheyt voor / daer wy hier hooren / niet slechtelijck van een wijs kint / maer van een kint vol vā wijsheyt? Let daer op hoe dit kint de ordre van alle dinghen ommekeert / hy die
Apoc.21. daer seyt: Siet / ick vernieuwe alle dinghen.
Esa.29. De wijsheyt der Wijsen wort teniet gedaen/ de verstandicheyt der Verstandighen wort verworpen / ende de Kinderen werden met wijsheyt vervult. Hier voor danckt hy den
Luc.10. Vader: Om dat ghy/seyt hy/ dese dingen verborghen hebt voor den Wijsen / ende hebtse den cleynen Kinderen gheopenbaert. Van op dat wy niet nae de sotte ende vermomde wijsheyt des Werelts souden staen / voecht de

Evangelist terstont daer by: Ende de gratie Luc.2.
Gods was in hem. Die mensch is eerst recht
wijs/ die dwaes is voor de werelt/ ende in
Christo alleen smaecks vindt. Christus en
wort niet bekent wt de Scriften der Philo-
sophen/niet wt de subtijlheden der Disputan-
ten/ maer door een sinceer ende louter ghe-
loove: door de hope wordt hy ghehouden/
door de liefde wort hy gebonden. Wat al din- Ibid.
ghen heeft ons dit Kint voort gheleert/ doen
hy twaelf iaer out zynde hem selven sijnen
Ouders ontschool/ ende oock buyten tghe-
selschap sijnder Maghen ende Bekenden bly-
vende/nae drie dagen gevonden werde? Maer
waer werde hy ten lesten ghevonden? Werde
hy ghevonden in een Speel-plaetse? in een
Dants-schole? Werde hy ghevonden op de
Strate? op den Merckt? Hoort toe Kinderē/
waer Jesus gevondē werde/eñ ghy sult daer
wt verstaen/waer ghy behoort te verkeeren.
Hy werde inden Tempel gevonden/sittende
int midden der Leeraers/ haer luyden hoo-
rende eñ vragende. Wat heeft ons Jesus met
dit sijn wonderlijcke werc geleert? Daer en is
niet aen te twijfelen of hy heeft ons een groote
sake/een wichtige sake/een sake die ons na te
volghen staet/geleert. Wat doch? Wat? Dat Ephe. 4.
wy/als Christus in ons aenwasset (want hy
oock in ons ghebooren wort/ende sijnen was-
dom door de graden des tijts heeft/ tot dat
wy een volmaect man worden/inder mate sijn
der volheyt) de natuerlijcke affectie ende ghe-
neghentheyt die wy tot onse Ouders ende
Vrienden hebben/tot God sullen trecken: dat

wy ons hier nerghens over sullen verwonderen/hier niet sullen beminnen/dan in Christo / ende Christum in alle dinghen: dat wy sullen ghedencken dat wy een waerachtich Vader/een waerachtich Vaderlant / waerachtighe Vrienden ende Maghen inden Hemel hebben. Ende op dat niemandt dit en
Luc.2. neme als ofmen de Ouders niet en behoefde te achten / niet en behoefde te ghehoorsamen / ja datmen teghens haer opstaen mochte : soo volcht daer / Ende hy was haer luyden onderdanich. Certeyn / niemandt bemint syn Ouders waerachtelijcker / niemandt eert haer godtvruchtelijcker / niemandt is haer onderdanichlijcker ghehoorsaem / als die haer in deser manieren niet en achtet. Wat is sitten inden Tempel? In Hemelsche dinghen sijnen ruste soecken / ende om die te leeren/een herte van alle wereltsche becommernissen ontledicht/medebrenghen. De menschelijcke sorchvuldicheyt verstroyt het herte: de Godelijcke wijsheyt soect ruste en-
1.Cor.1. de stilte. Van wien soudē wy noode leeren/hoe souden wy nae onse Meesters niet geern luysteren/daer dit Hemelsche kint / de wijsheyt Gods des Vaders / int midden der Leeraers sidt/hoorende ende vraghende / maer so antwoordende/dat een yeghelijck over sijn wijsheyt verwondert was? Ende dit en is niet vreemt / aenghesien hy de ghene was / byden welcken alle de wijsheyt des werelts sotheyt is. De cundtschap der Loyen ende Wetten/ de kennisse der Philosophie / de wetenschap der Medecijnen/ zijn heerlijcke / wtgenomen/

achtbare saken: dan soo wanneermen Jesum hoort spreken / zijn alle Scientien niet dan dwaeshept. Indien onse antwoordt gheen verwonderinghe der wijshept inde herten der geenre diet hooren/verwecken can: latet ymmers eenen smake hebben nae de nederichept ende goedertierenhept/latet eenen geure hebben nae de onnoselhept ende eenvuldichept. Wederom/hoe ghehoorsaem / hoe onderdanich behooren wy onsen Ouders ende Meesters/die wy als tot besondere Ouders ons verstants hebben/te wesen:dewijle die Heere van alles/hoe wel sijn Ouders hem niet en verstonden / nochtans haer lupden onderdanich zijnde/wederom nae Nazareth ghekeert is? De liefde/de eerbiedichept / die wy onsen Ouders schuldich zijn/verepscht dat wy altemet haren wille doen sullen / niettegenstaende wy yet beters voorhebben. Maer nu Luc.2.
ist de pijne weert te hooren met watten bequamen eynde Lucas de kintshept Jesu besloten heeft. Jesus/sept hy/nam toe in wijshept/ iaren ende gratie by Gode ende de menschen. Wat heeft hy ons hier al met weynich woorden gheleert? Inden eersten /dat/als de iaren in ons vermeerderen/de godvruchtichept dan oock in ons behoort te vermeerderen :op dat van ons met recht niet ghesept en wert / tgene Augustinus vanden ghemeenen loop der August.
menschē sept/Hoe ouder/hoe snooder. Item/ dat wy inden prijselijcken strijt van inder duecht te voorderen/ nimmermeer stille sullen staen/meenende dat wy t'nu al vercregen 1.Cor.19. Phil.3.
hebben/daer wy nae trachteden:maer dat wy

ghelijck de gene doen die in een Ren-bane loo-
pen /dat achter onse rugghe is/verghetende/
nae tgene dat voor handen is/ons wtstrecken
sullen/ende altoos van het goede tot het be-
ter/van het beter tot het beste sullen spueren/
tot dat wy aen den wtersten Pale/ dat is / het
Socrates. eynde ons levens geraken. Socrates nu out
eñ bedaecht zijnde was seer begeerich/als of
hy niet met allen ghewetten hadde / om van
een yeghelijck te leeren: insghelijcx sullen wy
mede/hoe wy meer in Christo ghevoordert
hebben(so wy anders waerachtelijck in Chri-
sto ghevoordert hebben) onsselfs min beha-
ghen. De eyghendunckentheyt is een peste
ende verderffenisse der studien / ende der god-
Quintil. vruchticheyt: ende naet segghen van Quinti-
lianus/comen de voor-tijdige verstanden sel-
den tot den vrucht der gheleertheyt ofte der
onnoselheyt. Oock laet ick my voorstaen /dat
de ordre in alle dingen/by Gode ende de men-
schen niet te vergeefs en is. Hier door wort
ons te verstaen gegeven / dat wy voor alle
werck daer op toelegghen sullen / dat onse le-
ven Gode mochte behaghen. Dit doende sal
ons s'menschen gunste van selfs volgẽ. Want
daer en is niet schoonders / daer en is niet
lieflijckers als de duecht: den welcken de eere
des te meer volcht / hoese min begheert wort.

Cõclusie van dit propooste. Wy hebben u / mijn lieve Mede-discipelen/
so cort als ons doenlijck gheweest is/ voorge-
houden het Exemplaer ende Voorbeelt des
kints Jesu/dien wy seer lief moeten hebben/
dien wy seer vlijtelijck moeten navolghen. Eñ
wy sullen geoordeelt worden hem voor so veel

lief te hebben / als wy hem naevolghen: wederom/sullen wy hem des te volcomelijcker navolgen /hoe wy hē hertelijcker lief hebben. Dus laet ons met yverighe gebeden daghelijcx aen hem versoecken/dat hy ons met sijnder liefde wil ontsteken / dat hy ons hem seluen wil ghelijck maken. verstaet cuysch / suyver/onbesmet/sachtsinnich/reckelijck ende seg gelijck/slecht ende recht/die gheen ghemeenschap en hebbē met eenige listichept/ bedrogh/ haet ofte nijt: onsen Ouders ghehoorsaem/ onsen Meesters onderdanich: Versmaders des werelts / Lesers der stichtelijcker boecken / Liefhebbers der Godlijcker dinghen/ die alle daghe in onsselfs beter worden: aengenaem voor den Inwoonders des Hemels/ liefgetael byde menschen/door den ruecke van 2.Cor.2.
eenen goeden naem ende faem/ veel menschen tot Christum treckende. Laet ons dit/seg ick/ daghelijcx aen hem versoecken: laet ons met Eccle.12.
al onse vermoghen hierom arbeyden/ terwijlen onse tijt tot sulcx bequaem is / die dus anders haest wech vlieden sal. Salmen/gelijck Quintilianus oock wel vermaent/ d'alderbeste dingē eerst leerē: wat behoort men eerder te leeren als Christum/boven den welckē niet beters en is ? Ja wat behoort een Christen mensch anders te leeren als hem alleen / den welcken te kennen/het eeuwighe leven is: ge- Ioh.17.
lijck hy selfs den Vader biddende ghetuycht? Ist dat wy dit te werck legghen/ so sullen wy hem die ons dus veel duechts bewesen heeft/ dus veel om onsent wille ghedaen heeft / nae onsen doen eenichsins danckbaer zijn / eñ

hem danckbaer zijnde sullē wy hem voor ons winnen. Wy sullen hem des te volcomelijcker danckbaer zijn / hoe wy hem hertelijcker wederom lief hebben. Wy sullen hem des te meer wederom lief hebben/hoe wy hem meer met onse leven ende zeden wtdrucken. Hoe wy hem meer wtdrucken / hoe wy rijcker in hem worden sullen.

Het derde deel.

Hoe groot de vrucht deser liefden is.

MAer hierentusschen sullen daer sommige misschien dencken/dattet een herde eñ moeyelijcke strijt is / Alle dinghen te laten varen / ende het cruys met Christo op den hals te nemen. Zijt ghedachtich / lieve Broeders / dat het wesen eñ de aert tusschen den Werelt ende Christum
Pro.5. heel verscheyden is. De Werelt / als een op-
1.Ioh.2. gheproncte Hoere/verthoont haer ons int eerste aensien lieflijck ende schoon : naederhandt hoe ghy daer dieper inne treedt/ hoe ghy haer naeder besiet/hoe ghy meer eñ meer bevindt/ datse vuyl ende mismaeckt is / ende de heuren
Luc.9. bitterlijc loont. Ter contrarie/veropenbaert
Matth.6. Christus hem ons van verre aen te sien/hert ende droevich / als wy onse ooghen slaen op den arbeyt/op het lijden / op de versmaetheyt der wellusten/op de versmaetheyt des levens: maer soo yemandt met een gheloovich herte hem op Christum werpet/sal hoe langher hoe meer vernemen/dat hy vriendelijck ende vermakelijck is / ende de sijnen den wech des salicheyts met een verheughinghe doet loopen.

Ten waer by avontuer die eeuwighe Waerheyt de waerheyt int H. Evangelie niet ghesept hadde / als hy spreeckt: Neemt mijnen Juck op u / ende ghy sult ruste voor uwe zielen vinden/ want mijn Juck is soet /ende mijn last is licht. Waerlijck dit is die treftige wech des duechts/daer al lange voor Christus tijdẽ Hesiodus yet wat van int hooft gehadt heeft: de welcke nae sijn segghen / in haren inganck hert ende scherp is/ende in haren voortganck temets slechter ende ghenuechlijcker wordt. Maer wat wech doch soude ons schijnen hert ende scherp te wesen/waer door wy nae een so grooten/nae een so ghewissen belooninge hene trachten? Ist dat/ gelijck Eender sept / de hope der belooninghe / den smerte der geesselinghe versacht : wie en soudet in dit corte leven niet voor een licht/ niet voor een soet dinc houden/waer door hy tot dat Hemelsche levẽ/ twelck nimmermeer ophouden sal / comen mochte? Denckt wattet is/ghestadelijck met Christo inder eeuwicheyt te regneren/dat opperste goet te aenschouwen/te verkeeren ondert gheselschap der Engelen/van alle vreese des quaets tenemael ontslaghen te wesen. Lieve/wie en soude om sulcken belooninghe niet duysent dooden willen sterven? Ende met sulcken belooninghe belooft Jesus / onse groote Capiteyn (die noch bedrieghen mach/noch lieghen can) dat hy sijn Crijchsknechten vereerẽ sal. Laet ons met aendacht letten op den vrucht van onsen doen/ namentlijck/op de eeuwicheyt ende grootheyt der vergeldinghe ; ende hieren teghens overlegghen

Matt. 11.
Hesiodus
Num. 23

hoe cort de tijdt van onsen strijdt hier is / die in allen ghevalle langher niet en duert als
Iac.4. onse leven, ende wat is doch onse levē anders als een damp die een luttel tijts gesien wort? als een droom van een ure?

Onderschept tusschen de Dienaers Christi ende des Werelts
Dan laet ons middelertijdt van dese onweerdeerlijcke belooninghe swijghen / ende laet ons insien hoe grootelijck onse Overste den arbeyt sijnder Crijchsknechten oock in dit leven vergheldet/ende hoe onghelijck het toegaet met de gene die onder de Werelt/ ende de gene die onder CHRISTVS IESVS dienen, Hier van ghetuyghen de Godloosen
Sap.5. selfs int Boeck der wijsheyt aldus / Wy zijn moede ghewordē inden wech der boosheyt ende der verderffenisse: wy hebben sware en lastighe weghen ghewandelt: den wech des Heeren hebben wy niet gekent. De Werelt loct ons aen door een voormomde schijne der goederen / de welcke anders niet en zijn als vergift met honich gemenget. Alsse ons nu aengelockt ende onder haren ghewout heeft/ eylacy/in wattte becommernissen / in watte sorchvuldichedē/in watten ghewoele/in watten verlies/in watten schande/in wattē wroeghinghe der conscientie/tot watten onsaligen eynde brengt sy ons ellendighe menschen? so dat wy nu hier alrede strafs genoech schijnen gheleden te hebben/al waert schoon dat ons gheen Helle en volchde. Maer die verstootende desen schijne des Werelts/ alle haer liefde/ sorghe ende vlijte tot Jesum/ dat is / dat op-
Mat,19. perste goet/aenwenden/sullen nae d'Evange-
lische

lische beloften/ oock in dese tydt hondertfout ontfanghen. Wat is hondertfout ontfangen? Voor valsche waerachtighe/voor onsekere sekere / voor verganckelijcke onverganckelijcke/ voor vergiftichde sincere goederen ontfanghen: inde plaetse vande becommernisse ruste/inde plaetse vant nadencken een betrouwen / inde plaetse vant ghewoele ghesadichept / inde plaetse vant verlies winste / inde plaetse van een sondich leven een duechdelijck leven / inde plaetse vande wroeghinghe der conscientie een inwendighe onwtsprekelijcke blyschap/inde plaetse van een schandelijck eñ onsalich eynde een eerlijcke ende loflijcke doot vercrijghen. Ghy hebt de rijckdommen ter liefden Christi versmaet: in hem sult ghy waerachtighe schatten vinden. Ghy hebt de valsche eere verworpen: in hem sult ghy ver meer geeert wordẽ. Ghy hebt de begeerte van u aerts-ghesinde Ouders gheen ghehoor gegeven: des te liever sal u die Hemelsche vader gaede slaẽ. Ghy hebt de Wereltsche wijshept voor niet gheacht: des te waerachtelijcker ende salichlijcker sult ghy in Christo wijs zijn. Ghy hebt de schadelijcke wellusticheden versoept: in hem sult ghy ver andere weelden vinden. Summa/so wanneer yemant de verborghen / doch waerachtighe rijckdommen Christi/de duysternisse des Werelts nu verdreven zijnde/comt te sien / en sal hy over alle de dinghen/die hem eerst wel aenstonden / die hem eerst seer ontrustichden /niet alleen niet verwondert wesen /maer salse oock als een peste vlieden / vander handt slaen ende een

schricke daer voor hebben. Want het geschiet op een sonderlinghe maniere/datter / so haest als het Hemelsche licht onse herten te deghen beschenen heeft / van stonden aen een andere ghedaente der dingen in ons oprijst. Dat ons een weynich te vooren soet scheen te wesen/ wort ons nu bitter: dat ons bitter scheen te wesen/wort ons soet. daer wy eerst voor ijsden/behaecht ons nu: wy ijsen voor tgheene dat ons behaechde. dat ons eerst eenen glants scheen te hebbē/achten wy nu voor beswalct: dat wy voor sterck hielden / achten wy voor swack: dat wy voor schoon hielden / achten wy voor leelijck: dat wy voor eedel hielden/ achten wy voor oneedel: dat wy voor rijck hielden/achten wy voor behoeftich: dat wy voor verheven hielden/ achten wy voor verworpen: dat wy voor winste hielden / achten wy voor verlies: dat wy voor wijs hielden/ achten wy voor sot: dat wy voor het leven hielden/achten wy voor de doot: dat wy hielden voor dat wy behoorden te volgen/ achten wy voor dat wy behooren te vlieden / eñ contrarie. So dat wy/de ghedaenten der dingen nu schielijc in ons verandert zijnde/ geensins daer van oordeelen / gelijckse ons eerst schenē te wesen. Dus worden dan/sonder eenighe ommeweghen / alle de waerachtighe goederen in Christo alleen ghevonden: der welcker ydele ende bedriegelijcke verbeeldinghen ende
Psal. 4. schaduwen (daer de verdoolde menschē door-
Sap. 15. 4. gaens met sulcken verstroptheyt des herten/ met sulcken hersuymenisse/met sulcke pericu-lē/met recht met onrecht naeagen) de Werelt ons

ons voordraecht / eñ daer mede / als met eenderleye wichelerie / onse ooghen beguyghelt.

Segt my / wat gheluck machmen teghens sulcken gemoet by gelijckenisse setten / twelck nu vry is van dwalingen / vry van passien / sonder nadencken / altoos verhuecht van weghen tghetuychenisse der conscientie / nergens mede becommert / altoos vander aerden tē Hemelwaerts opghetoghen / boven den ghemeenen loop der menschelijcker conditie ghestelt : twelck stuenende op dē hooch-verheuen steen Christus / alle de momaensichden / alle de tuymelingen / alle de tempeesten des werelts / van verre belacht / verby gaet ofte eer deernisse daer mede heeft? Eñ certeyn / waer voor soude de mensch vreesen die Godt tot eenen Voor-vechter heeft? Soude hy vreesen voor schande? Tis de meeste eere om Christus wille schande te lijden. Soude hy vreesen voor armoede? Die hem nae Christum spoeyt / schuddet geern het pack der rijckdommen vanden halse. Soude hy vreesen voor de doot? Daer verlanght hy nae / wel wetende dat hy daer door / tottet eeuwighe leven comen sal. Waer voor soude de mensch sorghen / wiens hayren oock voor den Hemelschen vader getelt zijn? Wat soude de mensch begeeren / die alle dingen in Christo besit? Want wat isser / dat den Litmaten mettet Hooft niet gemeen en is? Hierbeneffens / wattē geluck / ia watten weerdicheyt ist voor dē mēsche / te wesē een levendich litmaet vant alderheylichste lichaem der Kercke? een te zijn met Christo? het selfde

Een reht Christelijck ghemoet.

2. Cor. 10

Mat. 10.

Ephe. 4.

Heb. 2.

vleesch /

Rom.8. vleesch/den selfden gheest/ eenen ghemeenen Vader met hem te hebben inden Hemel? Christum te hebben tot eenen Broeder? tot een ghemeen erfdeel met hem gheschict ende gheroe-
Psal. 18. pen te wesen/eñ in maniere van spreké/nu langher niet Mensch te blyven/maer God te worden? Voecht hier noch by den voor-smake der toecomender salichept/den welcken de Godvruchtighe herten somwylen ghewaer wor-
Esa.64. den. Dit zijn de dinghen/die de Propheet ghesien hadde/ die hy ghevoelt hadde/ doen hy seyde: Noch oore heeftet ghehoort/ noch ooge ghesien/noch en is opt int s'menschẽ herte gecomen/watte dinghen ghy / o God / bereyt hebt den ghenen die u lief hebben. Dus/ mijn lieve Mede-ghesellen/indien wy arbeyden om inder waerheyt Litmaten Christi te zijn / so sullen wy nae t'seggen des Propheets / De
Psal. 91. rechtveerdige sal als een Palm-boom bloeyen: oock in dit leven/als Jonghelinghen in een gheduerighe Fleur blijven / niet alleen nader zielen / maer oock naeden lichame. Want ghelijck de bloeyende gheest Jesu in onsen geest sal overvloeyen/ so sal oock onse geest in sijn lichaem invloeyen/ende/ soo veel mogelijck is/in hem seluen veranderen. Ende sulcke schoonheyt der zielen ende des lichaems en sal de slordicheyt der cleederen niet mogen deelen. Want onse ziele is een woon-plaetse Gods: tlichaem is een woon-plaetse der zielen/ende oock t'cleet selfs des lichaems is / so te seggen/tlichaem. Dus salt geschiedẽ dat de gheheele mensch der suyverheyt des Hoofts ghelijck zy/tertijt toe dat hy nae de voleyndinghe

dinge des teghenwoordigen levens / tot dat onsterflijck leven over-gae.

Wel aen dan/ mijn lieve Mede-discipelē eñ Mede-strijders/laet ons nae dese so overgroote gheluck-salichept met al onse vermoghen spueren. Laet ons onsen Meester ende Capitepn Jesum alleen in verwonderinge houdē: bouen dē welckē niet grooters wesē en mach/ ia sonder den welcken niets niet groot en is. Laet ons desen alleen beminnen : bouen den welckē niet beters wesē en mach/ja buptē den welcken niets niet goet en is. Laet ons desen navolgen/die alleen een recht Voorbeelt der godvruchtichept is:bupten den welcken soo wie wijs is / sot is. Laet ons hem alleen aenhanghen/hem alleen omhelsen / hem alleen ghenieten:inden welcken waerachtighe vrede/blpschap gerustichept/weelde / leven/ onsterflijckhept ghevonden wort. Wat wil ick veel over hoop halen ? In hem is alle goet teffens begrepen. Laet ons bupten hem geen dinck groot achten/gheen dinck beminnen/geen dinck begheeren:laet ons hem alleen soecken te behaeghen. Laet ons ghedachtich wesen dat al dat wp doen / voor sijn ooghen ende de ooghen sijnder Enghelen als getupgen/doen. Hp is een ialours God:hp en ghedoocht niet eenighe vuplichept des werelts. Dus laet ons een supver ende Enghelsch leven in hem lepden:laet hp zijn in onse herte/ in onse monde/in al onse leven. Laet ons een grondighe smake in hem hebben/laet ons van hem spreken/laet ons hem met onse leven wtbeelden.

Slupt-reden.

Exo.34.

beelden. Laet ons al onsen doen/ruste/blijschap/solaes/hope ende toeverlaet aen hem soecken ende in hem stellen. Laet hy ons/ als wy slapen/int herte wesen: laet hy ons/ als wy waken/ inden sinne comen. Laet oock in onse leeren ende speelen hem verthoonen
Eph.4. ende voordraghen: laet ons door hem ende in hem aenwassen/tot dat wy eẽ volmaert man wordẽ/ende onsẽ strijt vromelijck wtgevoert hebbende/ met hem inden Hemel eeuwelijck mogen triumpheren.

Amen.

